

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η επίδραση της πολιτικής και οικονομικής αστάθειας στην
επιχειρηματικότητα. Η Ελληνική περίπτωση»**

Πτυχιακή εργασία του

Χρήστου Μπαγιάτη, Α.Μ. 21219

Επιβλέπουσα καθηγήτρια

Σαΐτη, Άννα Χ.

ΑΘΗΝΑ, 2016

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα Καθηγήτρια Σαΐτη Άννα η οποία μου έδωσε την δυνατότητα να ασχοληθώ με αυτό το ιδιαίτερα ενδιαφέρον και επίκαιρο θέμα, αλλά και για τον χρόνο που μου αφιέρωσε και την καταλυτική βοήθεια που μου παρείχε σε όλη την διάρκεια της εργασίας μου.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την Προβατάρη Σοφία η οποία με συμβούλεψε και με καθοδηγούσε σε ότι απορίες είχα κατά την συγγραφή της πτυχιακής μου εργασίας.

Τέλος, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω την οικογένεια μου, για την συνολική της συμπαράσταση και αγάπη που επέδειξε κατά την διάρκεια της φοίτησης μου στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Περιεχόμενα

Πίνακας περιεχομένων

Ευχαριστίες	2
Περίληψη.....	5
Abstract	6
Εισαγωγή.....	7
Κεφάλαιο 1 ^ο : Επιχειρηματικότητα και Οικονομική Ανάπτυξη.....	11
1. Τι είναι η επιχειρηματικότητα	11
1.1. Είδη και μορφές επιχειρηματικότητας	12
1.1.1. Επιχειρηματικότητα καινοτομίας.....	12
1.1.2. Κοινωνική επιχειρηματικότητα.....	13
1.1.3. Πράσινη επιχειρηματικότητα	14
1.1.4. Δημόσια επιχειρηματικότητα	14
1.1.5. Ενδοεπιχειρηματικότητα	14
1.1.6. Διεθνής επιχειρηματικότητα.....	15
1.1.7. Γυναικεία επιχειρηματικότητα	15
1.1.8. Νεανική επιχειρηματικότητα.....	17
1.2. Διακριτά είδη επιχειρηματικότητας.....	18
1.2.1. Επιχειρηματική ευκαιρία.....	18
1.2.2. Επιχειρηματική ιδέα	19
1.2.3. Επιχειρηματικό σχέδιο	19
1.3. Επιχειρηματικότητα και οικονομική ανάπτυξη.....	20
1.4. Η συμβολή των μικρών επιχειρήσεων στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.....	21
1.5. Η Συμβολή της Επιχειρηματικότητας σε Οικονομικό και Κοινωνικό επίπεδο.....	22
1.6. Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα	23
1.7. Η Συνθήκη της Λισσαβόνας.....	24
1.8. Επιπρόσθετες πηγές ενίσχυσης των επιχειρήσεων	24
1.9. Επιπρόσθετες χρηματοδοτικές ενισχύσεις	27
1.10. Εθνικές πολιτικές για την επιχειρηματικότητα	27
1.11. Η κρίση χρέους που ξέσπασε στην Ελλάδα και η πολιτική κατάσταση	28
Κεφάλαιο 2 ^ο : Παράγοντες που ευνοούν την επιχειρηματικότητα.....	30
2.1. Επιχειρηματικά κίνητρα	30
2.2. Επιχειρηματικότητα και παράγοντες που την επηρεάζουν	31

2.3. Χρηματοδότηση νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων	32
2.4. Δυσκολίες και εμπόδια στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας	32
2.5. Το νομικό πλαίσιο, η φορολόγηση και η οικονομική ελευθερία μιας χώρας επηρεάζουν τις επιχειρηματικές δραστηριότητες	35
2.6. Επιπτώσεις της κρίσης στην επιχειρηματικότητα	37
2.7. Προβλήματα της επιχειρηματικότητας στην οικονομική κρίση	37
2.8. Το οικογενειακό περιβάλλον επηρεάζει τις αποφάσεις των νέων σχετικά με την επιχειρηματικότητα	38
2.9. Έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Global Entrepreneurship Monitor και την Παγκόσμια Τράπεζα.....	39
2.10. Έρευνες που εστιάζουν στις επιχειρήσεις στην Ελλάδα	42
2.11. Έρευνες για την Γυναικεία επιχειρηματικότητα	46
Κεφάλαιο 3 ^ο : Εμπειρική προσέγγιση	47
3.1. Σκοπός – Στόχοι	47
3.2. Ερευνητικά ερωτήματα	47
3.3. Επιλογή του δείγματος	48
3.4. Ερευνητικό εργαλείο - Το ερωτηματολόγιο της έρευνας.....	49
Κεφάλαιο 4 ^ο : Παρουσίαση των αποτελεσμάτων.....	51
4.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά	51
4.1.1. Μορφωτικό επίπεδο	52
4.1.2. Οικογενειακή κατάσταση.....	54
4.1.3. Απασχόληση και εισόδημα.....	55
4.1.4. Επαγγελματικά σεμινάρια επιχειρηματικότητας	56
4.2. Πρόθεση, ψυχολογικά χαρακτηριστικά, κίνητρα και δυσκολίες που επηρεάζουν την απόφαση κάποιου να γίνει επιχειρηματίας.....	57
4.3. Παράγοντες που επηρεάζουν την πρόθεση για Επιχειρηματικότητα	62
Συμπεράσματα.....	67
Βιβλιογραφία.....	73
Ελληνική βιβλιογραφία:	73
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία:.....	74
Παράρτημα: Το ερωτηματολόγιο της έρευνας.....	77

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τα άτομα στην πρόθεσή τους να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση. Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη, στη θεωρητική προσέγγιση της επιχειρηματικότητας και στην εμπειρική προσέγγιση της πρόθεσης για επιχειρηματικότητα. Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο της μελέτης γίνεται αναφορά στην επιχειρηματικότητα στα είδη και οι μορφές της και αναλύεται η καταλυτική της σημασία στην οικονομική ανάπτυξη. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφερόμαστε στα επιχειρηματικά κίνητρα αλλά και τους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τους ανθρώπους να λάβουν την απόφαση να γίνουν επιχειρηματίες. Επίσης γίνεται αναφορά στα προβλήματα, τα εμπόδια αλλά και τις δυσκολίες που επηρεάζουν τα άτομα στην απόφασή τους να γίνουν επιχειρηματίες. Στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στις έρευνες που εστιάζουν στην γυναικεία επιχειρηματικότητα αλλά και στους οικογενειακούς παράγοντες που επηρεάζουν τα άτομα να εμπλακούν με το επιχειρηματικό γίγνεσθαι.

Η εμπειρική διερεύνηση της πρόθεσης για επιχειρηματικότητα και τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζονται και σχολιάζονται στο τρίτο και το τέταρτο κεφάλαιο αντίστοιχα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα άτομα γενικά δεν έχουν προσανατολισμό προς την επιχειρηματικότητα. Ωστόσο, βρέθηκε ότι οι κύριοι παράγοντες που ενθαρρύνουν την πρόθεση για επιχειρηματική δραστηριότητα είναι τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των ατόμων, ιδίως η στάση τους απέναντι στον κίνδυνο και τον ανταγωνισμό, ο βαθμός αυτοπεποίθησης και προσαρμοστικότητας στις συνθήκες.

Abstract

Purpose of this study is to investigate the factors that affect people in their intention to create their own business. The paper is divided into two parts, the theoretical approach to entrepreneurship and empirical intent approach to entrepreneurship. Specifically, in the first chapter of the study refer to entrepreneurship in the types and forms and analyzes the catalytic importance to economic development. In the second chapter we refer to the business case and the factors that influence people to take the decision to become entrepreneurs. Also, refer to the problems, obstacles and difficulties that affect people in their decision to become entrepreneurs. In the same chapter specific reference to studies that focus on female entrepreneurship and on family factors that influence individuals to engage with the business world.

The empirical investigation of the intention to entrepreneurship and the research results are presented and discussed in the third and fourth chapter respectively. According to the survey results, people generally do not have orientation towards entrepreneurship. However, it was found that the main factors that encourage the intention to do business are the psychological characteristics of people, especially their attitude toward risk and competition, the degree of self-confidence and adaptability to conditions.

Εισαγωγή

Η συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία αποσκοπεί στη διερεύνηση της πρόθεσης των ατόμων να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση, στην συγκεκριμένη χρονική περίοδο που βρίσκεται η χώρα μας. Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, ειδικότερα τα τελευταία έτη αποτελεί ένα πολύ σημαντικό θέμα προς συζήτηση, διότι μπορεί να αναδείξει αρκετές ευκαιρίες για την δημιουργία επιχειρηματικών επενδύσεων, ακόμα και σε αυτή την δυσχερή οικονομικά και πολιτικά περίοδο, ούτως ώστε να προκύψει οικονομικό αλλά και κοινωνικό όφελος.

Στο σύνολο της βιβλιογραφίας, είναι γνωστό πως δεν υπάρχει ένας ταυτόσημος ορισμός που να αφορά την επιχειρηματικότητα. Με άλλα λόγια, οι περισσότερες εργασίες είτε χρησιμοποιούν διαφορετικούς ορισμούς για την ερμηνεία της είτε απλώς παραθέτουν μια ποικιλία από διάφορες ερμηνείες που έχουν προταθεί στο παρελθόν. Σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας & Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.), *«οι επιχειρηματίες είναι οι φορείς της αλλαγής και της ανάπτυξης της οικονομίας της αγοράς, είναι εκείνοι που με την δράση τους δημιουργούν, διαχέουν και εφαρμόζουν καινοτόμες ιδέες, δεν επιδιώκουν να αξιοποιήσουν μόνο τις οικονομικές ευκαιρίες, αλλά έλκονται από την ανάληψη κινδύνου και αρέσκονται να βλέπουν την επιβεβαίωση του προαισθήματος τους»*. Επιπλέον, ένας άλλος ορισμός την παρουσιάζει *«ως μια προσπάθεια μετατροπής της πρωτοβουλίας σε αποτέλεσμα και από τη διαδικασία αυτή να προκύψει οικονομικό κέρδος»* (Cunningham and Lischeron, 1991). Βέβαια, όπως προαναφερθήκαμε υπάρχουν πολλοί ακόμη ορισμοί-ερμηνείες γύρω από το έννοια της επιχειρηματικότητας.

Με βάση τις έρευνες που πραγματοποίησαν οι Baumol (1990, 2002) και Boettke (2001, 2003), διαπιστώνουμε πως η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας συνδέεται άρρηκτα με την πολιτική αλλά και την οικονομική κατάσταση ενός τόπου. Πιο συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα των ερευνών τους, δείχνουν πως σε περιοχές όπου οι νόμοι εφαρμόζονται και υπάρχουν πιο ασφαλή νομικά κίνητρα αλλά και κριτήρια, οι άνθρωποι τείνουν να εμπλέκονται παραπάνω με τις επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Σύμφωνα με τον δείκτη ελευθερίας ο οποίος δημιουργήθηκε από τους Karabegovic, McMahon & Samida (2002), φαίνεται ότι οι δημόσιες πολιτικές που εφαρμόζονται σε έναν τόπο, επηρεάζουν σε πολύ σημαντικό βαθμό την οικονομική ελευθερία των ατόμων. Ουσιαστικά, οι συγγραφείς αναφέρουν ότι υπάρχουν κάποιοι συγκεκριμένοι δείκτες οι οποίοι επηρεάζουν την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας. Αυτοί οι δείκτες σχετίζονται με την

φορολογία την οποία έχει νομοθετήσει η κυβέρνηση μιας χώρας, το μέγεθος της κυβέρνησης αλλά και την ευελιξία της αγοράς εργασίας. Με άλλα λόγια, τα παραπάνω σχετίζονται με πιθανές επιδοτήσεις αλλά και κίνητρα που μπορεί να δώσει μια κυβέρνηση προκειμένου να προσελκύσει επενδυτές στην χώρα. Επιπρόσθετα, σχετίζεται με την φορολογία που επιτάσσει η κυβέρνηση στις επιχειρήσεις είτε αυτοί είναι άμεσοι είτε έμμεσοι φόροι. Αρκετά σημαντικό στοιχείο για να αναπτυχθεί η επιχειρηματικότητα είναι οι αποδοχές που θα δίνονται στο εργατικό δυναμικό που θα την στελεχώσει. Δηλαδή, το ποσό που έχει νομοθετηθεί να είναι ο κατώτατος μισθός για τους υπαλλήλους. Ακόμη, τα άτομα πριν εμπλακούν με τις επιχειρηματικές δραστηριότητες παρατηρούν τις νομικές διαδικασίες που χρειάζονται για να δοθεί αδειοδότηση αλλά και το πόσο χρονοβόρες είναι. Αυτό είναι ακόμη ένα εργαλείο το οποίο υπόκειται στην διάθεση της κυβέρνησης. Τέλος, λαμβάνονται σοβαρά υπόψη από τους επιχειρηματίες η συνδικαλιστική δύναμη και η πυκνότητα της που εμφανίζει σε μια περιοχή. Μέσα από την έρευνα τους, υποστηρίζουν πως υπάρχει θετική συσχέτιση που δείχνει ότι τα κράτη με μεγαλύτερη οικονομική ελευθερία προσελκύουν περισσότερους επενδυτές και εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας. Επίσης, την ίδια άποψη διατύπωσε και ο Lee (1991), που αναφέρει ότι η επιχειρηματικότητα για να αναπτυχθεί είναι αναγκαίο να γίνεται σε ένα κατάλληλο οικονομικό έδαφος. Αυτό είναι ικανό να πραγματοποιηθεί μόνο μέσα από μια ελεύθερη οικονομικά αγορά. Συνεπώς, με βάση τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτό πως η πολιτική και οικονομική αβεβαιότητα που υπάρχει σε έναν τόπο επηρεάζει αρνητικά την επιχειρηματικότητα.

Για τη συγκεκριμένη περίπτωση της Ελλάδας, την τρέχουσα χρονική περίοδο, η χώρα βρίσκεται σε μια φάση η οποία χαρακτηρίζεται από ραγδαίες εξελίξεις. Οι εξελίξεις αυτές, αφορούν τόσο σε κοινωνικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο μιας και βιώνουμε μια πρωτοφανή οικονομική κρίση, εδώ και αρκετά χρόνια. Πιο συγκεκριμένα, η χώρα βρίσκεται σε βαθιά οικονομική ύφεση τα τελευταία πέντε χρόνια κάτι που έχει επηρεάσει αρνητικά την απασχόληση. Επιπρόσθετα, εδώ και μερικούς μήνες, εφαρμόζονται στη χώρα περιορισμοί κεφαλαίων (Capital Controls), που δεν επιτρέπουν στις επιχειρήσεις ευελιξία συναλλαγών.

Ταυτόχρονα, η χώρα βρίσκεται σε παρατεταμένη ασταθή πολιτική κατάσταση. Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα, αρνητικό αντίκτυπο στις επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα αρκετές από αυτές να οδηγούνται είτε στην μείωση του κύκλου των εργασιών είτε ακόμη χειρότερα στην μείωση προσωπικού ή ακόμη και στο κλείσιμο τους. Αυτή η κατάσταση παρατεταμένης κυρίως οικονομικής αλλά και πολιτικής αβεβαιότητας δημιουργεί δυσμενείς συνθήκες για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας. Από την άλλη μεριά, η ανάπτυξη καινοτόμων δράσεων

και δημιουργικότητας είναι μονόδρομος για να ξεπεράσει η χώρα τα πολλαπλά και σημαντικά προβλήματα και να οδηγηθεί σε οικονομική ανάπτυξη.

Εξαιτίας της οικονομικής κρίσης περίπου 180.000 άνθρωποι που ήταν ελεύθεροι επαγγελματίες αναγκάστηκαν να κλείσουν τις επιχειρήσεις τους, λόγω της μεγάλης πτώσης των εσόδων τους. Επιπρόσθετα, ένας ακόμη παράγοντας που αποτελεί τροχοπέδη για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας είναι οι πολιτικές αλλά και η ευρύτερη νομοθεσία που επικρατεί στην χώρα μας. Όπως επίσης, αρνητικά επιδρούν και οι χρονοβόρες διαδικασίες μέσω της γραφειοκρατίας που συναντούν τα άτομα που θέλουν να επενδύσουν. Ένας ακόμη παράγοντας που αποθαρρύνει το να έρθουν επενδύσεις στην Ελλάδα είναι ότι δεν υπάρχει ένα δίκαιο φορολογικό σύστημα. Τέλος, στην χώρα μας υπάρχει έλλειψη απευθείας σύνδεσης της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας. Επομένως, για να έρθουν επενδύσεις στην χώρα μας, χρειάζεται να υπάρχει μια σταθερή κυβέρνηση που να μπορεί να θεσπίσει και βέβαια να εφαρμόσει ένα δίκαιο και φιλικό φορολογικό σύστημα που θα ευνοεί τις νέες επιχειρήσεις (Μανασάκης, 2013). Επομένως, ο ρόλος που διαδραματίζουν οι οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις στον τομέα της επιχειρηματικότητας είναι καταλυτικός και έτσι η επικέντρωση στο παραπάνω θέμα είναι φανερή και σημαντική.

Με βάση τα παραπάνω είναι σαφές ότι η διερεύνηση της πρόθεσης των ατόμων να εμπλακούν σε επιχειρηματικές δραστηριότητες είναι πολύ σημαντική καθώς είναι δυνατό να αναδείξει τους τομείς στους οποίους μπορούν να γίνουν παρεμβάσεις ώστε να δοθούν κίνητρα στους νέους ιδίως ανθρώπους, που αντιμετωπίζουν πιο έντονο το πρόβλημα της ανεργίας, να δημιουργήσουν δικές τους επιχειρήσεις και να συμβάλουν στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Στόχος της παρούσας μελέτης είναι, διαμέσου εμπειρικής προσέγγισης, α) η διερεύνηση των απόψεων ατόμων που βρίσκονται σε παραγωγική ηλικία σχετικά με την πρόθεσή τους για ανάπτυξη επιχειρηματικότητας και β) το κατά πόσο τα οικονομικά και πολιτικά χαρακτηριστικά μιας χώρας επηρεάζουν τις αποφάσεις των ατόμων για ανάπτυξη επιχειρηματικότητας.

Η μεθοδολογία την οποία ακολουθήσαμε κατά την συγγραφή της παρούσας πτυχιακής εργασίας βασίζεται σε θεωρητική και σε εμπειρική προσέγγιση. Αρχικά, η έρευνα στηρίχτηκε στη βιβλιογραφική επισκόπηση. Χρησιμοποιήσαμε πληροφορίες για το συγκεκριμένο θέμα, μέσα από πηγές όπως, βιβλία, άρθρα αλλά και επιστημονικές μελέτες. Ακόμα, για το εμπειρικό κομμάτι της εργασίας, δημιουργήθηκαν ερωτηματολόγια βασισμένα στο θέμα της επιχειρηματικότητας που διανεμήθηκαν σε δείγμα ατόμων ηλικίας 18-58 ετών, που

εντάσσονται στην παραγωγική ηλικία. Η προαναφερθείσα ηλικιακή ομάδα αποτελεί το ηλικιακό φάσμα στο οποίο έγινε η συγκεκριμένη έρευνα. Πρόκειται, για άτομα κυρίως από την περιφέρεια της Αττικής, όλων των μορφωτικών και κοινωνικών στρωμάτων που επιλέχτηκαν τυχαία για τις ερευνητικές μας ανάγκες.

Όσο αφορά την δομή της εργασίας, αμέσως μετά από το εισαγωγικό μέρος, ακολουθεί η βιβλιογραφική ανασκόπηση όπου παρουσιάζονται στο πρώτο κεφάλαιο τα είδη και οι μορφές επιχειρηματικότητας καθώς και η σύνδεσή της με την οικονομική ανάπτυξη, ενώ στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι παράγοντες που ενθαρρύνουν ή αποθαρρύνουν τα άτομα στην πρόθεσή τους να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση. Έπειτα, στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφεται η μεθοδολογική προσέγγιση, η οποία θα περιλαμβάνει την ερευνητική μέθοδο, το δείγμα, τα ερευνητικά εργαλεία και φυσικά την ερευνητική διαδικασία. Με βάση τα παραπάνω, στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται και αναλύονται τα αποτελέσματα της έρευνας και στα συμπεράσματα γίνεται η ερμηνεία και σχολιασμός των αποτελεσμάτων.

Κεφάλαιο 1^ο: Επιχειρηματικότητα και Οικονομική Ανάπτυξη

Στο παρόν κεφάλαιο, γίνεται επισκόπηση της βιβλιογραφίας και παρουσιάζονται οι μορφές και τα είδη της επιχειρηματικότητας. Επίσης, περιγράφεται η σχέση ανάμεσα στην επιχειρηματικότητα και την οικονομική ανάπτυξη.

1. Τι είναι η επιχειρηματικότητα

Στο σύνολο της ελληνικής αλλά και της ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας δεν υπάρχει ένας ταυτόσημος ορισμός που να αφορά την επιχειρηματικότητα. Με άλλα λόγια, οι περισσότερες μελέτες είτε χρησιμοποιούν ποικίλους ορισμούς για την επιχειρηματικότητα είτε παραθέτουν μια ποικιλία από διάφορες ερμηνείες. Σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας & Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.), η έννοια της επιχειρηματικότητας περιέχεται στη διατύπωση: «*οι επιχειρηματίες είναι οι φορείς της αλλαγής και της ανάπτυξης της οικονομίας της αγοράς, είναι εκείνοι που με την δράση τους δημιουργούν, διαχέουν και εφαρμόζουν καινοτόμες ιδέες, δεν επιδιώκουν να αξιοποιήσουν μόνο τις οικονομικές ευκαιρίες, αλλά έλκονται από την ανάληψη κινδύνου και αρέσκονται να βλέπουν την επιβεβαίωση του προαισθήματος τους*». Επιπλέον, ένας άλλος ορισμός, παρουσιάζει την επιχειρηματικότητα «*ως μια προσπάθεια μετατροπής της πρωτοβουλίας σε αποτέλεσμα και από τη διαδικασία αυτή να προκύψει οικονομικό κέρδος*» (Cunningham and Lischeron, 1991).

Βέβαια, όπως προαναφέρθηκε υπάρχουν πολλοί ακόμη ορισμοί-ερμηνείες γύρω από το έννοια της επιχειρηματικότητας. Ενδεικτικά, σύμφωνα με τους McGrath & MacMillan (2000), η επιχειρηματικότητα είναι «*τρόπος σκέψης*», δηλαδή οι επιχειρηματίες διαρκώς ανακαλύπτουν νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες, τις οποίες και αξιοποιούν όποτε κρίνουν σκόπιμο οι ίδιοι. Ένας άλλος ερευνητής, ο Drucker (1985), επισημαίνει ότι «*δεν αποτελεί επιχειρηματικότητα η ίδρυση μιας οποιασδήποτε νέας εταιρείας η οποία θα κάνει ότι περίπου κάνουν και άλλες παρόμοιες εταιρείες της αγοράς*». Τέλος, ο Αλεξίδης (2014), όρισε την επιχειρηματικότητα ως εξής: «*η επιχειρηματικότητα ορίζεται ανάλογα με την οικονομική, οπτική ή διοικητική, που την ορίζει ο καθένας. Από την οικονομική σκοπιά, επιχειρηματίας είναι το άτομο που αναλαμβάνει τον κίνδυνο και παίρνει αποφάσεις που επηρεάζουν την*

κατανομή, τον τύπο, την χρήση των αγαθών, των πόρων ή των επιχειρήσεων. Από την σκοπιά της διοίκησης, οι επιχειρηματίες διακρίνονται σε εκείνους που αναζητούν τις ευκαιρίες και σε εκείνους που διοικούν μια επιχείρηση».

1.1 Είδη και μορφές επιχειρηματικότητας

Έχουν αναπτυχθεί αρκετές μορφές επιχειρηματικότητας, καθώς αναφερόμαστε σε έναν τομέα, ο οποίος έχει ποικίλες διαστάσεις αλλά και αρκετά επιμέρους γνωρίσματα. Έτσι, γίνεται αντιληπτό ότι τα επιμέρους είδη και μορφές στις οποίες χωρίζεται η επιχειρηματικότητα, συνδράμουν στην ευκολότερη κατανόηση και αποσαφήνιση του όρου (Αλεξίδης, 2014).

1.1.1. Επιχειρηματικότητα καινοτομίας

Η συγκεκριμένη επιχειρηματική μορφή, διαφέρει από την επιχειρηματικότητα ανάγκης και την αυτοαπασχόληση. Αυτό το οποίο διαχωρίζει το συγκεκριμένο επιχειρηματικό είδος, είναι το κόστος ευκαιρίας. Το κόστος ευκαιρίας αφορά στον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε ένας επιχειρηματίας να διαθέσει τον χρόνο του ή τα χρηματικά κεφάλαια τα οποία διαθέτει σε περίπτωση που δεν τα χρησιμοποιούσε σε ένα επιχειρηματικό πλάνο. Ο Κακούρης (2010), αναφέρει για το κόστος ευκαιρίας: *«το κόστος μιας επιχειρηματικής ευκαιρίας ποικίλλει από άτομο σε άτομο ανάλογα με τις εναλλακτικές δραστηριότητες και προοπτικές που έχει ο καθένας»*. Άρα, είναι εύλογο ότι σε χώρες όπου υπάρχει οικονομική κρίση και ταυτόχρονα μεγάλο ποσοστό ανεργίας ή όταν αναφερόμαστε σε «φτωχές» χώρες, οι άνθρωποι να βρίσκουν επιχειρηματικές ευκαιρίες, καθώς το κόστος ευκαιρίας για τέτοιου είδους επιχειρήσεις είναι χαμηλό. Για παράδειγμα, στο Περού, μια χώρα που έχει τον υψηλότερο δείκτη επιχειρηματικότητας, οι πολίτες της χώρας εργάζονται με αυτό τον τρόπο προκειμένου να επιβιώνουν. Ωστόσο, η επιχειρηματικότητα καινοτομίας, επικεντρώνεται σε επιχειρηματικές ευκαιρίες οι οποίες απαιτούν υψηλό κόστος ευκαιρίας αλλά ταυτόχρονα έχουν και αρκετά μεγάλες οικονομικές προσδοκίες. Φυσικά, αυτή η κατηγορία επιχειρηματικών ευκαιριών, δεν αφορά ανθρώπους που απλά βλέπουν την επιχείρηση

βιοποριστικά. Αντίθετα, αφορά, ανθρώπους οι οποίοι έχουν γνώσεις, σχέδιο-πλάνο και γνωρίζουν την αγορά (Κακούρης, 2010).

1.1.2. Κοινωνική επιχειρηματικότητα

Η κοινωνική επιχειρηματικότητα (*social entrepreneurship*) αποτελεί μια νέα μορφή επιχειρηματικότητας που συνεχώς διευρύνεται. Στόχος της επιχείρησης σε αυτή τη μορφή επιχειρηματικότητας είναι να παρέχει κοινωνική αξία στους πολίτες ενός τόπου. Επίσης, σε τέτοιου είδους επιχειρήσεις, τα κέρδη δεν αποτελούν προτεραιότητα, αλλά χρησιμοποιούνται προκειμένου να επιτευχθεί η ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών των ανθρώπων. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα, διαφέρει από την παραδοσιακή, καθώς στοχεύει στην ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών και στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των πολιτών. Πολλές φορές παρατηρείται πως η κοινωνική επιχειρηματικότητα συνδέεται με την πράσινη επιχειρηματικότητα, επειδή σε αρκετές περιπτώσεις οι κοινωνικές επιχειρήσεις, δραστηριοποιούνται έντονα στην προστασία του περιβάλλοντος. Όμως, οι κοινωνικές επιχειρήσεις δεν συμμετέχουν μόνο σε τέτοιου είδους ζητήματα αλλά και σε ότι σχετίζεται με κοινωνικά προβλήματα. Τέλος, χρειάζεται να διευκρινιστεί ότι η κοινωνική επιχειρηματικότητα δεν έχει σχέση σε καμία περίπτωση με την εταιρική κοινωνική ευθύνη που εφαρμόζουν οι μεγάλες επιχειρήσεις (Κακούρης, 2010).

Ο Αλεξίδης (2014), στηριζόμενος στον Cannon, χώρισε τους κοινωνικούς επιχειρηματίες σε τρεις κατηγορίες: Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν εκείνοι οι οποίοι μέσα από την κοινωνική επιχειρηματικότητα κερδίζουν χρήματα, ωστόσο ταυτόχρονα, θέλουν να επιστρέψουν ένα ποσοστό των κερδών για κοινωνικούς σκοπούς. Στην συνέχεια, τοποθέτησε εκείνους, οι οποίοι προσπαθούν να συνεισφέρουν στην βελτίωση της ποιότητας της ζωής, αλλά η μηδενική κρατική ενίσχυση τους απογοήτευσε. Τέλος, υπάρχουν άτομα τα οποία, ασχολήθηκαν με την κοινωνική επιχειρηματικότητα, οι οποίοι την θεωρούν αυτοσκοπό και έχουν σπουδάσει πάνω σε αυτό το αντικείμενο. Ακόμη, ο Αλεξίδης (2014), επισημαίνει πως «οι κοινωνικοί επιχειρηματίες αναλαμβάνουν άμεση δράση με σκοπό την (κοινωνική) αλλαγή και τη δημιουργία και διατήρηση μιας νέας ισορροπίας όπου η έννοια της «ισορροπίας» είναι ανάλογη της ισορροπίας της αγοράς. Είναι λοιπόν προφανές ότι η κοινωνική επιχειρηματικότητα είναι ενεργητική από κοινωνικό-οικονομικής άποψης και στοχεύει σε αίτια και όχι σε συμπτώματα προβληματικών κοινωνικών καταστάσεων».

1.1.3. Πράσινη επιχειρηματικότητα

Η πράσινη επιχειρηματικότητα έχει ως αυτοσκοπό την προστασία του περιβάλλοντος, μέσω της αειφόρου και βιώσιμης ανάπτυξης. Μάλιστα, πλέον βλέπουμε ότι σε αρκετές επιχειρήσεις εφαρμόζεται το λεγόμενο «*green management*». Ο λόγος που εφαρμόζεται η εν λόγω επιχειρηματικότητα, δεν είναι άλλος από την προστασία του περιβάλλοντος και φυσικά την ορθότερη χρήση των φυσικών πόρων του πλανήτη. Οι «πράσινοι επιχειρηματίες», είναι αναγκαίο να είναι ιδιαίτερα υπεύθυνοι και να διακατέχονται από κοινωνική ευθύνη, στα πρότυπα των κοινωνικών επιχειρηματιών. Ωστόσο, το ζητούμενο είναι κατά πόσο μπορούν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις να γίνουν αειφόρες και πράσινες και βεβαίως πόσο διατεθειμένοι είναι οι επιχειρηματίες να ασχοληθούν με την πράσινη επιχειρηματικότητα (Αλεξίδης, 2014).

1.1.4. Δημόσια επιχειρηματικότητα

Ο Drucker (1985), υποστήριξε ότι οι φορείς του δημοσίου είναι αναγκαίο να λειτουργούν από επιχειρηματικής άποψης όπως οι ιδιωτικές εταιρίες, ίσως και ακόμη περισσότερο. Με άλλα λόγια, όπως παρατήρησε ο Κακούρης (2010), *«οι δημόσιοι φορείς επωμίζονται σκοπούς ηθικής φύσεως τους οποίους δύσκολα ικανοποιούν, συν τω χρόνω, λόγω των εξελίξεων. Μόνο οι οργανισμοί που είναι σε θέση να καινοτομήσουν θα μπορούν να εξυπηρετούν καλύτερα την αποστολή τους. Η διαδικασία αυτή είναι ανάλογη με αυτή των επιχειρήσεων και συχνά αναφέρεται ο όρος «ψευδο-αγορά» για τις ανάγκες τις οποίες καλύπτουν οι δημόσιοι οργανισμοί. Ωστόσο, η δημόσια επιχειρηματικότητα παραμένει στα σπάργανα καθώς δεν είναι ακόμα πέρα για πέρα σαφές το περιεχόμενό της»*.

1.1.5. Ενδοεπιχειρηματικότητα

Η ενδοεπιχειρηματικότητα υφίσταται σε μεγάλους οργανισμούς αλλά και επιχειρήσεις, που αναζητούν επιχειρηματικές ευκαιρίες. Ουσιαστικά, η ενδοεπιχειρηματικότητα μεγεθύνει έναν οργανισμό ή μια εταιρεία, και τη μετατρέπει από μικρομεσαία σε μεγάλη. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η διοίκηση τέτοιων επιχειρήσεων δραστηριοποιεί τους εργαζόμενους και ζητά από τους τελευταίους να βρουν επιχειρηματικές ευκαιρίες. Οι εργαζόμενοι του οργανισμού

αφού βρουν τις επιχειρηματικές ευκαιρίες, τις παρουσιάζουν και η διοίκηση, η οποία τις αξιολογεί και αποφασίζει ποιες από αυτές μπορούν να πραγματοποιηθούν και να προσδώσουν υψηλά κέρδη στην επιχείρηση (Κακούρης, 2010).

1.1.6. Διεθνής επιχειρηματικότητα

Είναι γεγονός ότι από το 1990 και έπειτα έχουν συντελεστεί στην οικονομία και κατ' επέκταση στην επιχειρηματικότητα διεθνώς μεγάλες αλλαγές σε σχετικά σύντομο διάστημα (Αλεξίδης, 2014). Πλέον οι επιχειρήσεις έχουν διεθνή προσανατολισμό και δεν μένουν μόνο στα στενά σύνορα της χώρας στην οποία εδρεύουν. Αντίστοιχα, εκτός από την εγχώρια αγορά παρέχουν τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους και στο εξωτερικό. Η συγκεκριμένη μορφή επιχειρηματικότητας, αναφέρεται σε επιχειρηματίες, οι οποίοι έχοντας τις δυνατότητες επιδιώκουν να καινοτομήσουν μέσα από την επιχείρησή τους και να δραστηριοποιηθούν σε διεθνές επίπεδο. Ουσιαστικά, πρόκειται για τολμηρά και καινοτόμα επιχειρηματικά εγχειρήματα, τα οποία δημιουργούν μακροπρόθεσμη υψηλή υπεραξία στις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς, που αξιοποιούν επιχειρηματικές ευκαιρίες (Αλεξίδης, 2014).

1.1.7. Γυναικεία επιχειρηματικότητα

Τα τελευταία δεκαετία παρατηρείται ότι η γυναικεία επιχειρηματικότητα αναπτύσσεται έντονα, τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Η γυναικεία επιχειρηματικότητα αποτελεί έναν εξαιρετικά σημαντικό πολιτικό στόχο, επειδή οι γυναίκες αντιμετωπίζουν ως επί το πλείστον μεγαλύτερη δυσκολία στην εύρεση εργασίας (Ψαροπούλου, 2012), άρα υψηλά ποσοστά ανεργίας. Για να θεωρηθεί μια επιχείρηση ως γυναικεία, χρειάζεται να υπάρχει στο μετοχικό σχήμα της, γυναίκα/γυναίκες με ποσοστό μεγαλύτερο του 51%, καθώς και οι ενέργειες και οι στρατηγικές της οποίες πραγματοποιεί η επιχείρηση για να αναπτυχθεί να λαμβάνονται από την ιδιοκτήτρια. Ωστόσο, παρατηρείται έντονα το φαινόμενο, όπου οι γυναίκες καταγράφονται ως ιδιοκτήτριες για φορολογικούς λόγους, ενώ στην πραγματικότητα, την ιδιοκτησία και την διοίκηση αναλαμβάνει ο άνδρας τους (Λαμπριανίδης, 2003).

Σε αυτή την κατεύθυνση κινήθηκαν τα ευρωπαϊκά προγράμματα του ΕΣΠΑ, προκειμένου να δημιουργηθούν νέες ευκαιρίες απασχόλησης αλλά και ενίσχυσης μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Με αυτό τον τρόπο, δίνεται η ευκαιρία στις γυναίκες να αναπτύξουν τα επιχειρηματικά τους πλάνα με την προϋπόθεση να κατέχουν τουλάχιστον το 51% της εταιρίας και να την διευθύνουν οι ίδιες. Αξιοσημείωτο είναι ότι σύμφωνα με τις εκθέσεις του GEM, σε όλο τον κόσμο, η επιχειρηματικότητα αποτελεί, κατά κύριο λόγο, ανδρική υπόθεση και ιδιαίτερα σε χώρες όπου έχουν πιο ανεπτυγμένη την καινοτομία. Όμως, υπάρχουν και χώρες της Λατινικής Αμερικής, όπου η ανάπτυξη της γυναικείας επιχειρηματικότητας κινείται στα ίδια επίπεδα με την ανδρική (Ψαροπούλου, 2012).

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό τόσο από εσωτερικούς όσο και από εξωτερικούς παράγοντες. Ανάμεσα σε αυτούς ο πιο καθοριστικός σχετίζεται με τον κοινωνικό ρόλο των γυναικών, δηλαδή από τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις (μητέρες), όπου αντλούν αρκετό χρόνο από τις γυναίκες, με αποτέλεσμα να περιορίζονται οι δυνατότητες τους για περαιτέρω κατάρτιση που θα βοηθούσε τόσο τις ίδιες να σταθούν καταλληλότερα ως επιχειρηματίες αλλά και την ίδια την επιχείρησή τους. Ένας ακόμη παράγοντας που αποθαρρύνει τις γυναίκες από το να ηγηθούν μιας επιχειρηματικής προσπάθειας είναι η χαμηλή αυτοπεποίθησή τους. Επιπλέον, οι γυναίκες αποφεύγουν να δανείζονται μεγάλα χρηματικά κεφάλαια, καθώς δεν έχουν το απαιτούμενο κεφάλαιο, ώστε να ανοίξουν την επιχείρησή τους. Τέλος, εμπόδιο στέκεται η μη εξοικείωση με τις νέες τεχνολογίες παραγωγής αλλά και με την διαχείριση της διοίκησης που θα κληθούν να αντιμετωπίσουν ως ηγέτες μιας επιχείρησης (Χρηστάκης, 2003).

Η επιχειρηματική δραστηριότητα ποικίλει μεταξύ των ηλικιών, όμως η πλέον επικρατέστερη είναι από 30-45 ετών. Σχετικές έρευνες έχουν δείξει ότι κάτι περισσότερο από το 40% των γυναικών έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο και μάλιστα πολλές από τις γυναίκες έχουν εργασιακή εμπειρία που σχετίζεται με την επιχείρηση που επιλέγουν να ξεκινήσουν (Αναγνωστάκη & Μαστορέλης, 2011). Παρότι η γυναικεία επιχειρηματικότητα αυξάνεται με γοργούς ρυθμούς, τόσο στην χώρα μας όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, υπάρχουν αρκετές προκαταλήψεις αλλά και στερεότυπα, γύρω από τον ρόλο της γυναίκας στις επιχειρήσεις (Σουρλαντζή, 2012).

1.1.8. Νεανική επιχειρηματικότητα

Όπως και στην περίπτωση της γυναικείας επιχειρηματικότητας, καθώς η ανεργία των νέων είναι σε υψηλά επίπεδα, η επιχειρηματικότητα φαίνεται να αποτελεί μια επαγγελματική διέξοδο. Σε αυτό το πλαίσιο συνδράμει η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία μέσω προγραμμάτων στηρίζει τέτοιες αποφάσεις. Οι νομικοί παράγοντες σε συνδυασμό με τους οικονομικούς αλλά και τα χαρακτηριστικά του ατόμου που αναλαμβάνει τη διοίκηση της εταιρίας αποτελούν τα συστατικά στοιχεία που μπορούν να φέρουν την επιχειρηματική επιτυχία. Άρα, οι νέοι οι οποίοι επιδιώκουν να ιδρύσουν την δική τους επιχείρηση, είναι αναγκαίο να εκτιμήσουν εάν διαθέτουν τα τυπικά προσόντα, που είναι απαραίτητα για την λειτουργία της. Οπωσδήποτε, τα τυπικά ή άτυπα προσόντα δεν καθιστούν από μόνα τους μια επιχείρηση επιτυχημένη. Όμως είναι χρήσιμο η επιλογή του τομέα δραστηριοποίησης μιας νέας επιχείρησης να σχετίζεται είτε με το αντικείμενο των σπουδών είτε με την εργασιακή εμπειρία του νέου επιχειρηματία, όπως στην περίπτωση που επέλεγε να εργαστεί σε αντίστοιχη επιχείρηση ή κλάδο.

Παρόλα αυτά, σε καμία περίπτωση τα παραπάνω δεν είναι ικανά να φέρουν την επιτυχία. Μια επιχείρηση για να πετύχει, χρειάζεται οι άνθρωποι που είναι μέσα σε αυτή να μοχθήσουν με όλη τους την δύναμη. Σίγουρα όλοι οι επιχειρηματίες, είτε νέοι είτε παλιοί, αντιμετωπίζουν δυσκολίες σε κάποια χρονική περίοδο. Ωστόσο, αν ο νέος επιχειρηματίας αγαπά, υποστηρίζει και πιστεύει την επιχείρηση του, τότε έχει όλα τα φόντα και σίγουρα θα μπορέσει να αντεπεξέλθει σε αυτές τις δυσκολίες. Μέσα από αυτά, θα γαλουχηθεί με υπομονή και επιμονή, θα βελτιώσει τον εαυτό του, θα διορθώσει τις αδυναμίες του και φυσικά θα μάθει από τα λάθη του (Ψαροπούλου, 2012).

Μερικοί από τους παράγοντες που απαιτούνται για να μπορέσει μια νέα επιχείρηση να λειτουργήσει επιτυχώς, σχετίζονται με τα τυπικά προσόντα του νέου, το κίνητρο, τα προσωπικά του στοιχεία καθώς και τις δεξιότητες που έχει. Για να πετύχει το επενδυτικό του πλάνο, χρειάζεται, να διαθέτει μεγάλη θέληση, να είναι καινοτόμος, δημιουργικός και να διακατέχεται από πνεύμα συνεργασίας, που είναι απαραίτητο, ιδίως τα πρώτα βήματα διότι είναι πιθανό να χρειαστεί να προβεί σε αρκετές συνεργασίες που θα τον βοηθήσουν να στήσει και να λειτουργήσει την επιχείρηση του (Ιωάννου, 2001).

Τέλος, οι νέοι που επιλέγουν- επιθυμούν να γίνουν επιχειρηματίες, αντιμετωπίζουν και αρκετούς ανασταλτικούς παράγοντες που τους αποθαρρύνουν. Όσο αφορά τον μεγαλύτερο φόβο των νέων επιχειρηματιών, θεωρείται πως είναι ότι δεν θέλουν να λάβουν μεγάλο ρίσκο

για την επένδυση που θα πραγματοποιήσουν, σε βαθμό τέτοιο που σε ενδεχόμενη αποτυχία της επιχείρησης, οι συνέπειες αυτής της πράξης να επηρεάσουν την ζωή τους. Επίσης, η έλλειψη καλού επιχειρηματικού πλάνου που χρειάζεται να έχει προγραμματίσει ο νέος στέκεται εμπόδιο στην δημιουργία της επιχείρησης, διότι δίχως αυτό δεν μπορεί να ανοίξει και να λειτουργήσει με τον κατάλληλο τρόπο μια νέα επιχείρηση (Immink & O’Kane, 2004).

Κλείνοντας, ένας ακόμη ανασταλτικός παράγοντας που επηρεάζει την απόφαση των νέων να ασχοληθούν με τον επιχειρηματικό στίβο, είναι οι παγιωμένες αντιλήψεις των μεγαλύτερων ηλικιακά ανθρώπων, οι οποίοι αποθαρρύνουν τους νέους, διότι θεωρούν ότι ως νέοι επιχειρηματίες δεν θα μπορέσουν να ανταποκριθούν κατάλληλα στις αυξημένες συνθήκες και προκλήσεις που θα αντιμετωπίσουν (Σουρλαντζή, 2012).

1.1. Διακριτά είδη επιχειρηματικότητας

Υπάρχουν τρία διακριτά είδη στα οποία μπορεί να χωριστεί η επιχειρηματικότητα, τα οποία είναι η τεχνολογική, η γεωγραφική και η κοινωνιολογική. Η πρώτη εισάγει νέες τεχνολογίες και δημιουργεί νέα προϊόντα ή αλλάζει τον τρόπο παραγωγής των παλιών προϊόντων. Η γεωγραφική επιχειρηματικότητα, αφορά στην μεταφορά τεχνολογικών επιτευγμάτων από ανεπτυγμένες σε αναπτυσσόμενες χώρες, Τέλος, η κοινωνιολογική επιχειρηματικότητα, στοχεύει στο να ανακαλύψει τρόπους με τους οποίους θα προβάλει παλιά προϊόντα (Αλεξίδης, 2014).

1.2.1. Επιχειρηματική ευκαιρία

Επιχειρηματική ευκαιρία είναι μια ιδέα, η οποία συγκεντρώνει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά, που εφόσον αξιοποιηθεί δημιουργεί ένα οικονομικό αποτέλεσμα» (Αλεξίδης, 2014). Οι επιχειρηματικές ευκαιρίες μπορούν να χωριστούν σε δύο είδη, εκείνες οι οποίες υπάρχουν ήδη στην αγορά και τις βρίσκουν οι επιχειρηματίες, αλλά και εκείνες οι οποίες δημιουργούνται εκτός αγοράς και στη συνέχεια μπαίνουν σε αυτή. Με βάση την νεοκλασική θεωρία των οικονομικών, στις τέλει αγορές δεν υπάρχουν επιχειρηματικές ευκαιρίες. Ωστόσο, οι αγορές σε καμία περίπτωση δεν γίνεται να είναι τέλει και έτσι εμφανίζονται οι

επιχειρηματικές ευκαιρίες. Οι επιχειρηματίες, προσπαθούν να έχουν διαρκή ενημέρωση και πληροφόρηση, ούτως ώστε να βρίσκουν τέτοιες ευκαιρίες. Ένας επιχειρηματίας που επιδιώκει να εκμεταλλευτεί αυτές τις ευκαιρίες, χρειάζεται να έχει στρέψει την προσοχή του στην αγορά και να περιμένει μέχρι ότου εμφανισθεί μια πολύ καλή ευκαιρία για τον ίδιο και την επιχείρησή του. Είναι αναμενόμενο ότι όταν μια αγορά κρίνεται ως ώριμη και άρα πιο ανταγωνιστική, εντός αυτής θα υπάρχουν λιγότερες επενδυτικές ευκαιρίες και αυτές θα είναι κυρίως ευκαιρίες βραχυπρόθεσμου τύπου. Από την άλλη μεριά, η δημιουργία επιχειρηματικών ευκαιριών, βασίζεται στους επιχειρηματίες οι οποίοι δημιουργούν προϊόντα ή και υπηρεσίες που βρίσκονται εκτός της αγοράς. Μέσα από αυτές τις κινήσεις, δημιουργούνται αρκετά νέα προϊόντα, τα οποία χρησιμοποιούν ως διαπραγματευτικά «όπλα» οι επιχειρηματίες που τα δημιουργούν (Κακούρης, 2011).

1.2.2. Επιχειρηματική ιδέα

Από την στιγμή που ο επιχειρηματίας έχει ανακαλύψει μια επιχειρηματική ευκαιρία, χρειάζεται να αναλογισθεί τους τρόπους με τους οποίους η ιδέα που έχει στο μυαλό του θα γίνει επιχειρηματική πράξη. Η επιχειρηματική ιδέα, είναι μια τελειοποιημένη επιχειρηματική πρόταση, η οποία αποτυπώνεται σε ένα επιχειρηματικό πλάνο. Η επεξεργασία της επιχειρηματικής ιδέας χωρίζεται σε δυο φάσεις, η πρώτη φάση αφορά στην δημιουργία ή ανακάλυψη της ευκαιρίας, ενώ η δεύτερη επικεντρώνεται στην ανάπτυξη της (Κακούρης, 2011).

1.2.3. Επιχειρηματικό σχέδιο

Με τον όρο επιχειρηματικό σχέδιο, νοείται μια τελειωμένη αποτυπωμένη μορφή της επιχειρηματικής ιδέας, η οποία προσδίδει τον τρόπο ή τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να πραγματοποιηθεί ένα επιχειρηματικό πλάνο. Μέσα από το συγκεκριμένο σχέδιο, μπορούν είτε να ενημερωθούν τρίτοι, οι οποίοι μπορεί να είναι πιθανοί επενδυτές, είτε να το χρησιμοποιήσει ο ίδιος ο επιχειρηματίας, προκειμένου να διαπιστώσει καλύτερα σε ποιο βαθμό βρίσκεται το πλάνο της επιχείρησής του σε σχέση με τους στόχους που είχε βάλει

εξαρχής. Αυτό το σχέδιο, είναι απαραίτητο να έχει δομή και μπορεί να αφορά τόσο σε μια νέα επιχείρηση όσο και σε προϋπάρχουσα. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η δομή ενός επιχειρηματικού σχεδίου, κατ' ελάχιστον, θα πρέπει να περιλαμβάνει την ομάδα συνεργατών, το προϊόν ή υπηρεσία, την περιγραφή της αγοράς-στόχου, καθώς και οικονομική ανάλυση με σχετικά παραρτήματα (Κακούρης, 2011).

1.2. Επιχειρηματικότητα και οικονομική ανάπτυξη

Με βάση τις έρευνες που πραγματοποίησαν οι Baumol (1990, 2002) και Boettke (2001, 2003), διαπιστώνουμε πως η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας συνδέεται άρρηκτα με την πολιτική αλλά και την οικονομική κατάσταση ενός τόπου. Πιο συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα των ερευνών τους, δείχνουν πως σε περιοχές όπου οι νόμοι εφαρμόζονται και υπάρχουν πιο ασφαλή νομικά κίνητρα αλλά και κριτήρια, οι άνθρωποι τείνουν να εμπλέκονται περισσότερο με τις επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Από την άλλη μεριά, είναι γνωστό ότι η επιχειρηματικότητα καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη αλλά και τα ποσοστά ανεργίας που έχει μια χώρα. Αναλυτικότερα, κυρίως οι νεοσύστατες μικρές επιχειρήσεις δημιουργούν θέσεις εργασίας. Μάλιστα, οι χώρες οι οποίες έχουν αυξήσει τον επιχειρηματικό τους προσανατολισμό έχουν την τάση να μειώνουν τα ποσοστά ανεργίας, με ότι αυτό συνεπάγεται (Σαράφης, 2006). Η οικονομική ανάπτυξη αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο τόσο για τον σχεδιασμό της οικονομικής πολιτικής, όσο και για τον τομέα της οικονομικής έρευνας ενός τόπου. Ειδικότερα, στην Ευρώπη διαπιστώνουμε πως το ενδιαφέρον για την οικονομική ανάπτυξη αυξάνεται σε πολύ μεγάλο βαθμό. Κάτι τέτοιο συμβαίνει, εξαιτίας των αρκετά υψηλών επιπέδων ανεργίας που εμφανίζονται στις χώρες εντός της Ευρώπης.

Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ καταγράφηκαν αρκετά υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης. Βέβαια, υπήρχε και μια χρονική περίοδος - που σχετίζεται με την πρώτη πετρελαϊκή κρίση το 1973- όπου τα ποσοστά της ανάπτυξης ήταν χαμηλά και υπήρχε πληθωρισμός. Όμως, από το 1985 και ύστερα, η οικονομική ανάπτυξη επέστρεψε στο προσκήνιο, ξεκινώντας από την Ολλανδία (Thurik & Wennekers, 1999). Πράγματι, η οικονομική ανάπτυξη που έχει μια χώρα συνδέεται άμεσα με την επιχειρηματικότητα. Στις αναπτυσσόμενες χώρες, με χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα, υπάρχουν πάρα πολλές μικρές

επιχειρήσεις. Σε αυτές τις χώρες συναντάται το φαινόμενο, όπου συνεχώς ανοίγουν νέες μικρές επιχειρήσεις και διαρκώς κλείνουν άλλες. Βέβαια, όσο οι συγκεκριμένες χώρες αναπτύσσονται και τείνουν να γίνονται ανεπτυγμένες, τότε οι επιχειρήσεις οι οποίες έχουν κατακτήσει το μεγαλύτερο κομμάτι της αγοράς, επεκτείνονται και άλλο και καλύπτουν οι ίδιες την αυξημένη ζήτηση. Οι χώρες-μέλη που εντάσσονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν χαμηλά ποσοστά επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων (δημιουργίας ή λειτουργίας μιας επιχείρησης). Αντίθετα, σε χώρες της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής, οι πολίτες παρουσιάζουν αρκετά μεγάλα ποσοστά επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων (Global Entrepreneurship Monitor, 2012).

1.4. Η συμβολή των μικρών επιχειρήσεων στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας

Κατά τις δεκαετίες του 1980 καθώς και του 1990, υπήρξε αναβίωση των μικρών επιχειρήσεων αλλά και συνολική άνθιση της επιχειρηματικότητας (Carlsson, 1992, 1999). Στην Ευρώπη, κατά την δεκαετία 1988-1998 φαίνεται πως οι μικρές επιχειρήσεις παρουσιάζουν μεγαλύτερη ανάπτυξη σε σχέση με τις μεγάλες (Acs & Audretsch, 1993; Carlsson, 1992). Μάλιστα, σύμφωνα με τον Carlsson (1992), η ανάπτυξη που πραγματοποιήθηκε μέσω των μικρών επιχειρήσεων από την δεκαετία του 1970 και μετά οφείλεται κατά κύριο λόγο στις ριζικές αλλαγές που συνέβησαν στην παγκόσμια οικονομία. Οι αλλαγές αυτές εστιάζουν στην εντατικοποίηση του παγκόσμιου ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων αλλά και στην τεχνολογική εξέλιξη που πραγματοποιήθηκε εκείνη την περίοδο.

Με βάση όσα υποστήριξε ο Acs (1992) η ανάπτυξη των μικρών επιχειρήσεων είχε ως αποτέλεσμα την άνθιση της επιχειρηματικότητας αλλά και της βιομηχανίας και βέβαια την ανάπτυξη της καινοτομίας. Ο ίδιος θεωρεί πως οι μικρές επιχειρήσεις διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο, ενώ δημιουργήθηκαν νέες θέσεις εργασίας, οι οποίες μείωσαν τα ποσοστά ανεργίας. Επίσης, εκτός από όσα προαναφέρθηκαν, η ολοένα και μεγαλύτερη αύξηση του μεριδίου των μικρών επιχειρήσεων, συντέλεσε στην μεγαλύτερη και ποικιλόμορφη προσφορά προϊόντων αλλά και υπηρεσιών, που ενισχύθηκε μέσω της έρευνας και της ανάπτυξης (Acs, 1992). Η έρευνα που πραγματοποίησαν οι Audretsch & Thurik (1999), επισημαίνει πως η ποσοστιαία αύξηση της επιχειρηματικότητας, οδήγησε σε σημαντική μείωση την ανεργίας στις 23 χώρες του ΟΟΣΑ. Σύμφωνα με τους ερευνητές, η κύρια διαφορά μεταξύ μιας

μεγάλης επιχείρησης και μιας μικρής είναι ο ρόλος της διαχείρισης και της ιδιοκτησίας. Δηλαδή, με άλλα λόγια, σε μια επιχείρηση μικρού μεγέθους, υπάρχει ένα άτομο που την διευθύνει ή μια μικρή ομάδα ατόμων που συνεργάζεται και διαμορφώνουν το ρόλο και το μέλλον της εταιρείας.

Τα τελευταία χρόνια, δίνεται μεγάλη έμφαση στην επιχειρηματικότητα καθώς σχετίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό με την οικονομική ανάπτυξη. Πιο συγκεκριμένα, αρκετοί πολιτικοί αλλά και οικονομολόγοι, συνηγορούν πως η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας συμβάλλει θετικά τόσο στην αύξηση του ΑΕΠ όσο και της απασχόλησης σε έναν τόπο. Αυτό θεωρούν οι ευρωπαίοι πολιτικοί και εκπρόσωποι κοινωνικών και θεσμικών ομάδων, δηλαδή ότι μέσω της ανάπτυξης των μικρών επιχειρήσεων μπορεί να καταπολεμηθεί το μεγάλο ποσοστό ανεργίας που μαστίζει τις χώρες της Ευρώπης.

1.5. Η Συμβολή της Επιχειρηματικότητας σε Οικονομικό και Κοινωνικό επίπεδο

Είναι γνωστό ότι η επιχειρηματικότητα συνδέεται άρρηκτα με την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Η δημιουργία νέων επιχειρήσεων σε συνδυασμό με τον εκσυγχρονισμό τους, οδηγούν σε αύξηση του εθνικού πλούτου μιας χώρας, καθώς παράγουν τεχνογνωσία και καινοτομία, δημιουργούν προϊόντα και υπηρεσίες και μειώνουν την ανεργία. Άρα, εύλογο είναι ότι το ένα συνυπάρχει μαζί με το άλλο, που σημαίνει ότι η επιχειρηματική ανάπτυξη δημιουργεί ευρύτερη ανάπτυξη της χώρας η οποία με την σειρά της εξασφαλίζει καλύτερες υποδομές για την περαιτέρω άνθιση της επιχειρηματικότητας. Για να ευδοκιμήσουν η οικονομική ανάπτυξη και η επιχειρηματικότητα, χρειάζεται να υπάρχει ένα ευνοϊκό θεσμικό και αναπτυξιακό πλαίσιο, ένα σταθερό φορολογικό σύστημα, βασικές υποδομές, μειωμένη γραφειοκρατία, εξιδανικευμένο και εκπαιδευμένο προσωπικό, σταθερό πολιτικό και οικονομικό κλίμα εντός της χώρας. Με όλα τα παραπάνω συστατικά, η επιχειρηματικότητα μπορεί να συντελέσει στον εκσυγχρονισμό της κοινωνίας, να βελτιώσει την ποιότητα της ζωής των πολιτών, να αυξήσει την παραγωγικότητα και φυσικά να μειώσει την ανεργία αλλά και να αυξήσει τα εισοδήματα των ανθρώπων της χώρας (Ψαροπούλου, 2012).

1.6. Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα

Η Ελλάδα τα τελευταία έτη αντιμετωπίζει αρκετά σοβαρά οικονομικά προβλήματα, τα οποία σχετίζονται με το χρέος της. Έτσι, η χώρα βρίσκεται αντιμέτωπη με μια βαθιά οικονομική ύφεση που την έχει οδηγήσει σε υψηλά ποσοστά ανεργίας και ειδικότερα τους νέους, σε συνδυασμό με την στασιμότητα που επικρατεί τόσο στην καινοτομία όσο και στην δημιουργικότητα. Οι αρνητικές οικονομικές συνθήκες στις οποίες έχει περιέλθει η χώρα μας, έχουν οδηγήσει τους πολίτες στο να μην επιδιώκουν να ασχοληθούν με τον επιχειρηματικό τομέα, εξαιτίας των κινδύνων που φοβούνται ότι θα αντιμετωπίσουν. Ωστόσο, για να αναπτυχθεί η οικονομία μιας χώρας, είναι προφανές ότι χρειάζεται να υπάρξει και προώθηση και ανάκυψη της επιχειρηματικότητας. Κάτι τέτοιο μπορεί να συμβεί μέσω της δημιουργίας νέων καινοτόμων επιχειρήσεων, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στις υπόλοιπες χώρες που αντιμετωπίζουν παρόμοια οικονομικά προβλήματα. Η επιχειρηματική ανάπτυξη των ατόμων, η εισαγωγή νέων τεχνολογιών και η καλύτερη χρήση των διαθέσιμων πόρων μπορεί να συμβεί μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία (Saiti & Provatari, 2014).

Αρκετά μεγάλο ποσοστό των Ελλήνων, θεωρεί πως στην χώρα μας υπάρχουν αρκετά προβλήματα που σχετίζονται με την αδειοδότηση, καθώς επίσης και ελάχιστοι οικονομικοί πόροι, ώστε να προχωρήσουν στην δημιουργία μιας επιχείρησης. Με βάση τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, προκύπτει ότι η επιχειρηματικότητα στην χώρα μας είναι σε χαμηλότερα επίπεδα, σε σχέση με τις χώρες στον υπόλοιπο κόσμο. Μάλιστα, οι πολίτες, προτιμούν να εργάζονται ως μισθωτοί παρά να γίνουν οι ίδιοι επιχειρηματίες (Αναγνωστάκη & Μαστορέλης, 2011).

Ο κυρίαρχος λόγος για τον οποίο αποτυγχάνουν και «κλείνουν» οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα δεν είναι άλλος από την έλλειψη κερδοφορίας. Μάλιστα, αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι το 70% των ελλήνων επιχειρηματιών κλείνουν τις επιχειρήσεις τους εξαιτίας του παραπάνω αιτίου. Παρότι, η χώρα μας αντιμετωπίζει σημαντικότερη έλλειψης ρευστότητας εδώ και χρόνια, το κυρίαρχο πρόβλημα των επιχειρηματιών δεν είναι αυτό, αλλά η μικρή τους κερδοφορία. Φυσικά, η τεράστια ύφεση στην οποία βρίσκεται η χώρα δεν επιτρέπει στους καταναλωτές να έχουν μεγάλη αγοραστική δύναμη και αυτό συνεπάγεται την χαμηλή κερδοφορία των επιχειρήσεων. Η χαμηλή κερδοφορία είναι από τους παράγοντες που οδήγησαν στο κλείσιμο, με αποτέλεσμα, οι πρώην πλέον επιχειρηματίες, να στραφούν σε άλλες διεξόδους. Η πρώτη ήταν να πουλήσουν την επιχείρησή τους, ώστε να αποκομίσουν κάποια έσοδα και η άλλη να αναζητήσουν εργασία. Όμως, γίνεται εύκολα κατανοητό, ότι η

χρόνια ύφεση που έχει υποστεί η χώρα, οδηγεί σε τέτοιες καταστάσεις, επομένως το να πουλήσει κάποιος την επιχείρησή του είναι αρκετά δύσκολο, όπως και το να βρει νέα εργασία (Ιωαννίδης, 2013).

1.7. Η Συνθήκη της Λισσαβόνας

Το 2000 στην Λισσαβόνα της Πορτογαλίας, η Ευρωπαϊκή Ένωση καθόρισε ένα σύνολο από στόχους, που αφορούσαν την απασχόληση, την οικονομική μεταρρύθμιση και συνάμα την κοινωνική συνοχή. Κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ανάπτυξης των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων. Η κίνηση αυτή στόχευε στην ενίσχυση των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, καθώς η Ευρωπαϊκή Ένωση θα σταθεί αρωγός τόσο στην ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων όσο και στην αντιμετώπιση προβλημάτων που υφίστανται τόσο κατά την ίδρυση όσο και κατά την λειτουργία των επιχειρήσεων. Σε αυτό το πλαίσιο κινήθηκε και συντάχθηκε η «Πράσινη Βίβλος» από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2003, η οποία αφορά στην επιχειρηματικότητα που δραστηριοποιείται στην Ευρώπη και σκοπός της είναι οι πολίτες της Ευρώπης να αναλάβουν καινούργιες πρωτοβουλίες. Εντός της «Βίβλου», γίνεται εκτενής ανάλυση της κατάστασης της επιχειρηματικότητας σε ολόκληρη την Ευρώπη καθώς και σε διαθέσιμες πολιτικές επιλογές που προκύπτουν.

Όπως προαναφέρθηκε στόχος είναι, η ολοένα και μεγαλύτερη προσέλκυση του ενδιαφέροντος περισσότερων ανθρώπων να εμπλακούν με το επιχειρηματικό γίγνεσθαι, με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο. Σύμφωνα με την Πράσινη Βίβλο, για να ανθίσει περαιτέρω η επιχειρηματικότητα, κρίνεται αναγκαίο, όλοι οι υπεύθυνοι που εργάζονται σε αυτό το κομμάτι, να συνεργαστούν και να συναποφασίσουν από κοινού. Επίσης, καλό είναι, τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να έρχονται σε συνεργασίες και συμμαχίες, μέσω των οποίων θα ανταλλάσσουν εμπειρίες αλλά και τεχνογνωσία τις οποίες θα χρησιμοποιούν προς το κοινό όφελος της ευρωζώνης (Γεωργιάδης, 2008).

1.8. Επιπρόσθετες πηγές ενίσχυσης των επιχειρήσεων

Εκτός από τις χρηματοδοτικές διευκολύνσεις που λαμβάνει μια μικρομεσαία επιχείρηση από επιχειρησιακά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωση στη χώρα μας, υπάρχουν και μερικές

ακόμη πηγές ενίσχυσης, όπως ο τραπεζικός δανεισμός. Υπάρχουν δύο κατηγορίες δανείων που εκδίδουν οι τράπεζες ως προς τους επιχειρηματίες. Πρόκειται για τα κεφάλαια κίνησης και τα μακροπρόθεσμα. Το πρώτο, αναφέρεται σε δάνεια μικρής διάρκειας είτε σε ανοιχτούς λογαριασμούς, οι οποίοι προσδίδουν ρευστότητα στην επιχείρηση όταν αυτή είναι αναγκαία για την εύρυθμη λειτουργία της. Από την άλλη μεριά, τα μακροπρόθεσμα, περιλαμβάνουν δάνεια που αφορούν στην απόκτηση πάγιου εξοπλισμού, κτιρίων, μηχανημάτων και οχημάτων. Στις περισσότερες των περιπτώσεων το μακροπρόθεσμο δάνειο, έχει χαμηλότερο επιτόκιο αποπληρωμής σε σχέση με το δάνειο κίνησης κεφαλαίων. Ωστόσο, αυτό διαφέρει από επιχείρηση σε επιχείρηση, από το ύψος τους δανείου, από το αν το επιτόκιο είναι σταθερό ή κυμαινόμενο, από την τράπεζα που εκδίδει το δάνειο, την οικονομική κατάσταση της χώρας και φυσικά την προβλεπόμενη εξέλιξη της επιχείρησης (Γεωργιάδης, 2008).

Γενικά, η λήψη του δανείου σχετίζεται με το αν ο ενδιαφερόμενος επιχειρηματίας έχει κάποιο περιουσιακό στοιχείο, το οποίο θα βάλει ως υποθήκη. Αυτό γίνεται, για να είναι εξασφαλισμένη η τράπεζα, ότι σε περίπτωση αδυναμίας πληρωμής των οφειλών, θα κατασχέσει την περιουσία την οποία έχει βάλει ως υποθήκη ο επιχειρηματίας. Όμως, αυτή η διαδικασία είναι δαπανηρή και χρονοβόρα, πλέον οι τράπεζες δεν δανείζουν σε όλους τους πελάτες με το ίδιο επιτόκιο. Τα τελευταία χρόνια, δανείζουν ανάλογα με την πιστοληπτική ικανότητα που έχει ο άνθρωπος στον οποίο θα δανείσουν τα χρήματα. Αυτό σημαίνει ότι, το επιτόκιο το οποίο θα κληθούν να πληρώσουν δύο διαφορετικές επιχειρήσεις, με δάνειο που έχει τα ίδια χαρακτηριστικά μπορεί το επιτόκιο του να διαφέρει ακόμη και έως 4%. Κάτι τέτοιο καθορίζεται, από την τράπεζα, ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά καθώς και τις παλαιότερες συναλλαγές τις οποίες είχε ο επιχειρηματίας με την τράπεζα. Είναι αναμενόμενο το υψηλότερο επιτόκιο να επιβάλλεται σε επιχειρήσεις, που έχουν λιγότερες πιθανότητες να αποπληρώσουν το σύνολο του δανείου που έχουν λάβει. Ωστόσο, αυτό δυσκολεύει ακόμη περισσότερο την λειτουργία τους, μιας και πληρώνουν περισσότερα χρήματα στην τράπεζα (Γεωργιάδης, 2008).

Υπό το βάρος των τραπεζών, δημιουργήθηκε το Ταμείο Εγγυοδοσίας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων (ΤΕΜΠΜΕ). Στόχος του είναι να εξασφαλίσει ένα σημαντικό ποσοστό των δανείων που εκχωρούν οι τράπεζες, παρέχοντας με αυτό τον τρόπο την ευελιξία στις μικρές επιχειρήσεις, να χρηματοδοτήσουν τα επενδυτικά τους πλάνα με μεγαλύτερο δάνειο από αυτό το οποίο θα λάμβαναν μέσω τραπεζής. Σκοπός του ΤΕΜΠΜΕ είναι η ενθάρρυνση όλων των κοινωνικοοικονομικών ομάδων να εμπλακούν με το επιχειρηματικό γίγνεσθαι, με όσο το δυνατότερο ευνοϊκότερους όρους.

Μια άλλη μέθοδος δανεισμού είναι η χρηματοδοτική μίσθωση (*leasing*), όπου υπάρχει ο εκμισθωτής που είναι η εταιρεία *leasing* και το άτομο το οποίο του παραχωρεί το δικαίωμα να χρησιμοποιεί το περιουσιακό στοιχείο που το δανείζει, σε προκαθορισμένο και συμφωνημένο χρονικό διάστημα, έναντι συγκεκριμένης αμοιβής. Ακόμη και σε αυτή την περίπτωση, εξετάζεται από την εταιρεία *leasing* η χρηματοπιστωτική ικανότητα του ατόμου που θα δανείσει. Επιπλέον, δίνεται η δυνατότητα μετά το πέρας του χρόνου που έχει δανείσει το περιουσιακό στοιχείο, ο επιχειρηματίας να ανανεώσει με χαμηλότερο μίσθωμα ή να εξαγοράσει το περιουσιακό στοιχείο σε προκαθορισμένη και αρκετά χαμηλή τιμή. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται, κατά κύριο λόγο, μηχανήματα, μέσα μεταφοράς, ηλεκτρονικός εξοπλισμός, κτίρια και αποθήκες.

Είναι σημαντικό να διευκρινίσουμε πως, αρκετοί επιχειρηματίες χρησιμοποιούν την χρηματοδοτική μίσθωση, διότι αποκτούν περιουσιακά στοιχεία που συνδράμουν στην λειτουργία της επιχείρησης τους και παράλληλα κερδίζουν τα φορολογικά πλεονεκτήματα της κίνησης αυτής, δίχως να σπαταλούν τα ίδια κεφάλαια της επιχείρησης τους. Ένας άλλος τρόπος, να δανειστεί ένας επιχειρηματίας σήμερα είναι, τα λεγόμενα κεφάλαια επιχειρηματικών συμμετοχών (*venture capitals*). Πρόκειται για κεφάλαια επιχειρηματιών τα οποία χρησιμοποιούνται για την ίδρυση, ανάπτυξη ή ακόμη και την εξαγορά της επιχείρησης. Έτσι, ο επενδυτής ή το σύνολο των επενδυτών αποκτούν μέρος του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας, ως αντάλλαγμα για την παροχή της χρηματοδότησης. Αυτή η μορφή δανεισμού, είναι ιδιαίτερα δημοφιλής στις νέες επιχειρήσεις, μιας και δημιουργεί μια αρκετά καλή κεφαλαιακή βάση για την μελλοντική ανάπτυξη της επιχείρησης. Επιπρόσθετα, από την στιγμή που οι εταιρείες *venture capital* έχουν αναλάβει την χρηματοδότηση και άρα είναι μέτοχοι, έχουν λόγο στην λειτουργία της επιχείρησης. Δηλαδή, συνδράμουν στην ανάπτυξη της, στις αποφάσεις που λαμβάνονται αλλά και στον σχεδιασμό της.

Επιπλέον, υπάρχουν οι Θερμοκοιτίδες (*incubators*), που αποτελούν εργαλείο οικονομικής ανάπτυξης, το οποίο έχει σχεδιαστεί ούτως ώστε να δίνει την δυνατότητα άμεσης δικτύωσης και ανάπτυξης των νέων επιχειρήσεων. Πρόκειται επίσης για δανεισμό, όμως σε μικρότερη έκταση και κυρίως μέσω υπηρεσιών που αφορούν σε νομικά, φοροτεχνικά, τεχνολογικά, συμβουλευτικά αλλά και θέματα που σχετίζονται με το ανθρώπινο δυναμικό που θα προσλάβει η νέα επιχείρηση. Οι θερμοκοιτίδες ως κέρδος για την συνεισφορά τους, είτε λαμβάνουν ένα μετοχικό ποσοστό της εταιρείας είτε ενοίκιο.

Κλείνοντας, αναφέρουμε ότι υπάρχει η πρακτική των «επιχειρηματικών αγγέλων». Έτσι ονομάζονται ο επενδυτής ή οι επενδυτές, οι οποίοι επενδύουν σε νέες επιχειρήσεις, όταν οι

τελευταίες δεν έχουν την δυνατότητα πρόσβασης σε οργανωμένες αγορές κεφαλαίου. Οι συγκεκριμένοι επενδυτές παρέχουν τα κεφάλαια τους και ως ανταμοιβή λαμβάνουν ένα ποσοστό από το μετοχικό σχήμα της επιχείρησης. Επιπλέον, από την στιγμή που έχουν γίνει μέτοχοι, επιδιώκουν την συνεχή ανάπτυξη της εταιρίας. Προς αυτή την κατεύθυνση βοηθούν είτε με επιπλέον χρηματοδότηση, είτε συμβουλευτικά με την εμπειρία που διαθέτουν και βέβαια με το δίκτυο επαφών που έχουν. Ύστερα, από περίπου 1-2 χρόνια, όπου η επιχείρηση θα έχει αναπτυχθεί, οι επιχειρηματικοί άγγελοι, πωλούν το μερίδιό τους, στοχεύοντας να πάρουν πίσω τα χρήματα που έχουν επενδύσει και φυσικά να βγάλουν και επιπρόσθετο κέρδος από αυτή την περίοδο που συμμετείχαν στην εταιρία. Να διευκρινιστεί ότι στην Ελλάδα η συγκεκριμένη μέθοδος δεν είναι ευρύτατα διαδεδομένη. Την θέση της λαμβάνει μια μη θεσμοθετημένη μέθοδος, όπου οι συγγενείς δανείζουν ένα άτομο από το οικογενειακό περιβάλλον, έτσι ώστε να δημιουργήσει την δική του επιχείρηση (Γεωργιάδης, 2008).

1.9. Επιπρόσθετες χρηματοδοτικές ενισχύσεις

Σύμφωνα με τον Γεωργιάδη (2008), τόσο οι νέες όσο και οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στηρίζονται από το κράτος αλλά και από την Ευρωπαϊκή ένωση. Τα προγράμματα αυτά υλοποιούνται κατά κύριο λόγο μέσω του Υπουργείου Ανάπτυξης, του EOMMEX (Ελληνικός Οργανισμός Μικρών-Μεσαίων Επιχειρήσεων και Χειροτεχνίας), του ΟΑΕΔ είτε απευθείας από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επομένως, οι επιχειρηματίες που προσδοκούν να λάβουν αυτές τις χρηματοδοτικές ενισχύσεις, είναι απαραίτητο να παρακολουθούν τις εξελίξεις, έτσι ώστε να μπορούν να συμμετέχουν σε τέτοιου είδους προγράμματα.

1.10. Εθνικές πολιτικές για την επιχειρηματικότητα

Στην Ελλάδα, το 2004 ψηφίστηκε νόμος ο οποίος αφορούσε στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας. Ο συγκεκριμένος νόμος τροποποιήθηκε το 2007. Αφορούσε την κρατική ενίσχυση ενός ποσοστού του κόστους που χρειάζεται να δαπανήσουν οι επιχειρήσεις όταν επιθυμούν να συσταθούν ή ακόμη και όταν υπάρχουν ήδη, αλλά επιδιώκουν να βελτιώσουν τις υπάρχουσες δομές τους. Πιο αναλυτικά, ο νόμος αυτός είναι αφορά 4 είδη ενίσχυσης. Ειδικότερα, χωρίζεται στην «λήψη κρατικής επιχορήγησης», την «χρηματοδοτική μίσθωση», την «φορολογική απαλλαγή» και τέλος την «επιδότηση του κόστους εργασίας», που

θα χρειαστεί να πληρώσει ο επιχειρηματίας στους εργαζόμενους που θα προσλάβει στην επιχείρησή του. Το ύψος της ενίσχυσης που παρέχεται από το κράτος στην εκάστοτε επιχείρηση διαφέρει. Δηλαδή, σχετίζεται με το αντικείμενο της επιχείρησης, το είδος της επένδυσης που θα πραγματοποιηθεί, καθώς και την γεωγραφική θέση στην οποία θα στηθεί η επιχείρηση. Όπως και να έχει, καλό είναι να διευκρινιστεί ότι ανεξάρτητα με τα παραπάνω, η κρατική επιδότηση, ανέρχεται έως το 40% της συνολικής επένδυσης η οποία έχει προϋπολογιστεί. Ωστόσο, χρήσιμο είναι να διευκρινιστεί ότι, το κράτος μπορεί να απαλλάξει την επιχείρηση από την φορολογία έως και 100%. Στον συγκεκριμένο νόμο, μπορούν να ενταχθούν τόσο οι νέες επιχειρήσεις που ιδρύονται όσο και οι προϋπάρχουσες. Η μοναδική παράμετρος για να ενταχθεί μια επιχείρηση είναι να δραστηριοποιείται στον πρωτογενή, δευτερογενή, τριτογενή τομέα ή να ασχολείται με τουριστικές δραστηριότητες (Γεωργιάδης, 2008).

Η Ελληνική πολιτεία προσπαθεί να σταθεί αρωγός στα σχέδια των νέων επιχειρηματιών. Διευκολύνει τις νέες επιχειρήσεις μέσω χρηματοδοτήσεων, εκσυγχρονισμό των δομών, ευνοϊκότερου φορολογικού πακέτου, ώστε να προσδώσει κίνητρα στους πολίτες να εμπλακούν. Σκοπός της πολιτείας είναι μέσα από την άνθιση της επιχειρηματικότητας να επέλθει οικονομική ανάπτυξη. Όπως γνωρίζουμε, η οικονομική ανάπτυξη φέρνει και κοινωνική συνοχή και μείωση της ανεργίας σε μια χώρα, κάτι το οποίο είναι και το κύριο ζητούμενο (Εθνικό Παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, 2006). Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το GEM και το I.O.B.E το 2011, οι πολιτικές ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας αποτελούν σημαντικές προϋποθέσεις για την δημιουργία αλλά και την διατήρηση των επιχειρήσεων στην χώρα μας. Οι πολιτικές αυτές αφορούν τόσο σε οικονομικές ενισχύσεις από το κράτος προς τις επιχειρήσεις, όσο και δράσεις οι οποίες συμβάλουν στην ανάπτυξη και στην σύσταση νέων επιχειρήσεων (Αλεξίδης, 2014).

1.11. Η κρίση χρέους που ξέσπασε στην Ελλάδα και η πολιτική κατάσταση

Η Ελλάδα είναι μια ανεπτυγμένη χώρα, ωστόσο η παγκόσμια κρίση χρέους που συνέβη κατά την διετία 2008-2009, έφερε δυσάρεστα αποτελέσματα που συμβαίνουν ακόμη και σήμερα. Τα χρέη της χώρας μας ήταν αρκετά και η ίδια δεν μπορούσε να τα αποπληρώσει. Αυτό οδήγησε το 2010 την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα καθώς και το

Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) να δανείσουν την Ελλάδα με ένα σημαντικό οικονομικό πακέτο, ώστε να αποφευχθεί η χρεοκοπία, η οποία θα πυροδοτούσε ακόμη χειρότερες συνέπειες στην Ευρωζώνη. Το πακέτο βοήθειας που συμφωνήθηκε, εκτός από τα χρήματα που θα λάμβανε η Ελλάδα, είχε και κάποιες προϋποθέσεις. Πιο συγκεκριμένα, ζητήθηκε από την χώρα μας να πραγματοποιήσει εκτεταμένες οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Ένα χρόνο αργότερα, η Ελλάδα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει τα ίδια ζητήματα χρέους. Έτσι, η Ευρωπαϊκή ένωση αποφασίζει εκ νέου τον Ιούλιο του 2011 καθώς και τον Οκτώβριο του 2011 να δανείσει την Ελλάδα. Το νέο πακέτο διάσωσης αφορούσε περισσότερα μέτρα λιτότητας, έτσι ώστε να μειωθούν οι δημόσιες δαπάνες αλλά και οικονομική βοήθεια για να μην χρεοκοπήσει η χώρα. Τα παραπάνω μέτρα οδήγησαν στην δημιουργία μιας κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας τον Νοέμβριο του 2011, η οποία κυβέρνησε έως τον Ιούνιο του 2012. Τον Ιούνιο του 2012 στην χώρα πραγματοποιήθηκαν εκλογές και δημιουργήθηκε μια κυβέρνηση συνασπισμού. Η νεοεκλεγείσα κυβέρνηση, ζήτησε διετή παράταση ως περίοδο χάριτος προκειμένου να καλύψει τους δύσκολους στόχους του προϋπολογισμού που είχε θεσπιστεί. Στο πέραςμα της η οικονομική κρίση, επηρέασε σε σημαντικό βαθμό τις δαπάνες αλλά και τις επενδύσεις τόσο στην καινοτομία όσο και στις υπηρεσίες. Άξιο αναφοράς είναι, ότι οι επενδύσεις για την καινοτομία αλλά και την έρευνα στην Ελλάδα βρίσκονται στην τελευταία θέση σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης (Papadopoulos et al., 2012).

Κεφάλαιο 2^ο: Παράγοντες που ευνοούν την επιχειρηματικότητα

Στις ενότητες που ακολουθούν παρουσιάζονται, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα. Ειδικότερα, περιγράφονται τα κίνητρα που ωθούν τα άτομα στην έναρξη μιας επιχειρηματικής προσπάθειας, καθώς και οι παράγοντες που σχετίζονται με το οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον που είναι δυνατό να αποθαρρύνουν την επιχειρηματικότητα.

2.1. Επιχειρηματικά κίνητρα

Σύμφωνα με τον Καραγιάννη (1999), τα **κίνητρα** τα οποία οδηγούν ένα άτομο στο να γίνει επιχειρηματίας χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: (α) Τα λεγόμενα *θετικά* ή «*ελκτικά*» είναι αυτά τα οποία ελκύουν το άτομο στο να ακολουθήσει το επιχειρηματικό μονοπάτι. (β) Τα *αρνητικά* ή αλλιώς «*ωθητικά*», είναι εκείνα τα οποία αναγκάζουν τα άτομα να επιλέξει να ασχοληθεί με τις επιχειρηματικές δραστηριότητες. Ο ίδιος υποστήριξε ότι «*ένα κίνητρο είναι εσωτερικό, όταν αισθανόμαστε μια ψυχολογική πνευματική ανάγκη να κάνουμε κάτι. Ένα εξωτερικό κίνητρο δημιουργείται από τη θέση μας στην κοινωνία*».

Επιπλέον, εκτός από τις δύο προαναφερθείσες κατηγορίες κινήτρων, υπάρχουν και οι λεγόμενες **αιτίες** οι οποίες έκαναν ένα άτομο να γίνει επιχειρηματίας. Μεταξύ αυτών είναι, ο παράγοντας της τύχης, η συνέχιση της λειτουργίας μιας οικογενειακής επιχείρησης από γενιά σε γενιά, το αντικείμενο της εκπαίδευσης του και οι επαγγελματικές τους εμπειρίες. Αυτά θεωρούνται *ουδέτερα κίνητρα* και η ισχύς τους μπορεί να είναι ίδια ή και μεγαλύτερη σε σχέση με τα ελκτικά και ωθητικά κίνητρα. Το να γίνει κάποιος επιχειρηματίας είναι μια εξαιρετικά δύσκολη απόφαση, μιας και το άτομο επηρεάζεται από αρκετούς παράγοντες, μεταξύ αυτών είναι οι πολιτισμικοί, οι προσωπικοί αλλά και οι ψυχοσυναισθηματικοί. Σε αυτή την λογική, γίνεται διάκριση σε δύο είδη επιχειρηματικότητας. Είναι η επιχειρηματικότητα ευκαιρίας και η επιχειρηματικότητα ανάγκης. Οι επιχειρηματίες που εντάσσονται στην πρώτη κατηγορία, εστιάζουν στην αύξηση του εισοδήματος τους, ενώ η δεύτερη, αφορά σε άτομα τα οποία δεν μπορούν να βρουν άλλη εργασία ή δεν είναι ικανοποιημένοι από την υπάρχουσα εργασία τους. Στην χώρα μας, αρκετοί άνθρωποι,

δηλώνουν πως η έλλειψη ικανοποιητικής εργασίας τους οδηγεί στο να γίνουν επιχειρηματίες. Από την άλλη μεριά, βλέπουμε ότι η χώρα μας έχει χαμηλότερο ποσοστό στους δείκτες της επιχειρηματικής ευκαιρίας. Γενικά θεωρείται ότι όταν υπάρχει οικονομική ευμάρεια, υπάρχει η τάση για άνθιση της επιχειρηματικής ευκαιρίας και μείωση της επιχειρηματικής ανάγκης. Στη χώρα μας, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, φαίνεται ότι τα άτομα στρέφονται στην επιχειρηματικότητα λόγω ανάγκης και λιγότερο λόγω επιχειρηματικών ευκαιριών που θα τους οδηγούσαν σε υψηλότερο εισόδημα (Ιωαννίδης, 2013).

2.2. Επιχειρηματικότητα και παράγοντες που την επηρεάζουν

Η επιχειρηματικότητα είναι ένας κλάδος αρκετά πολύπλοκος και αυτό συμβαίνει διότι, επηρεάζεται από αρκετούς και διαφορετικούς παράγοντες που διαρκώς μεταβάλλονται. Οι παράγοντες αυτοί είναι οικονομικοί, ψυχολογικοί, κοινωνικοί, περιβαλλοντικοί, δημογραφικοί και πολιτισμικοί (Gaddam, 2007). Ας ξεκινήσουμε με τον πρώτο παράγοντα επηρεασμού, όπου έχουμε άμεση σχέση της οικονομικής θεωρίας με την επιχειρηματικότητα. Οι οικονομικές μεταβλητές που συμβαίνουν σε μια χώρα, μεταξύ αυτών μπορεί να είναι και οι πολιτικές που εφαρμόζονται από τις κυβερνήσεις και σχετίζονται με την νομισματική πολιτική που λαμβάνει χώρα, τις εμπορικές συμφωνίες που υπογράφουν οι κυβερνήσεις και φυσικά τη φορολογία που επιβάλλει το κράτος αλλά και το κατά κεφαλήν εισόδημα των καταναλωτών που και αυτό επηρεάζεται από τις πολιτικές αποφάσεις (Huisman, 1985).

Οι δημογραφικοί παράγοντες εντάσσονται στο πλαίσιο που αφορά μεταβλητές όπως το μέγεθος του πληθυσμού, την ηλικία των ατόμων, την εκπαίδευση αλλά και την εμπειρία των ατόμων ενός τόπου. Στις επιχειρηματικές δραστηριότητες, οι κυριότεροι παράγοντες που την επηρεάζουν είναι η ηλικία, η εμπειρία και η εκπαίδευση που έχει ο άνθρωπος που θέλει να γίνει επιχειρηματίας (Gaddam, 2007). Αξίζει να τονισθεί, ότι ένας από τους κυριότερους παράγοντες που επηρεάζει την απόφαση ενός ατόμου να γίνει επιχειρηματίας είναι το οικογενειακό του περιβάλλον. Φαίνεται ότι το επάγγελμα των γονέων διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο, μιας και επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τις στάσεις και τις προτιμήσεις του παιδιού ως προς την επιχειρηματικότητα (Shapero, 1984). Η οικονομική κατάσταση της οικογένειας, μπορεί να επιδράσει ευεργετικά ή ακόμη και ανασταλτικά ως προς την απόφαση του ανθρώπου να εμπλακεί με τις επιχειρηματικές δραστηριότητες. Ουσιαστικά, αν ο νέος ζει σε ένα οικογενειακό οικονομικό περιβάλλον από εύπορους γονείς, τότε τείνει να έχει περισσότερες πιθανότητες να σπουδάσει και να ακολουθήσει την επαγγελματική καριέρα που

επιθυμεί. Παράλληλα, αν πάλι ο νέος μεγαλώνει σε μια εύπορη οικογένεια, τότε αν θελήσει να ηγηθεί μιας επιχειρηματικής προσπάθειας, τότε θα έχει το απαιτούμενο χρηματικό κεφάλαιο, για να προχωρήσει σε αυτή την κίνηση. Αντίθετα, όταν ένας νέος ζει σε οικογενειακό περιβάλλον, όπου οι πόροι της οικογένειας είναι χαμηλοί, τότε είναι εξαιρετικά δύσκολο το να ιδρύσει την δική του επιχείρηση, δίχως τα απαραίτητα χρηματικά κεφάλαια (Καραγιάννης, 1999).

2.3. Χρηματοδότηση νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων

Αναφέρθηκε ήδη ότι η οικονομική κρίση στην οποία έχει περιέλθει η χώρα μας τα τελευταία έτη, έχει οδηγήσει το τραπεζικό σύστημα σε έλλειψη ρευστότητας. Δηλαδή, πλέον οι εμπορικές τράπεζες δεν δανείζουν με την άνεση που δάνειζαν παλαιότερα τις επιχειρήσεις. Μάλιστα, σε σχετική έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε πληθυσμό ηλικίας 18-64 ετών, το 5,3% των ερωτώμενων δήλωσε πως έχουν χρηματοδοτήσει με δικά τους κεφάλαια μια επιχειρηματική δραστηριότητα που ξεκίνησε κάποιος άλλος και που ως επί το πλείστον πρόκειται για άτομα από τον οικογενειακό τους περίγυρο ή το φιλικό περιβάλλον. Αυτός είναι και ο λόγος που οι περισσότεροι από αυτούς που δάνεισαν δεν αναμένουν οικονομικά κέρδη από την επιχείρηση που ιδρύθηκε (Αλεξίδης, 2014).

2.4. Δυσκολίες και εμπόδια στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας

Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, ειδικότερα όταν πρόκειται για μικρές επιχειρήσεις, ενέχει αρκετές δυσκολίες, τις οποίες καλείται να βγάλει εις πέρας το άτομο το οποίο επιδιώκει να γίνει επιχειρηματίας. Αναλυτικότερα, υπάρχουν διοικητικές και γραφειοκρατικές δυσκολίες. Επίσης, δεν πρέπει να παραμερίζουμε το γεγονός ότι για να δημιουργηθεί μια επιχείρηση όπως προαναφέρθηκε, χρειάζεται και ένα σημαντικό αρχικό κεφάλαιο. Έπειτα, ο επιχειρηματίας είναι αναγκαίο να λάβει υπόψη του, δυσκολίες οι οποίες εντάσσονται σε φορολογικές, κοινωνικές και ασφαλιστικές επιβαρύνσεις. Επιπλέον, το άτομο, το οποίο θα επιλέξει να επενδύσει, πρέπει να γνωρίζει τις δυσκολίες τις οποίες τα κληθεί να αντιμετωπίσει λόγω του μεγάλου ανταγωνισμού που επικρατεί. Ιδιαίτερα, για τις

μικρές επιχειρήσεις, καθώς οι μεγαλύτεροι ανταγωνιστές διαθέτουν μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς και γενικότερα βρίσκονται σε πλεονεκτικότερη θέση. (Γεωργιάδης, 2008).

Εξαιτίας της οικονομικής κρίσης περίπου 180.000 άνθρωποι που ήταν ελεύθεροι επαγγελματίες αναγκάστηκαν να κλείσουν τις επιχειρήσεις τους, λόγω της μεγάλης πτώσης των εσόδων τους. Επιπρόσθετα, ένας ακόμη παράγοντας που αποτελεί εμπόδιο για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας είναι οι πολιτικές αλλά και η ευρύτερη νομοθεσία που επικρατεί στην χώρα μας. Όπως επίσης, αρνητικά επιδρούν και οι χρονοβόρες διαδικασίες μέσω της γραφειοκρατίας που συναντούν τα άτομα που θέλουν να επενδύσουν. Ένας ακόμη παράγοντας που αποθαρρύνει το να έρθουν επενδύσεις στην Ελλάδα θεωρείται ότι είναι ότι δεν υπάρχει ένα δίκαιο φορολογικό σύστημα. Τέλος, στην χώρα μας υπάρχει έλλειψη απευθείας σύνδεσης της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας. Επομένως, για να έρθουν επενδύσεις στην χώρα μας, χρειάζεται να υπάρχει μια σταθερή κυβέρνηση που να μπορεί να θεσπίσει και βέβαια να εφαρμόσει ένα δίκαιο και φιλικό φορολογικό σύστημα που θα ευνοεί τις νέες επιχειρήσεις (Μανασάκης, 2013).

Ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας στην χώρα μας, κατά την τετραετία 1994-1998, κυμαινόταν περίπου στον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όμως, καταρρακώθηκε, εξαιτίας της σφοδρής μείωσης της ιδιωτικής κατανάλωσης. Οι σημαντικότεροι λόγοι είναι, η τάση για υπερκατανάλωση που είχαν οι πολίτες, οι πρόχειρες επιχειρηματικές δραστηριότητες, η διαφθορά που επικρατούσε στην χώρα αλλά και οι μεταρρυθμίσεις οι οποίες δεν έγιναν, με αποτέλεσμα την διόγκωση του κρατικού χρέους. Μέσα σε όλα αυτά, υπήρξαν εμπόδια, όπως η περιορισμένη χρήση της τεχνολογίας και της έρευνας καθώς και το μικρό ποσοστό ατόμων που έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση (Τσακανίκας, 2012).

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η ελληνική οικονομία στηρίζεται κατά κύριο λόγο στις μικρές επιχειρήσεις, σε αντίθεση με άλλες οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μάλιστα, οι μικρές αυτές επιχειρήσεις αντιπροσωπεύουν περίπου τις μισές θέσεις εργασίας. Όμως, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, έχουν υποστεί βαρύτατες συνέπειες εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, έτσι όχι μόνο δεν αναπτύχθηκαν, αλλά αντίθετα έχασαν μεγάλο μέρος της δυναμικής τους (European Commission – Enterprise and Industry, 2011). Ως προς την ανταγωνιστικότητα της χώρας μας, σε παγκόσμιο επίπεδο κατατάσσεται στην 90^η θέση ανάμεσα σε 142 χώρες. Ενώ, παράλληλα βρίσκεται στην τελευταία θέση, μεταξύ των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (World Economic Forum, 2010). Την διετία 2010-2011 τα τρία τέταρτα των επιχειρηματιών αρχικών σταδίων αντιμετώπιζαν αυξημένες σε σχέση με το

2009 δυσκολίες δημιουργίας επιχείρησης, εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης, με αποτέλεσμα η ανάπτυξη των νέων επιχειρήσεων να είναι ακόμη πιο δυσχερής (Ιωαννίδης, 2013).

Το κυριότερο πρόβλημα το οποίο καλούνται να αντιμετωπίσουν οι άνθρωποι που επιδιώκουν να επενδύσουν στην χώρα μας, δεν είναι άλλο από την κρίση χρέους που έχει ξεσπάσει, η οποία οδηγεί σε μειωμένη ρευστότητα των τραπεζών και άρα δυσκολεύει την έκδοση δανείων που επιδιώκουν να λάβουν οι επιχειρηματίες. Η μειωμένη ρευστότητα σε συνδυασμό με το φορολογικό σύστημα αλλά και την ασφάλεια των επενδυτών, αποθαρρύνει τους υποψήφιους επιχειρηματίες από το να πραγματοποιήσουν ανοίγματα στην ελληνική αγορά (Σουρλαντζή, 2012).

Η δυσμενής οικονομική κατάσταση σε συνδυασμό με την αβεβαιότητα που επικρατεί στην χώρα, αποτέλεσαν αποτρεπτικό παράγοντα για έναν μεγάλο αριθμό ανθρώπων που ήθελαν να γίνουν επιχειρηματίες. Μάλιστα, αυτό γίνεται αντιληπτό από την καθημερινή φυγή και το κλείσιμο καταστημάτων που πραγματοποιείται στην χώρα. Κρίνεται αναγκαίο να τονισθεί ότι σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε ερωτώμενους ηλικίας 18 έως 64 ετών για τα έτη 2009-2010 οι απαντήσεις που έδωσαν για το αν θέλουν να εμπλακούν με την επιχειρηματικότητα κυμάνθηκαν σε χαμηλά επίπεδα. Μάλιστα, το 2009 το ποσοστό αυτό ήταν στο 17,2% ενώ το 2010 μειώθηκε στο 14,4%. Η μείωση αυτή αποτελεί μια λογική εξήγηση, αν αναλογιστεί κανείς την οικονομική κατάσταση που βρίσκεται η χώρα. Όμως, ακόμη και έτσι, η επιχειρηματικότητα παραδοσιακά αποτελεί διέξοδο για όσους δεν βρίσκουν εργασία. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί, μιας και η αβεβαιότητα που επικρατεί αλλά και οι λιγιστές επιχειρηματικές ευκαιρίες συνάγουν προς αυτή την κατεύθυνση (Global Entrepreneurship Monitor, 2012).

Χαρακτηριστικό είναι ότι το 2010, το 3,3% των ελληνικών επιχειρήσεων έβαλε «λουκέτο», καθώς η κερδοφορία τους ήταν ελάχιστη, πράγμα το οποίο είναι οδυνηρό και μάλιστα η χώρα μας σε αυτό το τομέα βρίσκεται στις υψηλότερες θέσεις μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών. (Σουρλαντζή, 2012). Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στην χώρα μας, έρχεται αντιμέτωπη με ένα πλήθος προβλημάτων. Είναι γνωστό ότι, η γραφειοκρατία είναι αρκετά χρονοβόρα και πως το θεσμικό πλαίσιο των νέων επιχειρήσεων κρίνεται ως μη ικανοποιητικό. Επιπρόσθετα, υπάρχουν ζητήματα τόσο στην χρηματοδότηση, εξαιτίας της κρίσης, όσο και στην αυξημένη φορολόγηση που υφίσταται στην χώρα αλλά και στη μη προστασία των επενδύσεων που γίνονται στο τόπο. Φυσικά, όλα όσα προαναφέρθηκαν, βάζουν σε σκέψεις τους επιχειρηματίες, προτού προβούν στην ίδρυση της επιχείρησης και ιδιαίτερα όταν αναφερόμαστε σε νέους ανθρώπους (Αναγνωστάκη & Μαστορέλης, 2011).

Εξάλλου, οι έλληνες επιχειρηματίες, θεωρούν ότι δεν υπάρχουν πολλές επιχειρηματικές ευκαιρίες, ώστε να μπορέσουν να «εκμεταλλευτούν» κάποιες από αυτές. Όμως, κάτι τέτοιο έρχεται σε αντίθεση με τη διεθνή επιχειρηματική πραγματικότητα, όπου υπάρχει η τάση αξιοποίησης των πολλών επιχειρηματικών ευκαιριών. Σε σχετική έρευνα, βρέθηκε ότι οι έλληνες επιχειρηματίες θεωρούν ότι δεν υπάρχουν αρκετές επιχειρηματικές ευκαιρίες, εξαιτίας του γεγονότος ότι στην Ελλάδα υπάρχουν αρκετά εμπόδια, τα οποία επηρεάζουν την αντίληψη τους, για το ποιες είναι οι επιχειρηματικές ευκαιρίες. Ακόμη, σε παγκόσμιο επίπεδο στη χώρα μας εμφανίζονται τα υψηλότερα ποσοστά στον φόβο μιας ενδεχόμενης επιχειρηματικής αποτυχίας, που αποτελεί τον κυρίαρχο ανασταλτικό παράγοντα που κάνει τους ανθρώπους να αποφεύγουν τα επιχειρηματικά εγχειρήματα. Επιπρόσθετα, αξίζει να τονισθεί ότι το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν προετοιμάζει κατάλληλα τους νέους στην ανάπτυξη δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες για την επιχειρηματική δραστηριότητα. Το ίδιο ισχύει και για τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, τα οποία δεν προβάλλουν τις αρετές του να είσαι επιχειρηματίας. Τέλος, ένας εξαιρετικά ανασταλτικός παράγοντας που δεν είναι άλλος από την γραφειοκρατία. Οι καινούργιες επιχειρήσεις, αντιμετωπίζουν αρκετά γραφειοκρατικά ζητήματα, τα οποία αποτελούν βασικό εμπόδιο στην ανάπτυξη τους. Καθώς, παρατηρείται ότι στην χώρα μας υπάρχουν χρονοβόρες διαδικασίες που απαιτούνται για την σύσταση μιας επιχείρησης (Αλεξίδης, 2014).

2.5. Το νομικό πλαίσιο, η φορολόγηση και η οικονομική ελευθερία μιας χώρας επηρεάζουν τις επιχειρηματικές δραστηριότητες

Σύμφωνα με τον δείκτη ελευθερίας ο οποίος δημιουργήθηκε από τους Karabegovic, McMahon & Samida (2002), φαίνεται ότι οι δημόσιες πολιτικές που εφαρμόζονται σε έναν τόπο, επηρεάζουν σε πολύ σημαντικό βαθμό την οικονομική ελευθερία των ατόμων. Ουσιαστικά, οι συγγραφείς αναφέρουν ότι υπάρχουν κάποιοι συγκεκριμένοι δείκτες οι οποίοι επηρεάζουν την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας. Αυτοί οι δείκτες σχετίζονται με την φορολογία την οποία έχει νομοθετήσει η κυβέρνηση μιας χώρας, το μέγεθος της κυβέρνησης-δημόσιου τομέα αλλά και την ευελιξία της αγοράς εργασίας. Με άλλα λόγια, τα παραπάνω σχετίζονται με πιθανές επιδοτήσεις αλλά και κίνητρα που μπορεί να δώσει μια κυβέρνηση προκειμένου να προσελκύσει επενδυτές στην χώρα. Ακόμα, σχετίζεται με την φορολογία που

επιτάσσει η κυβέρνηση στις επιχειρήσεις είτε αυτοί είναι άμεσοι είτε έμμεσοι φόροι. Αρκετά σημαντικό στοιχείο για να αναπτυχθεί η επιχειρηματικότητα είναι οι αποδοχές που θα δίνονται στο εργατικό δυναμικό που θα την στελεχώσει. Δηλαδή, το ποσό που έχει νομοθετηθεί να είναι ο κατώτατος μισθός για τους υπαλλήλους. Ακόμη, τα άτομα πριν εμπλακούν με επιχειρηματικές δραστηριότητες παρατηρούν τις νομικές διαδικασίες που χρειάζονται για να δοθεί αδειοδότηση αλλά και το πόσο χρονοβόρες είναι. Αυτό είναι ακόμη ένα εργαλείο το οποίο υπόκειται στην διάθεση της κυβέρνησης. Τέλος, λαμβάνονται σοβαρά υπόψη από τους επιχειρηματίες η συνδικαλιστική δύναμη και η πυκνότητα που εμφανίζει σε μια περιοχή. Μέσα από την έρευνα τους, υποστηρίζουν πως υπάρχει θετική συσχέτιση που δείχνει ότι τα κράτη με μεγαλύτερη οικονομική ελευθερία προσελκύουν περισσότερους επενδυτές και εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας.

Επίσης, την ίδια άποψη ισχυροποίησε και ο Lee (1991), ο οποίος αναφέρει ότι η επιχειρηματικότητα για να αναπτυχθεί είναι αναγκαίο να γίνεται σε ένα κατάλληλο οικονομικό έδαφος. Αυτό είναι ικανό να πραγματοποιηθεί μόνο μέσα από μια ελεύθερη οικονομικά αγορά. Συνεπώς, με βάση τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτό πως η πολιτική και οικονομική αβεβαιότητα που υπάρχει σε έναν τόπο επηρεάζει αρνητικά την επιχειρηματικότητα. Σύμφωνα με τους Holtz-Eakin, Joulfaian & Rosen (1994), Blanchflower & Oswald (1998) και Holtz-Eakin (1999) η πολιτική που εφαρμόζεται σε μια χώρα καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την επιχειρηματικότητα. Δηλαδή, οι χαμηλοί φόροι, οι σαφείς κανονισμοί και τα ασφαλή δικαιώματα που εφαρμόζονται είναι σημαντικές παράμετροι για την ανάπτυξη της. Με βάση τα παραπάνω, προσμετράται και ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας μιας χώρας. Ουσιαστικά, όσο υψηλότερος είναι ο συγκεκριμένος δείκτης, τόσο μεγαλύτερα είναι τα ποσοστά της επιχειρηματικότητας.

Άρα, γίνεται αντιληπτό ότι οι πολιτικές που εφαρμόζει μια κυβέρνηση πρέπει να διασφαλίζουν την οικονομική ελευθερία της χώρας. Το νομικό περιβάλλον ενός τόπου είναι ικανό να επηρεάσει την ανάπτυξη αλλά και την απασχόληση. Πράγματι, κάτι τέτοιο μπορεί να συμβεί μέσω της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων. Οι νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό την καινοτομία, την απασχόληση αλλά και την ανάπτυξη (Aghion & Howitt, 1997).

2.6. Επιπτώσεις της κρίσης στην επιχειρηματικότητα

Στα πλαίσια της έρευνας που πραγματοποιεί το GEM, οι επιχειρηματίες που ρωτήθηκαν, κλήθηκαν να απαντήσουν στο αν οι δυσκολίες για το άνοιγμα μιας επιχείρησης έχουν αυξηθεί ή μειωθεί, αν είναι δυσκολότερο να αναπτυχθεί μια επιχείρηση εν μέσω της οικονομικής κρίσης και τέλος αν η κρίση έχει επηρεάσει τις επιχειρηματικές ευκαιρίες. Με βάση τις απαντήσεις που έδωσαν οι επιχειρηματίες, φαίνεται ότι σε σχέση με το 2009, το επιχειρηματικό κλίμα έχει περιέλθει σε χειρότερη κατάσταση σε σχέση με το παρελθόν. Οι επιχειρηματίες που ρωτήθηκαν, εμφανίζονται περισσότερο συγκρατημένοι και ταυτόχρονα εκφράζουν τις ανησυχίες τους για τους τρεις δείκτες μέτρησης που προαναφερθήκαμε (Αλεξίδης, 2014).

Παράλληλα, στην έρευνα που πραγματοποίησε το *Global Entrepreneurship Monitor* (GEM), οι επιχειρηματίες αρχικών σταδίων κατά το έτος 2010, παρουσιάζονται ως αρκετά πιο απαισιόδοξοι ως προς τις δυσκολίες τις οποίες αντιμετωπίζει μια νεοσύστατη επιχείρηση, σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Μάλιστα, η χώρα μας, είναι η μόνη από τις χώρες που συμμετείχαν στην εν λόγω έρευνα που παρουσιάζει επιδείνωση του συγκεκριμένου δείκτη αναφοράς, ενώ αντίθετα, στις υπόλοιπες χώρες υπήρξε βελτίωση μεταξύ του 2009 και του 2010 (Αλεξίδης, 2014).

2.7. Προβλήματα της επιχειρηματικότητας στην οικονομική κρίση

Η οικονομική κατάσταση στην οποία βρίσκεται η χώρα, επιτάσσει όσο ποτέ άλλοτε την επάνοδο της χώρας στην οικονομική ανάπτυξη μέσω του μοχλού της επιχειρηματικότητας. Όμως για να έρθει η οικονομική ανάπτυξη, χρειάζεται το κράτος να μην επεμβαίνει τόσο στην οικονομία της χώρας, αλλά και να απελευθερωθούν οι επιχειρηματικά υγιείς εταιρείες και οι οργανισμοί. Αναφέρθηκε ήδη ότι στη χώρα μας, η γραφειοκρατία, η φορολογία, το νομικό πλαίσιο, αλλά και η κρατικές παρεμβάσεις, αποτελούν αμετάβλητα προβλήματα που αποθαρρύνουν τους επιχειρηματίες. Έτσι, οι επιχειρήσεις, δυσκολεύονται να αντιμετωπίσουν τον ολοένα και μεγαλύτερο ανταγωνισμό που συναντούν, ειδικότερα στο διεθνές εμπόριο.

Οποσδήποτε εμπόδιο στις επιχειρήσεις αποτελεί οποιαδήποτε ρύθμιση που επιβάλλεται και αντί να επιφέρει κέρδη, επιφέρει περισσότερες δυσκολίες. Ουσιαστικά, πρόκειται για περιορισμούς οι οποίοι, αντί να ελαχιστοποιούν τα κόστη, αντιθέτως τα αυξάνουν και

ταυτόχρονα μειώνουν τις προσδοκώμενες χρηματικές ροές των επιχειρήσεων. Μερικά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα είναι: η εγκατάσταση των επιχειρήσεων, που αφορά την χωροθέτηση αλλά και την άδεια εγκατάστασης. Ακόμη, δεν δίνεται η απαιτούμενη έμφαση σε εκπαιδευτικά προγράμματα αλλά και πολιτικές στήριξης της επιχειρηματικότητας. Τέτοιου είδους εκπαιδευτικά επιμορφωτικά σεμινάρια, συμβάλουν στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και συνάμα στην οικονομική ανάπτυξη που είναι και το ζητούμενο για την χώρα μας (Μανασάκης, 2013).

2.8. Το οικογενειακό περιβάλλον επηρεάζει τις αποφάσεις των νέων σχετικά με την επιχειρηματικότητα

Σύμφωνα με τον Βασιλειάδη (2008), σε έρευνα που πραγματοποίησε, διαπιστώθηκε ότι οι επιχειρηματίες γονείς επηρεάζουν τα παιδιά τους να ακολουθήσουν τον ίδιο δρόμο. Δηλαδή, περίπου 7/10, απάντησαν θετικά στο ερώτημα αν θα επιδίωκαν τα παιδιά τους να γίνουν επιχειρηματίες. Πράγμα το οποίο σημαίνει, ότι οι γονείς επιχειρηματίες θεωρούν ότι η επιχειρηματικότητα έχει περισσότερα θετικά στοιχεία και λιγότερα αρνητικά και έτσι θα ήθελαν και τα παιδιά τους να γίνουν επιχειρηματίες. Να σημειωθεί ότι, τα παιδιά ανεξάρτητα του φύλου, επηρεάζονται σχεδόν με τον ίδιο τρόπο από τους γονείς τους.

Μια άλλη παράμετρος που επηρεάζει την στάση των γονέων ως προς την επιχειρηματικότητα είναι το μορφωτικό τους επίπεδο. Φαίνεται ότι οι γονείς που έχουν ολοκληρώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, επιδιώκουν σε μεγάλο βαθμό, τα παιδιά τους να ασχοληθούν με την επιχειρηματικότητα, όπως και οι ίδιοι έκαναν. Κάτι τέτοιο, έχει λογική, μιας και οι γονείς αυτοί, δεν έχουν αρκετές εκπαιδευτικές γνώσεις. Από την άλλη μεριά όμως, οι επιχειρηματίες γονείς που έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, τείνουν να είναι αρνητικοί. Δηλαδή, επιδιώκουν τα παιδιά τους, να εξειδικευτούν πάνω σε ένα αντικείμενο και εργαστούν πάνω σε αυτό ως υψηλά αμειβόμενοι παρά να γίνουν επιχειρηματίες. Μια άλλη έρευνα έχει δείξει ότι περισσότεροι από 6/10 νέους επιχειρηματίες, προέρχονται από γονείς οι οποίοι εντάσσονται στον κλάδο της επιχειρηματικότητας (Immink & O' Kane, 2004).

Επομένως, συμπεραίνουμε ότι το οικογενειακό περιβάλλον είτε με άμεσο είτε με έμμεσο τρόπο, επιδρά στην απόφαση του νέου να ασχοληθεί με το επιχειρείν. Φυσικά, όπως διευκρινίστηκε και προηγουμένως, οι επιδράσεις αυτές, διαφέρουν από οικογένεια σε

οικογένεια, καθώς λαμβάνεται υπόψη το μορφωτικό επίπεδο, η εργασία αλλά και η οικονομική κατάσταση των γονέων (Σουρλαντζή, 2012).

2.9. Έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Global Entrepreneurship Monitor και την Παγκόσμια Τράπεζα

Το *Global Entrepreneurship Monitor* (GEM) είναι ένα ερευνητικό πρόγραμμα το οποίο μετρά σε ετήσια βάση το εθνικό επίπεδο επιχειρηματικής δραστηριότητας. Αρχικά (το 1999), σε αυτό το πρόγραμμα εντάχθηκαν 10 χώρες. Το επόμενο έτος οι χώρες έγιναν 21 και μέχρι το 2005, οι χώρες που ήταν εντεταγμένες στο πρόγραμμα έγιναν 39. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα, αφορά τόσο σε ανεπτυγμένες όσο και σε αναπτυσσόμενες χώρες. Μέσω του προγράμματος, διαφαίνεται ο ρόλος που διαδραματίζει η επιχειρηματικότητα στην οικονομική ανάπτυξη της εκάστοτε χώρας που μελετάται. Ο τρόπος που διεξάγεται η έρευνα, γίνεται μέσα από αντιπροσωπευτική και τυχαία δειγματοληψία 1000 έως 27.000 ατόμων που πραγματοποιείται κάθε έτος.

Με βάση τους ερευνητές του (GEM), στη Γερμανία και τη Σουηδία έχουν χαμηλά επίπεδα επιχειρηματικής δραστηριότητας, σύμφωνα με τον τρόπο που υπολογίζει το πρόγραμμα. Έτσι, οι ερευνητές επιχείρησαν να εντάξουν στο πρόγραμμα και άλλες παραμέτρους, ώστε να μπορούν να βγάλουν πιο ασφαλή συμπεράσματα. Τα δεδομένα αφορούσαν τόσο στις επιχειρηματικές ευκαιρίες, όσο στην ανάγκη κάποιων ανθρώπων που ωθήθηκαν να γίνουν επιχειρηματίες. Με βάση αυτά, παρατήρησαν πως οι αναπτυσσόμενες χώρες, τείνουν να έχουν μεγαλύτερο ποσοστό στην επιχειρηματικότητα και στην αυτοαπασχόληση των πολιτών σε σχέση με τις ανεπτυγμένες χώρες. Μάλιστα, αρκετοί από τους ανθρώπους απάντησαν πως επιδιώκουν μια ευκαιρία για να εργαστούν παρά να ασχοληθούν με επιχειρηματικές δραστηριότητες. Επιπρόσθετα, οι χώρες που το εισόδημα των πολιτών είναι χαμηλό, εμφανίζουν αρνητική σχέση μεταξύ επιχειρηματικότητας και οικονομικής ανάπτυξης. Αντίθετα, σε χώρες όπου το εισόδημα είναι υψηλό, ως επί το πλείστον, παρατηρείται θετική σχέση και σύνδεση της οικονομικής ανάπτυξης με την επιχειρηματικότητα (Acs, 2006).

Οι Ardagna & Lusardi (2008), στηριχτήκαν στις έρευνες που πραγματοποιήθηκαν μέσω του συγκεκριμένου προγράμματος (GEM), σε 37 ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες και σε δείγμα περίπου 150.000 ανθρώπων. Τα άτομα που ρωτήθηκαν ανήκαν στο ηλικιακό φάσμα από 18 έως 64 ετών και οι χώρες από τις οποίες αντλήθηκαν τα δεδομένα ήταν οι εξής:

Αργεντινή, Αυστραλία, Βέλγιο, Βραζιλία, Καναδάς, Χιλή, Κίνα, Κροατία, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Χονγκ Κονγκ, Ουγγαρία, Ινδία, Ιρλανδία, Ισραήλ, Ιταλία, Ιαπωνία, Κορέα, Μεξικό, Ολλανδία, Νέα Ζηλανδία, Νορβηγία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρωσία, Σιγκαπούρη, Σλοβενία, Νότια Αφρική, Ισπανία, Σουηδία, Ελβετία, Ταϊβάν, Ταϊλάνδη, Ηνωμένο Βασίλειο και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Οι ερευνήτριες διέκριναν δύο είδη επιχειρηματιών. Το πρώτο είδος, σχετίζεται με τους ανθρώπους οι οποίοι ασχολήθηκαν με μια επιχειρηματική ευκαιρία και το δεύτερο, με άτομα τα οποία δεν μπορούσαν να βρουν μια καλύτερη λύση ως εργασία και στραφήκαν στην αυτοαπασχόληση. Σύμφωνα με την παγκόσμια τράπεζα (*World Bank*) σε έρευνα που πραγματοποίησε το 2005, στις χώρες που ανήκουν στην ευρωπαϊκή ήπειρο, το ποσοστό ενασχόλησης με επιχειρηματικές δραστηριότητες ανέρχεται στο 7,6%. Σε αυτό το ποσοστό, το 36% αφορά ανθρώπους οι οποίοι ξεκίνησαν μια νέα επιχείρηση, καθώς δεν είχαν άλλη επιλογή εργασίας. Το ότι δεν είχαν άλλη επιλογή εργασίας, σημαίνει, είτε ότι η δουλειά η οποία τους προσφέρθηκε δεν ήταν ελκυστική για τους ίδιους είτε απλά δεν βρήκαν άλλη εργασία. Έτσι, αποφάσισαν να ανοίξουν την δική τους επιχείρηση. Το υπόλοιπο 64% συμμετείχε σε επιχειρηματικές δραστηριότητες, καθώς θεώρησε ότι ήταν επιχειρηματικές-επενδυτικές ευκαιρίες.

Με βάση την έρευνα που πραγματοποιήθηκε μέσω του προγράμματος *World Bank Atlas method*, ο μέσος όρος της επιχειρηματικότητας, ως ποσοστό, είναι μεγαλύτερος σε χώρες με μεσαίο και χαμηλό εισόδημα, σε σχέση με χώρες όπου τα εισοδήματα των πολιτών είναι υψηλότερα. Το ποσοστό επιχειρηματικότητας των χωρών με μεσαίο και χαμηλό εισόδημα, ανέρχεται περίπου στο 14%, ενώ για τις χώρες με μεγάλα εισοδήματα είναι 6,7%. Ωστόσο, πρέπει να διευκρινιστεί ότι ο τύπος της επιχειρηματικής δραστηριότητας διαφέρει από χώρα σε χώρα. Δηλαδή, στις φτωχές χώρες, περισσότερο από τα 2/3 των κατοίκων συμμετέχουν σε επιχειρηματικές δραστηριότητες, μιας και αυτοαπασχολούνται. Στον αντίποδα, στις χώρες με υψηλότερα εισοδήματα, το ποσοστό της επιχειρηματικότητας είναι αρκετά μικρότερο (21,9%). Το υψηλότερο ποσοστό επιχειρηματικής ενασχόλησης καταγράφεται στην Λατινική Αμερική (14,1%), ύστερα ακολουθούν οι χώρες της Ανατολικής Ασίας και του Ειρηνικού με ποσοστό 9,4%. Οι χώρες που εντάσσονται στην Ευρωπαϊκή ένωση έχουν χαμηλό ποσοστό επιχειρηματικής δραστηριότητας, το οποίο κυμαίνεται στο 5,68%. Βέβαια, στις έρευνες που πραγματοποιήθηκαν, υπάρχουν σημαντικές διαφορές στις μεταβλητές που ήταν υπό εξέταση, από χώρα σε χώρα. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι το ποσοστό της ανεργίας είναι υψηλότερο σε χώρες με χαμηλά εισοδήματα, σε σχέση με χώρες πιο «πλούσιες». Ακόμη, σε

χώρες με χαμηλά εισοδήματα παρατηρήθηκε ότι οι άνθρωποι δεν είχαν τις ίδιες ευκαιρίες για εκπαίδευση, έναντι των κατοίκων που μεγάλωσαν σε χώρες με μεγαλύτερα εισοδήματα.

Τέλος, υπάρχει διαφορά στην έννοια του φόβου της αποτυχίας μιας επενδυτικής κίνησης μεταξύ χωρών χαμηλού και υψηλού εισοδήματος. Στις πρώτες χώρες, το ποσοστό του φόβου της αποτυχίας είναι μικρότερο σε σχέση με τις χώρες που το εισόδημα των κατοίκων είναι υψηλό (Ardagna & Lusardi, 2008). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τα άτομα τα οποία γνωρίζουν κάποιο άλλο άνθρωπο, ο οποίος πρόσφατα δημιούργησε την δική του επιχείρηση, καθώς και τα άτομα τα οποία θεωρούν πως έχουν τις ικανότητες, τις απαραίτητες γνώσεις αλλά και την εμπειρία για να ασχοληθούν με την επιχειρηματικότητα είναι πιθανότερο να είναι ήδη επιχειρηματίες. Αντίθετα, στους ανθρώπους οι οποίοι δεν έχουν ακόμη ασχοληθεί επιχειρηματικά, συμβαίνει το αντίθετο, μιας και ο φόβος της αποτυχίας δρα ως ανασταλτικός παράγοντας και τους εμποδίζει. Επιπρόσθετα, οι άνθρωποι οι οποίοι ασχολήθηκαν με ευκαιριακές επενδυτικές δραστηριότητες, τείνουν να είναι άνδρες, να έχουν υψηλό επίπεδο εκπαίδευση αλλά και εισοδήματος. Ακόμα, δείχνουν να έχουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στις ικανότητες και τις δεξιότητες τους και μικρότερο φόβο αποτυχίας. Όσο για το ποιος είναι πιθανότερο να αποφασίσει να γίνει επιχειρηματίας, παρατήρησαν ότι οι εργαζόμενοι έχουν περισσότερες πιθανότητες, σε σχέση με άτομα που δεν εργάζονται, είναι φοιτητές, συνταξιούχοι ή ακόμη και άτομα με ειδικές ανάγκες. Το αποτέλεσμα των ερευνών έδειξε ότι η ηλικία κάτω των 32 ετών είναι η πλέον κατάλληλη για να δημιουργήσει ένας άνθρωπος την δική του επιχείρηση. Από τα 40 έτη και ύστερα, η πιθανότητα αυτή φθίνει. Αξίζει να σημειωθεί πως, οι άνδρες τείνουν να έχουν περισσότερες πιθανότητες να ασχοληθούν με την δική τους επιχείρηση, σε σχέση με τις γυναίκες (Ardagna & Lusardi 2008).

Τέλος, χρησιμοποιώντας τα στοιχεία επιχειρήσεων που βρίσκονται σε χώρες της Ευρώπης, είναι χαρακτηριστικό πως το ποσοστό εισόδου στον κλάδο των επιχειρήσεων είναι υψηλότερο σε χώρες όπου επικρατεί ένα δίκαιο και αμερόληπτο δικαστικό σύστημα. Αυτό κατά κύριο λόγο το συναντάμε σε χώρες της Ανατολικής αλλά και Κεντρικής Ευρώπης και λιγότερο σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης (Desai et al., 2003).

2.10. Έρευνες που εστιάζουν στις επιχειρήσεις στην Ελλάδα

Έρευνα που πραγματοποίησε το Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE) το έτος 2004, έδειξε ότι περίπου το 5,8% του ενεργού πληθυσμού της Ελλάδας απασχολείται με επιχειρηματικές δραστηριότητες. Οι περίπου 390.000 άνθρωποι, είναι ήδη ιδιοκτήτες επιχείρησης ή βρίσκονται στο αρχικό στάδιο της δημιουργίας της δικής τους επιχείρησης. Για το συγκεκριμένο έτος, οι νέοι επιχειρηματίες ανέρχονται σε 108.000. Τα επενδυτικά κεφάλαια τα οποία είναι αναγκαία για να δημιουργηθεί μια επιχείρηση στην Ελλάδα ανέρχονται περίπου στις 80.000 ευρώ. Αυτό το χρηματικό ποσό, είναι υψηλότερο σε σχέση με άλλες χώρες, που βρίσκονται σε παρόμοιο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης με την χώρα μας. Σε αυτό το επενδυτικό εγχείρημα, χρειάζεται, ο μελλοντικός επιχειρηματίας, να διαθέτει πάνω από το μισό του συνολικού ποσού που χρειάζεται για να πραγματοποιηθεί η δημιουργία της επιχείρησης. Ένα μικρότερο ποσοστό από 35% καλύπτεται μέσω τραπεζικού δανεισμού, ενώ το κράτος συμμετέχει με περίπου 15%.

Με βάση την έρευνα που πραγματοποιήθηκε, το 28% των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που συνέβησαν κατά το 2004, είχαν ως κίνητρο την ανεύρεση εργασίας. Δηλαδή, τα άτομα τα οποία αποφάσισαν να γίνουν επιχειρηματίες, δεν μπόρεσαν να βρουν άλλη δουλειά ή οι δουλειές που τους προτάθηκαν δεν κάλυπταν τις απαιτήσεις τους, με αποτέλεσμα να στραφούν προς την δημιουργία της δικής τους επιχείρησης. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες το ποσοστό των ατόμων οι οποίοι αποφασίζουν να γίνουν επιχειρηματίες, εξαιτίας της αδυναμίας να βρουν άλλη εργασία είναι 18%. Στην χώρα μας, παρατηρείται το εξής φαινόμενο: Ως επί το πλείστον, οι επιχειρήσεις δεν προσλαμβάνουν εργαζόμενους, αυτό συμβαίνει διότι, πολλές από αυτές είναι είτε ατομικές είτε μπορεί να έχουν λίγους υπαλλήλους ή ακόμη και να είναι οικογενειακές. Δηλαδή, πολλοί από τους ανθρώπους που ιδρύουν τις επιχειρήσεις, αποφασίζουν να αυτοαπασχοληθούν οι ίδιοι σε αυτές. Όσο αφορά την δραστηριότητα των επιχειρήσεων, κατά το έτος 2004, το 56,8% αυτών αφορούσαν σε επιχειρήσεις οι οποίες παρήγαγαν υπηρεσίες ή προϊόντα για τον καταναλωτή. Μάλιστα, αυτό το ποσοστό μας κατατάσσει στις υψηλότερες θέσεις μεταξύ των υπόλοιπων χωρών που ανήκουν στην Ευρώπη.

Από την άλλη μεριά, το ποσοστό των επιχειρήσεων στην χώρα μας που ασχολούνται με το πρωτογενή τομέα είναι αρκετά χαμηλό (2,31%) πάντα σε σχέση με τις άλλες χώρες της Ευρώπης. Επιπρόσθετα, οι επιχειρήσεις που παρέχουν υπηρεσίες σε άλλες επιχειρήσεις ανέρχονται περίπου στο 8,6%. Αρκετά άτομα, βλέπουν τις επιχειρήσεις, ως κερδοφόρες

ευκαιρίες και αυτός είναι ο σκοπός που αποφασίζουν να επενδύσουν σε αυτές. Πολύ ενδιαφέρον είναι ότι κατά τα έτη 2003-2004 μόνο το 16,14% των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων μπορεί να χαρακτηριστεί ως επιχειρήσεις οι οποίες θα μπορέσουν να δημιουργήσουν θέσεις εργασίας, να επεκταθούν και να πραγματοποιήσουν εξαγωγές.

Συνεπώς, είναι αναμενόμενο, με όλα όσα προαναφέρθηκαν, ότι στην Ελλάδα υπάρχει έλλειψη επιχειρηματικής πρωτοβουλίας. Εξάλλου, αυτό μπορεί να φανεί από το γεγονός ότι ο σπουδαιότερος ανασταλτικός παράγοντας, προκειμένου να λάβει την απόφαση ένας Έλληνας να δημιουργήσει την δική του επιχείρηση είναι ο φόβος αποτυχίας (Γκαγκάτσιος, 2008). Παράλληλα, παρότι η κατάσταση στο δημοσιονομικό επίπεδο είναι δύσκολη, η Ελλάδα αντιστέκεται και μέσα από τις νομοθετικές μεταρρυθμίσεις που κατατέθηκαν, αντί η επιχειρηματικότητα να πέσει πιο χαμηλά στην παγκόσμια κατάταξη εξαιτίας του αρνητικού οικονομικού κλίματος που επικρατεί, ανέβηκε μια θέση κατά την διετία 2011-2012 (Σουρλαντζή, 2012).

Σε έκθεση του IOBE, οι Ιωαννίδης, Τσακανίκας & Χατζηχρήστου (2009) ανέφεραν ότι οι περισσότερες νέες επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται κυρίως στο λιανεμπόριο. Ενώ, αντίθετα, το ποσοστό των επιχειρήσεων που προσφέρουν υπηρεσίες σε άλλες επιχειρήσεις είναι αρκετά μικρότερο. Οι νέες επιχειρήσεις που δημιουργούνται δεν προσφέρουν θέσεις εργασίας, καθώς απασχολούν μόνο τον ιδιοκτήτη. Μάλιστα, 4 στις 10 επιχειρήσεις, δηλώνουν ότι δεν αναμένουν να απασχολήσουν κάποιο υπάλληλο τα επόμενα έτη. Σχεδόν οι μισοί από τους πολίτες που έχουν ανοίξει την δική τους επιχείρηση ή που πρόκειται να το κάνουν είναι απόφοιτοι λυκείου. Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Eurobarometer (2012), οι Έλληνες δείχνουν προτίμηση στο να αυτοαπασχολούνται στην δική τους επιχείρηση, παρά να εργάζονται ως μισθωτοί, ενώ ο στην Ευρωπαϊκή Ένωση ο μέσος όρος για το ίδιο ζήτημα είναι μικρότερος. Επιπρόσθετα, παρότι το μεγάλο ποσοστό των Ελλήνων επιθυμούν να γίνουν επιχειρηματίες, αρκετοί δείχνουν να φοβούνται αρκετά μια πιθανή χρεοκοπία που μπορεί να συμβεί στην επιχείρηση τους. Επίσης, δηλώνουν ότι, τους επιχειρηματίες ως επί το πλείστον τους ενδιαφέρει να αυξάνουν τα κέρδη τους μέσα από τις επιχειρήσεις (Κακούρης, 2011).

Σύμφωνα με τον Ιωαννίδη (2013), στην χώρα μας, το 40% των νέων επιχειρηματιών δηλώνουν ότι φοβούνται μια ενδεχόμενη επιχειρηματική αποτυχία, κάτι το οποίο είναι απόλυτα φυσιολογικό μιας και η χώρα βρίσκεται σε χρόνια οικονομική κρίση. Ο δείκτης του φόβου της αποτυχίας ήταν πάντοτε υψηλός, καθώς βρισκόταν σταθερά πάνω από το 50%. Όμως, τα τελευταία έτη, το ποσοστό αυτό διογκώθηκε και έφθασε στο 70%. Η χώρα μας

λόγο της δυσκολίας να προστατεύσει τα συμφέροντα των επενδυτών, αλλά και λόγω της μη σωστής είσπραξης των φόρων, βρίσκεται αρκετά χαμηλά στον τομέα της ανταγωνιστικότητας, καθώς βρίσκεται στην 100^η θέση ανάμεσα σε 183 χώρες παγκοσμίως.

Η Παγκόσμια Τράπεζα, κατατάσσει την ανταγωνιστικότητα των χωρών σύμφωνα με κάποιους δείκτες που προσμετρούνται. Αναλυτικότερα, αυτοί οι δείκτες, μετρούν την δυσκολία που συναντά ένας επιχειρηματίας είτε είναι ντόπιος είτε όχι, προκειμένου να δημιουργήσει την δικιά του επιχείρηση, να πάρει δάνειο για να πραγματοποιήσει το επενδυτικό του πλάνο αλλά ακόμα και πόσο δύσκολο είναι να κλείσει την επιχείρηση του. Ύστερα από την Μνημονιακή Σύμβαση που υπέγραψε η χώρα μας, νομοθετήθηκαν πρωτοβουλίες οι οποίες διευκόλυναν την επιχειρηματικότητα, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να ανέβει σε υψηλότερη θέση στο δείκτη που προσμετρά την ανταγωνιστικότητα των χωρών. Αυτό συνέβη, εξαιτίας κυρίως της μείωσης των ημερών που χρειαζόταν για να ιδρυθεί μια επιχείρηση (Σουρλαντζή, 2012). Επιπρόσθετα, οι οικονομικές συνθήκες αλλά και η αβεβαιότητα απέτρεψαν ένα μεγάλο ποσοστό ατόμων από το να δημιουργήσουν την δική τους επιχείρηση. Ουσιαστικά, στα χρόνια της κρίσης, χρόνο με τον χρόνο, το ποσοστό των ατόμων που θέλουν να γίνουν επιχειρηματίες μειώνεται, παρότι, η επιχειρηματικότητα σε τέτοιες καταστάσεις αποτελεί διέξοδο ανάγκης, μιας και οι πολίτες αδυνατούν να βρουν άλλη εργασία. Αξίζει να διευκρινιστεί πως, η μεγάλη πλειοψηφία των επιχειρήσεων που έκλεισαν τα χρόνια της κρίσης, δηλώνει ότι η κύρια αιτία ήταν η έλλειψη κερδοφορίας. Ένας ακόμη παράγοντας ήταν η μη χρηματοδότηση, μιας και στην χώρα υπήρχε και εξακολουθεί να υπάρχει χρηματοπιστωτική στενότητα. Τέλος, οι επιχειρήσεις που έκλεισαν δεν μπόρεσαν να πωληθούν, εξαιτίας της κρίσης και της αδυναμίας να βρεθούν αγοραστές (Ιωαννίδης et al., 2010).

Η άσχημη οικονομική κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει η χώρα σε συνδυασμό με το αβέβαιο μέλλον, απέτρεψε πολλούς ανθρώπους από το να πραγματοποιήσουν κάποιο επιχειρηματικό εγχείρημα. Μάλιστα, από τον Ιούνιο του 2010, παρατηρείται μια τάση φυγής αρκετών επιχειρήσεων από την ελληνική αγορά. Κάτι τέτοιο, φαίνεται και σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε άτομα ηλικίας 18-64 ετών, οι οποίοι επιδίωκαν να δημιουργήσουν την δική τους επιχείρηση στους επόμενους 36 μήνες. Η επιθυμία τους αυτή μέσα στον τελευταίο χρόνο μειώθηκε από 17,2% σε 14,4%. Η μείωση αυτή προκαλεί εντύπωση, αν αναλογιστεί κανείς, ότι σε περιόδους οικονομικής κρίσης, η αυτοαπασχόληση αποτελεί μοναδική λύση για τους ανθρώπους που θέλουν να εργασθούν. Βέβαια, αυτή η απόφαση μπορεί να δικαιολογηθεί μιας και το μέλλον της χώρας κρίνεται αβέβαιο και αυτός είναι και ο λόγος

όπου τα άτομα δεν επιδιώκουν να γίνουν επιχειρηματίες. Ακόμη, το 2010, το 3,3% του πληθυσμού της Ελλάδας, ηλικίας 18-64 ετών, ανέφερε ότι έκλεισε την επιχείρησή του. Αντίθετα, σε άλλες χώρες όπου αντιμετώπιζαν παρόμοια οικονομικά προβλήματα, το ποσοστό αυτό ήταν μικρότερο από το 3,3%. Ακόμα, ο συγκεκριμένος δείκτης από το 2008 και έπειτα, κάθε έτος αυξάνει τα ποσοστά του και φαίνεται ότι ύστερα από την αποχώρηση του επιχειρηματία το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων παύει πλέον να λειτουργεί. Τελειώνοντας, άξιο αναφοράς είναι ότι το 70% των επιχειρηματιών που αποσύρθηκαν από τις επιχειρηματικές δραστηριότητες, ανέφεραν ότι η κυριότερη αιτία που τους οδήγησε στο κλείσιμο των επιχειρήσεών τους ήταν η έλλειψη κερδοφορίας, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης που υπάρχει στη χώρα (Αλεξίδης, 2014).

Στην Ελλάδα το έτος 2010, σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε άτομα ηλικίας 18-64 ετών, καταγράφηκε ότι το 1,5% του δείγματος, θα ξεκινούσε μια επιχειρηματική δραστηριότητα ανάγκης. Ο συγκεκριμένος δείκτης, το έτος 2009 ήταν 2,3% και το 2008 3%, δηλαδή τα τελευταία τρία χρόνια έχει συνεχόμενη πτώση. Η μείωση των δεικτών που αφορούν την επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων, κρίνεται εύλογη, μιας και όλο και λιγότεροι άνθρωποι ενδιαφέρονται για τις επιχειρήσεις, εν μέσω της οικονομικής κρίσης. Όμως, από την οικονομική θεωρία, γνωρίζουμε ότι, σε περιόδους οικονομικής κρίσης, η επιχειρηματικότητα ανάγκης αυξάνεται, μιας και οι πολίτες βρίσκουν διέξοδο στην ανεργία μέσω της αυτοαπασχόλησης. Επίσης, η μείωση που έχει υποστεί ο δείκτης, δείχνει ότι στα χρόνια όπου κυριαρχούσε η ευμάρεια στην χώρα και οι άνθρωποι είχαν τις δουλειές τους, δεν προσπαθούσαν να ανακαλύψουν επιχειρηματικές ευκαιρίες. Ωστόσο, όσο η κρίση μένει και οι πολίτες χάνουν τις δουλειές τους ή δεν είναι ευχαριστημένοι από αυτές, τότε θα «αναγκαστούν» να αναζητήσουν επιχειρηματικές ευκαιρίες-λύσεις (Αλεξίδης, 2014).

Από την άλλη μεριά, οι επιχειρηματίες αρχικών σταδίων, αφορά το ποσοστό εκείνων που δραστηριοποιήθηκαν από ανάγκη στις επιχειρήσεις, όπου αυξήθηκε κατά τα έτη 2009 με 2010 από 26% σε 27,4%, κάτι που καθιστά την χώρα μας στις υψηλότερες θέσεις στο συγκεκριμένο δείκτη μέτρησης. Το 17% αυτών των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, εισέρχεται σε μια νέα αγορά, ενώ το 7% δηλώνει πως εντοπίζει εξωστρέφεια. Περίπου το 50% των παραπάνω δραστηριοτήτων, αφορά σε κλάδους που σχετίζονται με το λιανεμπόριο, την εστίαση και τα ξενοδοχεία. Από την άλλη μεριά, η επιχειρηματικότητα ευκαιρίας, μειώνεται για ακόμη μια χρονιά και φθάνει στα επίπεδα του 2008. Τέλος, όσο αφορά την εκμετάλλευση μιας επιχειρηματικής ευκαιρίας, η ανεξαρτησία και η αύξηση του εισοδήματος

αποτελούν τα κίνητρα για να εμπλακούν με το επιχειρηματικό γίνεσθαι οι Έλληνες πολίτες (Αλεξίδης, 2014).

2.11. Έρευνες για την Γυναικεία επιχειρηματικότητα

Η εξέλιξη της γυναικείας επιχειρηματικότητας των αρχικών σταδίων στην Ελλάδα, για γυναίκες ηλικίας 18-64 ετών, κατά τα έτη 2007-2011, διαρκώς αυξανόταν. Το 2007 το ποσοστό των γυναικών που συμμετείχαν σε αυτού του είδους τις επιχειρηματικές δραστηριότητες ήταν 3,5% ενώ το 2011 έφρασε το 6,0% (Ιωαννίδης, 2013). Τα έτη 2008 και 2009, περίπου 4/10 Ελληνίδες επιχειρηματίες, δήλωσαν πως το κίνητρο για το οποίο ασχολήθηκαν με το επιχειρήν δεν ήταν άλλο από την ανάγκη (Koutsou et al., 2003).

Κεφάλαιο 3^ο: Εμπειρική προσέγγιση

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται η μέθοδος που επιλέχθηκε με βάση τους στόχους της έρευνας, περιγράφεται το ερωτηματολόγιο της έρευνας και η επιλογή του δείγματος καθώς και οι μέθοδοι επεξεργασίας των δεδομένων.

3.1. Σκοπός – Στόχοι

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι, διαμέσου της εμπειρικής προσέγγισης: α) η διερεύνηση των απόψεων ατόμων που βρίσκονται σε παραγωγική ηλικία σχετικά με την πρόθεσή τους για ανάπτυξη επιχειρηματικότητας και β) το κατά πόσο τα οικονομικά και πολιτικά χαρακτηριστικά μιας χώρας επηρεάζουν τις αποφάσεις των ατόμων για ανάπτυξη επιχειρηματικότητας. Στόχος της έρευνας είναι να διερευνήσει τους παράγοντες που επηρεάζουν την πρόθεση των ατόμων να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση.

3.2. Ερευνητικά ερωτήματα

- Σε ποιο βαθμό είναι στις προθέσεις των ατόμων η επιχειρηματικότητα/να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση;
- Σε ποιο βαθμό θεωρούν τα άτομα ότι διαθέτουν τα απαραίτητα χαρακτηριστικά στοιχεία για να ανοίξουν την δική τους επιχείρηση;
- Ποιοι είναι οι παράγοντες που θεωρούν τα άτομα ότι επηρεάζουν αρνητικά τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Πώς διαφοροποιούνται οι απόψεις των ερωτώμενων ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους (φύλο, μορφωτικό επίπεδο, επαγγελματική κατάσταση κλπ). Τι ποσοστό των ερωτώμενων πιστεύει πως η γενικότερη οικονομική κατάσταση επηρεάζει την δημιουργία νέων επιχειρήσεων;
- Σε ποιο βαθμό τα άτομα έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια επιχειρηματικότητας και πώς επηρεάζει αυτό την πρόθεσή τους για επιχειρηματικότητα; Οι ερωτώμενοι που

έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια επιχειρηματικότητας έχουν περισσότερες πιθανότητες να ανοίξουν την δική τους επιχείρηση;

- Η εργασιακή κατάσταση αλλά και το ατομικό εισόδημα του κάθε ερωτώμενου τον επηρεάζει στο να λάβει την απόφαση να ανοίξει την δική του επιχείρηση;
- Η οικογενειακή κατάσταση των ερωτώμενων σχετίζεται με την απόφαση τους να επενδύσουν σε μια νέα επιχείρηση;
- Το μορφωτικό επίπεδο των ατόμων επηρεάζει την απόφαση τους να γίνουν επιχειρηματίες;
- Η γνώση της νέας τεχνολογίας συμβάλλει στο να λάβει κάποιος την απόφαση να ανοίξει μια νέα επιχείρηση;

Με άλλα λόγια, στόχος της εργασίας είναι να προσδιορίσουμε ποια είναι τα χαρακτηριστικά των ατόμων που έχουν πρόθεση να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση (ατομικά, κοινωνικοοικονομικά, ψυχολογικά, η επιμόρφωση, δηλαδή σεμινάρια επιχειρηματικότητας και οι απόψεις για την επιχειρηματικότητα και τους παράγοντες που την ευνοούν).

Με βάση το ερωτηματολόγιο αλλά και τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα, θα επιδιώξουμε μέσα από τις απαντήσεις των ερωτώμενων να εξάγουμε κάποια βασικά συμπεράσματα. Πιο συγκεκριμένα, τα συμπεράσματα αυτά σχετίζονται με την αντίληψη που έχουν οι άνθρωποι γύρω από την επιχειρηματικότητα. Ουσιαστικά, οι απαντήσεις τους θα μας δώσουν την δυνατότητα να κατανοήσουμε κατά πόσο τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ερωτώμενων επηρεάζουν την απόφαση τους να ανοίξουν την δική τους επιχείρηση. Επιπλέον, εξετάζεται το γεγονός αν το μορφωτικό επίπεδο και η γνώση των νέων τεχνολογιών σχετίζεται θετικά με την επιχειρηματικότητα. Ακόμη, μέσα από το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο γίνεται προσπάθεια να αντλήσουμε πληροφορίες για το αν η οικογενειακή κατάσταση των ερωτώμενων αλλά και η εργασιακή τους απασχόληση επιδρά άμεσα ή έμμεσα στο να γίνουν επιχειρηματίες.

3.3. Επιλογή του δείγματος

Για τις ανάγκες της έρευνας, δημιουργήθηκε ερωτηματολόγιο βασισμένο στη βιβλιογραφία σχετικά με την πρόθεση της επιχειρηματικότητας και διανεμήθηκαν σε τυχαίο δείγμα ατόμων

ηλικίας 18-58 ετών, που εντάσσονται στην παραγωγική ηλικία. Η προαναφερθείσα ηλικιακή ομάδα αποτελεί το ηλικιακό φάσμα στο οποίο έγινε η συγκεκριμένη έρευνα. Πρόκειται, για άτομα από την περιφέρεια της Αττικής, όλων των μορφωτικών και κοινωνικών στρωμάτων που επιλέχθηκαν τυχαία για τις ερευνητικές μας ανάγκες. Η δειγματοληψία πραγματοποιήθηκε από τις 23/02/2016 έως και τις 14/03/2016. Τα ερωτηματολόγια απάντησαν 100 άτομα, διαφορετικών ηλικιών και των δύο φύλων. Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι περίπου 11 ερωτώμενοι δεν επέστρεψαν το ερωτηματολόγιο που τους είχε δοθεί. Έτσι, το ερωτηματολόγιο δόθηκε εκ νέου σε άλλους ανθρώπους. Ο βαθμός αρτιότητας των απαντήσεων ήταν αρκετά υψηλός. Καθώς, όλοι οι ερωτώμενοι απάντησαν ακόμη και σε προσωπικά θέματα (όπως, ηλικία, εισόδημα, εργασία). Υπήρχε μόνο μια ερωτώμενη η οποία δεν θέλησε να καταγράψει την ηλικία της. Όσο αφορά την ειλικρίνεια των απαντήσεων των ερωτώμενων, με την μέθοδο της αξιολόγησης του συνδυασμού των απαντήσεων, οδηγηθήκαμε στο συμπέρασμα ότι, οι απαντήσεις είναι ως επί το πλείστον και σε πολύ υψηλό ποσοστό ειλικρινείς και αληθείς.

3.4. Ερευνητικό εργαλείο - Το ερωτηματολόγιο της έρευνας

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε κατασκευάστηκε για τις ανάγκες της έρευνας (παρατίθεται αυτούσιο στο παράρτημα). Αποτελείται από 4 ομάδες ερωτήσεων. Υπήρχαν, κλειστού τύπου ερωτήσεις (π.χ ναι ή όχι) καθώς και ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής. Ακόμη, χρησιμοποιήθηκαν ανοιχτού τύπου ερωτήσεις (π.χ συμπληρώστε τον αριθμό των τέκνων). Τέλος, υπήρχαν ερωτήσεις, για τις οποίες χρησιμοποιήθηκε πενταβάθμια κλίμακα likert, οι οποίες λάμβαναν τιμές από 1 = *διαφωνώ απόλυτα* έως 5 = *συμφωνώ απόλυτα*.

Ειδικότερα, η πρώτη ομάδα ερωτήσεων περιλαμβάνει τα δημογραφικά χαρακτηριστικά όπως το φύλο, η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο κλπ. Τα ατομικά χαρακτηριστικά των ατόμων είναι δυνατό να επηρεάζουν τις αντιλήψεις τους σχετικά με την πρόθεση της επιχειρηματικότητας.

Η δεύτερη ομάδα ερωτήσεων περιέχει ερωτήσεις, οι οποίες σχετίζονται με το εργασιακό προφίλ των ερωτώμενων (αν εργάζονται, σε τι φορέα, τι μισθό λαμβάνουν), καθώς και αν έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια που αφορούν την επιχειρηματικότητα. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, είναι δυνατό τα άτομα που αντιμετωπίζουν την ανεργία να θεωρούν την επιχειρηματικότητα ως μια επαγγελματική διέξοδο, ενώ είναι πιθανό εφόσον τα άτομα έχουν

λάβει σχετική επιμόρφωση γύρω από τα θέματα επιχειρηματικότητας να εμφανίζουν μεγαλύτερη επιθυμία να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση.

Η τρίτη ομάδα ερωτήσεων περιέχει ερωτήσεις που σχετίζονται με την πρόθεση των ατόμων να εμπλακούν με την επιχειρηματικότητα. Η συγκεκριμένη ομάδα ερωτήσεων συνδέεται άρρηκτα και με τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά (πχ. αυτοπεποίθηση) των ερωτώμενων. Δηλαδή, κατά πόσα αυτά επηρεάζουν την απόφαση τους να ασχοληθούν με το επιχειρηματικό γίγνεσθαι.

Η τελευταία ομάδα έχει ερωτήσεις που σχετίζονται με τα κίνητρα και τις δυσκολίες (χρηματοδότηση, πολιτική κατάσταση, φορολογικό σύστημα) που πρέπει να λαμβάνει υπόψη ο εκάστοτε άνθρωπος, προτού γίνει επιχειρηματίας. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία το οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον αποτελούν σημαντικό παράγοντα που ευνοεί ή αποτρέπει την επιχειρηματικότητα.

Οι μεταβλητές του ερωτηματολογίου είναι 44 συνολικά, είναι ποιοτικές αλλά και ποσοτικές. Στις ποιοτικές μεταβλητές περιλαμβάνονται ερωτήσεις των οποίων οι τιμές δεν είναι αριθμητικές (π.χ. οικογενειακή κατάσταση). Όσο αφορά τις υπόλοιπες μεταβλητές που είναι ποσοτικές και διακριτές (δηλαδή παίρνουν μόνο μεμονωμένες αριθμητικές τιμές) σε αυτές εντάσσονται οι περισσότερες ερωτήσεις όπως το εισόδημα, η ηλικία κλπ.

Με βάση τα παραπάνω, καταγράφεται η τάση των ανθρώπων γύρω από την ενασχόληση με την επιχειρηματικότητα. Επίσης, εντοπίζεται τι δρα θετικά και τι ανασταλτικά ως προς την ανάπτυξη της. Με αυτό τον τρόπο, κατανοούμε ποιοι λόγοι επηρεάζουν την απόφαση των ανθρώπων να γίνουν επιχειρηματίες.

3.5. Η μεθοδολογική προσέγγιση

Στα κεφάλαια που ακολουθούν περιγράφονται τα χαρακτηριστικά των ερωτώμενων καθώς και οι απόψεις και αντιλήψεις τους σχετικά με την επιχειρηματικότητα, ενώ εξετάζεται η επίδραση των ατομικών και ψυχολογικών χαρακτηριστικών στην πρόθεση των ατόμων να εμπλακούν με την επιχειρηματική δραστηριότητα. Ειδικότερα, στο κεφάλαιο 4 παρουσιάζονται με τη μορφή πινάκων κατανομής συχνοτήτων τα χαρακτηριστικά και οι αντιλήψεις των ερωτώμενων. Επίσης, κεφάλαιο παρουσιάζονται η μέθοδος και τα αποτελέσματα των ελέγχων συσχέτισης ανάμεσα στα χαρακτηριστικά/αντιλήψεις και την πρόθεση των ατόμων να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση.

Κεφάλαιο 4: Παρουσίαση των αποτελεσμάτων

4.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Σε ό,τι αφορά τα ατομικά – δημογραφικά χαρακτηριστικά, στην έρευνα συμμετείχαν 100 άτομα, εκ των οποίων οι 52 είναι γυναίκες και οι υπόλοιποι 48 άνδρες (βλ. πίνακα **1.1**). Οι ερωτώμενοι έχουν ηλικία από 18 έως 58 ετών, με **μέση ηλικία τα 31,03** έτη (και τυπική απόκλιση τα **12,5** έτη).

Πίνακας 1.1: Κατανομή του δείγματος ως προς το φύλο		
Φύλο	Συχνότητα	Ποσοστό %
Γυναίκα	52	52,0
Άνδρας	48	48,0
Σύνολο	100	100,0

Πίνακας 1.2: Κατανομή του δείγματος ως προς την ηλικία		
Παρατηρήσεις (έτη)	Συχνότητα	Ποσοστό %
-8 (Δεν συμπλήρωσε ηλικία)	1	1,0
18-25	50	50,0
26-33	15	15,0
34-42	14	14,0
43-51	9	9,0
52-58	11	11,0
Σύνολο	100	100,0

4.1.1. Μορφωτικό επίπεδο

Ο πίνακας 2.1 παρουσιάζει το μορφωτικό επίπεδο των ερωτώμενων. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων (52%) έχουν ολοκληρώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Λύκειο ή ΕΠΑΛ). Από το σύνολο των ερωτώμενων το 25% έχουν πτυχίο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Επιπρόσθετα, το 6% έχει στην κατοχή του μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών. Τέλος, ένα μικρό ποσοστό της τάξεως του 3% κατέχει διδακτορικό.

Πίνακας 2.1: Κατανομή του δείγματος ως προς το μορφωτικό επίπεδο		
Μορφωτικό επίπεδο	Συχνότητα	Ποσοστό %
Υποχρεωτική εκπαίδευση	4	4,0
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	52	52,0
Απόφοιτος ΙΕΚ	10	10,0
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	25	25,0
Κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου	6	6,0
Κάτοχος διδακτορικού τίτλου	3	3,0
Σύνολο	100	100,0

Οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να αναφέρουν ποιο είναι το αντικείμενο των σπουδών τους. Οι επιλογές που μπορούσαν να επιλέξουν είναι μια από αυτές (Ανθρωπιστικές επιστήμες, Φυσικές, Υγείας, Τεχνολογικές και Οικονομικές). Το 31% των ερωτώμενων δεν συμπλήρωσαν καμία από τις παραπάνω επιστήμες. 15 από τα 100 άτομα, επέλεξαν τις ανθρωπιστικές επιστήμες. Το 3% έχει ως αντικείμενο σπουδών τις φυσικές επιστήμες. Τις επιστήμες υγείας δεν τις επέλεξε κανείς από τους ερωτώμενους. Οκτώ άτομα έχουν ως αντικείμενο σπουδών τις τεχνολογικές επιστήμες. Τέλος, το μεγαλύτερο ποσοστό (43%) των ερωτώμενων απήντησε ότι οι σπουδές τους σχετίζονται με τις οικονομικές επιστήμες.

Πίνακας 2.2: Κατανομή του δείγματος ως προς το αντικείμενο σπουδών		
Αντικείμενο σπουδών	Συχνότητα	Ποσοστό %
Κανένα	31	31,0
Ανθρωπιστικές	15	15,0
Φυσικές	3	3,0

Τεχνολογικές	8	8,0
Οικονομικές	43	43,0
Σύνολο	100	100,0

Ο πίνακας 2.3 δείχνει πόσοι από τους ερωτώμενους γνωρίζουν έστω και μια ξένη γλώσσα. Η συντριπτική πλειοψηφία (94%), δήλωσε πως γνωρίζει ξένες γλώσσες. Ένα μικρό ποσοστό της τάξεως του 6% (6 στους 100 ερωτώμενους), συμπλήρωσε πως δεν γνωρίζει ξένες γλώσσες.

Πίνακας 2.3: Κατανομή του δείγματος ως προς την γνώση ξένων γλωσσών		
Γνώση ξένων Γλωσσών	Συχνότητα	Ποσοστό %
Όχι	6	6,0
Ναι	94	94,0
Σύνολο	100	100,0

Αντίστοιχα, ο πίνακας που ακολουθεί (3.1) παρουσιάζει το ποσοστό των ατόμων που είναι γνώστες των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Μόνο ένα μικρό μέρος των ατόμων (4%) δεν γνωρίζει να τους χρησιμοποιεί. Το υπόλοιπο 96% χειρίζεται τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

Πίνακας 3.1: Κατανομή του δείγματος ως προς την γνώση ηλεκτρονικών υπολογιστών		
Γνώση Η/Υ	Συχνότητα	Ποσοστό %
Όχι	4	4,0
Ναι	96	96,0
Σύνολο	100	100,0

Ομοίως, ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να σημειώσουν το βαθμό στον οποίο είναι εξοικειωμένοι με τις νέες τεχνολογίες. Στον πίνακα 3.2 βλέπουμε πως η τιμή «καθόλου» επιλέχτηκε 4 φορές. Καθώς, όπως είδαμε και στο προηγούμενο διάγραμμα (3.1), υπήρχαν 4 άτομα που δεν γνώριζαν καθόλου από υπολογιστές. Το 11% των ερωτώμενων δήλωσαν «λίγο

εξοικειωμένοι» με τις νέες τεχνολογίες,, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό (**43%**) αποτελούν εκείνοι οι οποίοι γνωρίζουν «αρκετά» να χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες. Το υπόλοιπο **42%** αποτελούν εκείνοι που είναι πολύ ή πάρα πολύ εξοικειωμένοι με τις νέες τεχνολογίες (22% και 20% αντίστοιχα).

Πίνακας 3.2: Κατανομή του δείγματος ως προς το βαθμό εξοικείωσης με τις νέες τεχνολογίες		
Βαθμός Εξοικείωσης με της ΤΠΕ	Συχνότητα	Ποσοστό %
Καθόλου	4	4,0
Λίγο	11	11,0
Αρκετά	43	43,0
Πολύ	22	22,0
Πάρα πολύ	20	20,0
Σύνολο	100	100,0

4.1.2. Οικογενειακή κατάσταση

Σε ό,τι αφορά την οικογενειακή κατάσταση (βλ. πίνακα **4.1**) η πλειονότητα του δείγματος (68%) είναι άγαμοι. Το **70%** του δείγματος δεν έχουν παιδιά, ενώ από το υπόλοιπο 30% που έχουν παιδιά το 10% έχει ένα παιδί, το 16% έχει δυο παιδιά και μόλις το 4% έχει περισσότερα από δύο παιδιά (βλ. πίνακα **4.2**).

Πίνακας 4.1: Κατανομή του δείγματος ως προς την οικογενειακή κατάσταση		
Οικογενειακή κατάσταση	Συχνότητα	Ποσοστό %
Ανύπαντροι	68	68,0
Παντρεμένοι	32	32,0
Σύνολο	100	100,0

Πίνακας 4.2: Κατανομή του δείγματος ως προς τον αριθμό των τέκνων		
Αριθμός τέκνων	Συχνότητα	Ποσοστό %

0 τέκνα	70	70,0
1 τέκνο	10	10,0
2 τέκνα	16	16,0
3 τέκνα	1	1,0
4 τέκνα	3	3,0
Σύνολο	100	100,0

4.1.3. Απασχόληση και εισόδημα

Αναφορικά με την εργασιακή κατάσταση των ερωτώμενων, όπως φαίνεται στον πίνακα 5.1, από το σύνολο του δείγματος το **40%** αυτή την περίοδο, βρίσκεται χωρίς εργασία. Από το σύνολο εκείνων που εργάζονται οι 40 απασχολούνται με σύμβαση πλήρης απασχόλησης. Αντίστοιχα, το **20%** εργάζεται με την μορφή της μερικής απασχόλησης (βλ. πίνακα 5.2).

Πίνακας 5.1: Κατανομή του δείγματος ως προς την απασχόληση		
Εργασιακή κατάσταση	Συχνότητα	Ποσοστό %
Άνεργος/ μη απασχολούμενος	40	40,0
Εργαζόμενος/ απασχολούμενος	60	60,0
Σύνολο	100	100,0

Πίνακας 5.2: Κατανομή του δείγματος ως προς την μορφή εργασίας		
Είδος εργασιακής απασχόλησης	Συχνότητα	Ποσοστό %
Άνεργος/ μη απασχολούμενος	40	40,0
Πλήρης απασχόληση	40	40,0
Μερική απασχόληση	20	20,0
Σύνολο	100	100,0

Με βάση τον πίνακα 5.3, διαπιστώνουμε ότι ένα μεγάλο μέρος του δείγματος (**40%**) έχει μηνιαίο εισόδημα έως 300 ευρώ. Επίσης, μεταξύ του διαστήματος 301 ευρώ έως 1200 ευρώ παρατηρούμε ότι έχει επιλεγθεί από άλλους 46 ερωτώμενους. Τα υψηλότερα εισοδήματα αφορούν ένα μικρό μέρος του δείγματος που συνολικά κυμαίνεται στο 14%.

Πίνακας 5.3: Κατανομή του δείγματος ως προς το μηνιαίο εισόδημα		
Μηνιαίο Εισόδημα	Συχνότητα	Ποσοστό %
0 - 300 ευρώ	40	40,0
301 - 600 ευρώ	21	21,0
601 - 900 ευρώ	10	10,0
901 - 1200 ευρώ	15	15,0
1201 - 1500 ευρώ	9	9,0
1501 - 1800 ευρώ	1	1,0
1801 - 2100 ευρώ	3	3,0
2100 - 2400 ευρώ	1	1,0
Σύνολο	100	100,0

4.1.4. Επαγγελματικά σεμινάρια επιχειρηματικότητας

Οι πίνακες 6.1, 6.2 και 6.3 παρουσιάζουν την κατανομή του δείγματος ως προς το αν οι ερωτώμενοι έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια που αφορούν την επιχειρηματικότητα, σε ποιο μέρος πραγματοποιήθηκαν αλλά και τον αριθμό των ωρών. Αναλυτικότερα, στον πρώτο πίνακα παρατηρούμε πως το **60%** του δείγματος δεν έχει παρακολουθήσει επιχειρηματικά σεμινάρια. Ο πίνακας 6.2 μας δείχνει το μέρος στο οποίο οι ερωτώμενοι παρακολούθησαν τα συγκεκριμένα σεμινάρια. Το μεγαλύτερο ποσοστό (21%) καταγράφεται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Οι υπόλοιποι ερωτώμενοι συμπλήρωσαν πως έχουν παρακολουθήσει επαγγελματικά σεμινάρια σε άλλους φορείς, Δημόσιους και λιγότερο σε ΙΕΚ. Όσο αφορά, τις ώρες παρακολούθησης, όπως φαίνεται και στον πίνακα 6.3, υπάρχει μεγάλη ποικιλομορφία.

Πίνακας 6.1: Κατανομή του δείγματος ως προς το αν έχει παρακολουθήσει σεμινάρια επιχειρηματικότητας		
Παρακολούθηση σεμιναρίων επιχειρηματικότητας	Συχνότητα	Ποσοστό %
Όχι	60	60,0
Ναι	40	40,0
Σύνολο	100	100,0

Πίνακας 6.2: Κατανομή του δείγματος ως προς τον Φορέα που παρακολούθησε τα επαγγελματικά σεμινάρια		
Φορέας	Συχνότητα	Ποσοστό %
Δεν έχω παρακολουθήσει	60	60,0
Δημοσίους φορείς	7	7,0
IEK	2	2,0
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	21	21,0
Άλλο	10	10,0
Σύνολο	100	100,0

Πίνακας 6.3: Κατανομή του δείγματος ως προς τις ώρες των επιμορφωτικών σεμιναρίων		
Παρατηρήσεις	Συχνότητα	Ποσοστό %
Δεν έχω παρακολουθήσει	60	60,0
Δεν συμπλήρωσε τις ώρες	1	1,0
1- 20 ώρες	23	23,0
21- 40 ώρες	8	8,0
41-60 ώρες	4	4,0
61-80 ώρες	1	1,0
81-300 ώρες	3	3,0
Σύνολο	100	100,0

4.2. Πρόθεση, ψυχολογικά χαρακτηριστικά, κίνητρα και δυσκολίες που επηρεάζουν την απόφαση κάποιου να γίνει επιχειρηματίας

Στον παρακάτω πίνακα 7.1, παρατηρούμε μια σειρά προτάσεων που βαθμολογούνται με χρήση πενταβάθμιας κλίμακας likert που λαμβάνει τιμές από **1= διαφωνώ απόλυτα** έως **5= συμφωνώ απόλυτα** και εκφράζουν το βαθμό στον οποίο τα άτομα είναι αποφασισμένα να προχωρήσουν στη δημιουργία δικής τους επιχείρησης.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του πίνακα 7.1., παρατηρούμε ότι οι ερωτώμενοι απάντησαν ως επί το πλείστον με μεγάλη ποικιλομορφία. Στις παρακάτω ερωτήσεις μόνο η ερώτηση: «Σκέφτομαι να δημιουργήσω τη δική μου επιχείρηση κάποια μέρα», συγκέντρωσε υψηλά

ποσοστά των ερωτώμενων που συμφωνούν απόλυτα ή απλώς συμφωνούν με αυτή την πρόταση. Βλέπουμε ότι το ποσοστό των ερωτώμενων σε αυτή την ερώτηση άγγιξε το **40%**.

Το **42%** των ερωτώμενων δεν έχει ως στόχο να δημιουργήσει τη δική του επιχείρηση και μόνο το 32% θεωρεί ότι έχει την ετοιμότητα σε μεγάλο ή πολύ μεγάλο βαθμό για να ηγηθεί μιας επιχείρησης. Από τους ερωτώμενους το 26% των ερωτώμενων νιώθουν αποφασισμένοι να εμπλακούν σε επιχειρηματική δραστηριότητα, και το 32% σκέφτεται σοβαρά το ενδεχόμενο αυτό. Τέλος, για το 31% των ερωτώμενων η δημιουργία μιας οικογενειακής επιχείρησης είναι στα σχέδιά τους.

Πίνακας 7.1: Κατανομή του δείγματος ως προς πρόθεση των ατόμων να εμπλακούν με την επιχειρηματικότητα					
Πρόθεση επιχειρηματικότητας	Συχνότητα (%)				
	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
<i>Έχω ως επαγγελματικό στόχο να γίνω επιχειρηματίας.</i>	18,0	24,0	31,0	18,0	9,0
<i>Θεωρώ τον εαυτό μου έτοιμο να ηγηθεί μιας επιχειρηματικής επένδυσης.</i>	15,0	29,0	24,0	23,0	9,0
<i>Είμαι αποφασισμένος/η να δημιουργήσω τη δική μου επιχείρηση.</i>	16,0	29,0	29,0	14,0	12,0
<i>Σκέφτομαι σοβαρά να ξεκινήσω τη δική μου επιχείρηση</i>	19,0	29,0	20,0	19,0	13,0
<i>Σκέφτομαι να δημιουργήσω τη δική μου επιχείρηση κάποια μέρα.</i>	14,0	22,0	24,0	27,0	13,0
<i>Είναι στα σχέδιά μου να δημιουργήσω μια οικογενειακή επιχείρηση.</i>	19,0	22,0	28,0	18,0	13,0

Ο **πίνακας 7.2**, αφορά σε ομάδα ερωτήσεων που σχετίζεται με τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά (πχ. αυτοπεποίθηση) των ερωτώμενων και κατά πόσα αυτά επηρεάζουν την απόφαση τους να ασχοληθούν με το επιχειρηματικό γίγνεσθαι. Ούτως ώστε, να διαπιστώσουμε κατά πόσο τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά επηρεάζουν την απόφαση του ερωτώμενου να δημιουργήσει την δική του επιχείρηση.

Στον **πίνακα 7.2.**, οι ερωτήσεις επικεντρώνονται στα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων. Ερωτήσεις όπως «*Είμαι άνθρωπος που αναλαμβάνει τις ευθύνες του*», «*Μπορώ να προσαρμόζομαι εύκολα στις συνθήκες*», «*Είμαι οργανωτικός/ή*» και «*Η ασφάλεια στην*

εργασία μου είναι πολύ σημαντική για μένα», βρήκαν σύμφωνο σχεδόν το σύνολο των ερωτώμενων. Το υψηλότερο άθροισμα κατέγραψε η ερώτηση: «Η ασφάλεια στην εργασία μου είναι πολύ σημαντική για μένα», μιας και επιλέχτηκε από **92** ανθρώπους ως αρκετά σημαντική ή σημαντική παράμετρο για να γίνει κάποιος επιχειρηματίας.

Από το σύνολο των ερωτώμενων το **48%** θεωρεί ότι έχει την απαιτούμενη αυτοπεποίθηση που χρειάζεται για να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση. Ομοίως το 47% θεωρεί ότι έχει πρωτότυπες και καινοτόμες ιδέες, που είναι απαραίτητες για τη δημιουργία μιας επιχείρησης. Το **83%** των ερωτώμενων συμφωνεί σε μεγάλο ή πολύ μεγάλο βαθμό ότι ανήκει στους ανθρώπους που αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους, ενώ το 78% ότι μπορούν να προσαρμόζονται στις καταστάσεις με ευκολία. Το 65% των ερωτώμενων θεωρούν ότι μπορούν να αντεπεξέλθουν με ευκολία στις προκλήσεις, ενώ το περίπου ένας στους δύο (51%) συμφωνεί ότι σε μεγάλο ή πολύ μεγάλο βαθμό ότι αναλαμβάνει ρίσκο.

Υψηλά είναι τα ποσοστά εκείνων που συμφωνούν ότι είναι οργανωτικοί (78%) και ότι μπορούν να ανταποκριθούν στον ανταγωνισμό (56%). Τέλος, όπως αναφέρθηκε το 92% των ερωτώμενων θεωρούν πολύ σημαντικό την εργασιακή ασφάλεια, ενώ για το 78% θεωρείται πολύ σημαντικό η εργασία να αποδίδει υψηλές αποδοχές (βλ. πίνακα 7.2).

Πίνακας 7.2: Κατανομή του δείγματος ως προς το κατά πόσο τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά (πχ. αυτοπεποίθηση) επηρεάζουν την απόφαση τους να ασχοληθούν με το επιχειρηματικό γίγνεσθαι					
Ψυχολογικά χαρακτηριστικά και επιχειρηματικότητα	Συχνότητα (%)				
	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Έχω την αυτοπεποίθηση που χρειάζεται για να δημιουργήσω τη δική μου επιχείρηση.	6,0	13,0	33,0	33,0	15,0
Έχω πρωτότυπες και καινοτόμες ιδέες που χρειάζεται για να δημιουργήσω τη δική μου επιχείρηση.	3,0	14,0	36,0	36,0	11,0
Είμαι άνθρωπος που αναλαμβάνει τις ευθύνες του.	2,0	2,0	13,0	40,0	43,0
Μπορώ να προσαρμόζομαι εύκολα στις συνθήκες.	0,0	4,0	18,0	48,0	30,0
Μπορώ να αντεπεξέλθω με ευκολία στις προκλήσεις.	2,0	5,0	28,0	49,0	16,0

<i>Είμαι άνθρωπος που αναλαμβάνει ρίσκα.</i>	4,0	14,0	31,0	35,0	16,0
<i>Είμαι οργανωτικός/ή.</i>	3,0	7,0	12,0	45,0	33,0
<i>Δεν φοβάμαι τον ανταγωνισμό.</i>	3,0	9,0	32,0	35,0	21,0
<i>Η ασφάλεια στην εργασία μου είναι πολύ σημαντική για μένα.</i>	1,0	1,0	6,0	38,0	54,0
<i>Είναι σημαντικό για μένα η εργασία να μου εξασφαλίζει υψηλές απολαβές.</i>	1,0	2,0	19,0	42,0	36,0

Ο τελευταίος πίνακας (7.3) έχει ερωτήσεις που σχετίζονται με τα κίνητρα και τις δυσκολίες που πρέπει να λαμβάνει υπόψη ο εκάστοτε άνθρωπος, προτού γίνει επιχειρηματίας. Σε αυτή την ομάδα ερωτήσεων η βαθμολόγηση γίνεται και πάλι με χρήση πενταβάθμιας κλίμακας likert που λαμβάνει τιμές από 1= *διαφωνώ απόλυτα* έως 5= *συμφωνώ απόλυτα*. Έτσι, διαπιστώνουμε σε ποιο βαθμό ο ερωτώμενος λαμβάνει υπόψη του τα κίνητρα, αλλά και τις δυσκολίες που θα κληθεί να αντιμετωπίσει.

Πιο συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι ερωτήσεις όπως «*Δίνονται σημαντικά κίνητρα από το κράτος για να γίνει κάποιος επιχειρηματίας*», «*Η πολιτική κατάσταση δεν επηρεάζει τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων*», επηρεάζουν τους περισσότερους ερωτώμενους με τρόπο αρνητικό ως προς την ενασχόληση τους με τις επιχειρήσεις. Αυτός είναι και ο λόγος, που οι περισσότεροι απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα» και «διαφωνώ» με τις παραπάνω προτάσεις.

Αντίθετα, οι ερωτώμενοι στην συντριπτική τους πλειοψηφία απάντησαν με «*Συμφωνώ*» ή «*Συμφωνώ απόλυτα*» σε ερωτήσεις όπως: «*Υπάρχουν δυσκολίες στη χρηματοδότηση των νέων επιχειρήσεων*», «*Το ισχύον φορολογικό σύστημα στη χώρα μας αποθαρρύνει τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων*», «*Η γενικότερη οικονομική κατάσταση επηρεάζει την πρόθεση των ατόμων να δημιουργήσουν νέες επιχειρήσεις*», «*Προϋπόθεση για το άνοιγμα μιας επιχείρησης είναι οι μεταρρυθμίσεις στο τρόπο λειτουργίας της αγοράς (της οικονομίας)*», «*Η δημιουργία νέων επιχειρήσεων μπορεί να βελτιώσει την οικονομική κατάσταση της οικονομίας*», «*Η δημιουργία νέων επιχειρήσεων μπορεί να συμβάλει στη μείωση της ανεργίας*». Το υψηλότερο ποσοστό συγκέντρωσε η ερώτηση που σχετίζεται με το φορολογικό σύστημα της χώρας μας. Σε αυτή την ερώτηση παρατηρήσαμε ότι το **91%** των ατόμων συμφώνησε ότι το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα αποθαρρύνει την δημιουργία νέων επιχειρήσεων.

Πιο συγκεκριμένα, το **83%** των ερωτώμενων θεωρεί ότι δεν δίνονται κίνητρα από το κράτος για τη δημιουργία επιχειρήσεων, όπως (στο ίδιο ποσοστό) ότι η δημιουργία επιχείρησης έχει μεγάλο ρίσκο. Το **82%** συμφωνεί ότι έχει πολλές δυσκολίες το εγχείρημα δημιουργίας μιας

επιχείρησης, ενώ το **89%** θεωρεί ότι η πολιτική κατάσταση επηρεάζει τη δημιουργία των επιχειρήσεων. Στην πλειονότητά τους οι ερωτώμενοι (**91%**) θεωρούν ότι το ισχύον φορολογικό σύστημα επηρεάζει αρνητικά τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων και το **94%** ότι η γενικότερη οικονομική κατάσταση λειτουργεί αρνητικά στην έναρξη νέων επιχειρήσεων. Για το 80% των ερωτώμενων θα πρέπει να γίνουν μεταρρυθμίσεις στη λειτουργία της οικονομίας, προκειμένου να ενισχυθεί η επιχειρηματικότητα, ενώ για το 84% η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας είναι δυνατό να τονώσει την ελληνική οικονομία και για το **85%** να μειώσει την ανεργία.

Πίνακας 7.3: Κατανομή του δείγματος ως προς τα κίνητρα και τις δυσκολίες που πρέπει να λαμβάνει υπόψη ο εκάστοτε άνθρωπος, προτού γίνει επιχειρηματίας					
Αντιλήψεις σχετικά με τα κίνητρα και τις προϋποθέσεις για την επιχειρηματικότητα	Συχνότητα (%)				
	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
<i>Δίνονται σημαντικά κίνητρα από το κράτος για να γίνει κάποιος επιχειρηματίας.</i>	37,0	46,0	13,0	4,0	0,0
<i>Υπάρχουν δυσκολίες στη χρηματοδότηση των νέων επιχειρήσεων.</i>	2,0	5,0	11,0	48,0	34,0
<i>Η δημιουργία επιχείρησης ενέχει υψηλό ρίσκο.</i>	1,0	3,0	13,0	47,0	36,0
<i>Η πολιτική κατάσταση δεν επηρεάζει τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων.</i>	54,0	35,0	3,0	5,0	3,0
<i>Το ισχύον φορολογικό σύστημα στη χώρα μας αποθαρρύνει τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων.</i>	3,0	2,0	4,0	42,0	49,0
<i>Η γενικότερη οικονομική κατάσταση επηρεάζει την πρόθεση των ατόμων να δημιουργήσουν νέες επιχειρήσεις.</i>	0,0	4,0	2,0	52,0	42,0
<i>Προϋπόθεση για το άνοιγμα μιας επιχείρησης είναι οι μεταρρυθμίσεις στο τρόπο λειτουργίας της αγοράς (της οικονομίας).</i>	2,0	2,0	16,0	59,0	21,0
<i>Για να επιτύχει μια επιχειρηματική προσπάθεια θα πρέπει οι επιχειρηματίες να είναι αποφασισμένοι να εργάζονται περισσότερες ώρες.</i>	0,0	12,0	27,0	31,0	30,0
<i>Η δημιουργία νέων επιχειρήσεων μπορεί να βελτιώσει την οικονομική κατάσταση της οικονομίας.</i>	1,0	1,0	14,0	39,0	45,0
<i>Η δημιουργία νέων επιχειρήσεων μπορεί να συμβάλει στη μείωση της ανεργίας.</i>	0,0	1,0	10,0	31,0	58,0

4.3. Παράγοντες που επηρεάζουν την πρόθεση για Επιχειρηματικότητα

Ύστερα από την παρουσίαση των χαρακτηριστικών και αντιλήψεων του δείγματος, επιδιώκουμε να αναλύσουμε τους παράγοντες που επηρεάζουν την πρόθεση των ατόμων για επιχειρηματικότητα. Για το σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκαν έλεγχοι συσχέτισης ανάμεσα στα ατομικά χαρακτηριστικά και αντιλήψεις και στην πρόθεση των ατόμων να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση.

Από τους ελέγχους συνάφειας που πραγματοποιήθηκαν ανάμεσα στα ατομικά χαρακτηριστικά όπως (φύλο, ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, γνώσεις ηλεκτρονικών υπολογιστών, εργασιακή κατάσταση, μισθός και οικογενειακή κατάσταση) δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική σχέση με την πρόθεση των ατόμων να ξεκινήσουν τη δική τους επιχείρηση. Αντίθετα, βρέθηκε ότι σε επίπεδο σημαντικότητας 5% υπάρχει στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση ανάμεσα στην πρόθεση για επιχειρηματικότητα και στην παρακολούθηση σχετικών σεμιναρίων. Δηλαδή, τα άτομα που έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια σχετικά με την επιχειρηματικότητα εμφανίζονται πιο θετικοί στην πρόθεσή τους να ξεκινήσουν τη δική τους επιχείρηση σε σχέση με τα άτομα που δεν έχουν λάβει τέτοια επιμόρφωση.

Ειδικότερα, όσο αφορά την μεταβλητή σεμινάρια (B8), επειδή το επίπεδο απόρριψης την μηδενικής υπόθεσης (sig) είναι μικρότερο από το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5%, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση. Δηλαδή, το αν έχει παρακολουθήσει κάποιος σεμινάρια, επηρεάζει την απόφαση του για το αν θα γίνει επιχειρηματίας. Επίσης, το πρόσημο της εκτιμήτριας μεταβλητής (σεμινάρια) είναι θετικό. Αυτό σημαίνει ότι η σχέση που συνδέει τις μεταβλητές σεμινάρια (B8) και πρόθεση για επιχειρηματικότητα (Total_14) είναι θετική. Δηλαδή, όσο κάποιος παρακολουθεί σεμινάρια τόσο περισσότερες είναι οι πιθανότητες να γίνει επιχειρηματίας (βλ. Πίνακα 8).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι η μεταβλητή που εκφράζει την πρόθεση της επιχειρηματικότητας προκύπτει από το άθροισμα των απαντήσεων των ερωτώμενων στην ομάδα ερωτήσεων 14 (Total_14). Όσο μεγαλύτερο είναι το άθροισμα των απαντήσεων σε αυτή την ομάδα ερωτήσεων τόσο μεγαλύτερη είναι η πρόθεση για επιχειρηματικότητα.

Πίνακας 8.: Αποτελέσματα εκτίμησης για το ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την πρόθεση για επιχειρηματικότητα					
Σύνολο ανεξάρτητων μεταβλητών	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t Κριτήριο για τους ελέγχους υποθέσεων	Sig. Επίπεδο απόρριψης της μηδενικής υπόθεσης
	B	Std. Error	Beta		
Σταθερός Όρος	17,404	20,818		,836	,405
Φύλλο	-1,932	1,390	-,147	-1,390	,168
Ηλικία	-,041	,080	-,077	-,508	,613
Μορφωτικό επίπεδο	-,707	,689	-,128	-1,025	,308
Γνώσεις Η/Υ	,435	,313	,174	1,388	,169
Οικογενειακή κατάσταση	1,446	1,986	,103	,728	,469
Εργασία	-,816	25,096	-,061	-,033	,974
Είδος εργασίας	,027	2,343	,021	,012	,991
Μισθός	,431	,664	,114	,649	,518
Σεμινάρια	3,755	1,437	,281	2,612	,011

Εξαρτημένη Μεταβλητή: Total_14 (Πρόθεση για επιχειρηματικότητα)

Στον **πίνακα 9**, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των ελέγχων συσχέτισεων που πραγματοποιήθηκαν ανάμεσα στην πρόθεση για επιχειρηματικότητα και στις μεταβλητές που αφορούν στα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων. Παρατηρούμε ότι από το σύνολο των 10 ερωτήσεων που περιγράφουν ψυχολογικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων, μόνο οι 3 από αυτές, φαίνεται να μην είναι στατιστικά σημαντικές. Αυτές είναι: «Είμαι οργανωτικός/ή», «Η ασφάλεια στην εργασία μου είναι πολύ σημαντική για μένα» και «Είναι σημαντικό για μένα η εργασία να μου εξασφαλίζει υψηλές απολαβές». Όλες οι υπόλοιπες μεταβλητές όπως: «Έχω την αυτοπεποίθηση που χρειάζεται για να δημιουργήσω τη δική μου επιχείρηση», «Έχω πρωτότυπες και καινοτόμες ιδέες που χρειάζεται για να δημιουργήσω τη δική μου επιχείρηση», «Είμαι άνθρωπος που αναλαμβάνει τις ευθύνες του», «Μπορώ να προσαρμόζομαι εύκολα στις συνθήκες», «Μπορώ να αντεπεξέλθω με ευκολία στις προκλήσεις», «Είμαι άνθρωπος που αναλαμβάνει ρίσκα» και «Δεν φοβάμαι τον ανταγωνισμό» έχουν άμεση συσχέτιση με την απόφαση ενός ατόμου να γίνει επιχειρηματίας. Οι 7 προαναφερθείσες προτάσεις συνδέονται άμεσα με την πρόθεση για επιχειρηματικότητα διότι εμφανίζουν αρκετά υψηλή συσχέτιση. Μάλιστα, την **υψηλότερη** συσχέτιση εμφανίζει η πρόταση που αναφέρει: «Έχω την αυτοπεποίθηση που χρειάζεται για να δημιουργήσω τη δική μου επιχείρηση». Το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας των παραπάνω ερωτήσεων είναι 1%.

Πίνακας 9.: Αποτελέσματα που αφορούν την πρόθεση για επιχειρηματικότητα και συνδέονται με τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων		
		Πρόθεση για επιχειρηματικότητα
Πρόθεση για επιχειρηματικότητα	Correlation Coefficient	1,000
	Sig. (2-tailed)	.
	N	100
«Έχω την αυτοπεποίθηση που χρειάζεται για να δημιουργήσω τη δική μου επιχείρηση»	Correlation Coefficient	,700**
	Sig. (2-tailed)	,000
	N	100
«Έχω πρωτότυπες και καινοτόμες ιδέες που χρειάζεται για να δημιουργήσω τη δική μου επιχείρηση»	Correlation Coefficient	,678**
	Sig. (2-tailed)	,000
	N	100
«Είμαι άνθρωπος που αναλαμβάνει τις ευθύνες του»	Correlation Coefficient	,258**
	Sig. (2-tailed)	,010
	N	100
«Μπορώ να προσαρμόζομαι εύκολα στις συνθήκες»	Correlation Coefficient	,332**
	Sig. (2-tailed)	,001
	N	100
«Μπορώ να αντεπεξέλθω με ευκολία στις προκλήσεις»	Correlation Coefficient	,284**
	Sig. (2-tailed)	,004
	N	100
«Είμαι άνθρωπος που αναλαμβάνει ρίσκα»	Correlation Coefficient	,452**
	Sig. (2-tailed)	,000
	N	100
«Είμαι οργανωτικός/ή»	Correlation Coefficient	,178
	Sig. (2-tailed)	,076
	N	100
«Δεν φοβάμαι τον ανταγωνισμό»	Correlation Coefficient	,406**
	Sig. (2-tailed)	,000
	N	100
«Η ασφάλεια στην εργασία μου είναι πολύ σημαντική για μένα»	Correlation Coefficient	,007
	Sig. (2-tailed)	,942
	N	100
«Είναι σημαντικό για μένα η εργασία να μου εξασφαλίζει υψηλές απολαβές»	Correlation Coefficient	,035
	Sig. (2-tailed)	,726
	N	100
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).		
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).		

Πιο συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι υπάρχει ισχυρή θετική συσχέτιση σε επίπεδο σημαντικότητας 1% ανάμεσα στην πρόθεση για επιχειρηματικότητα και στην αυτοπεποίθηση που νιώθουν τα άτομα ότι έχουν για να δημιουργήσουν μια επιχείρηση, καθώς και στην αντίληψη που έχουν ότι διαθέτουν πρωτότυπες και καινοτόμες ιδέες απαραίτητες για τη δημιουργία επιχείρησης. Με άλλα λόγια, όταν ενισχύεται η αυτοπεποίθηση των ατόμων και η αίσθηση ότι έχουν πρωτοπόρες ιδέες, ενισχύεται και η πρόθεσή τους να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση.

Σε ό,τι αφορά την αντίληψη για την ανάληψη των ευθυνών και την προσαρμοστικότητα, βρέθηκε ότι υπάρχει μέτρια θετική συσχέτιση, στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 5% και 1% αντίστοιχα, με την πρόθεση για επιχειρηματικότητα. Δηλαδή, όταν ενισχύεται το αίσθημα ευθύνης και η αντίληψη για την προσαρμοστικότητα των ατόμων, ενισχύεται και η πρόθεσή τους να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση.

Τέλος, μέτρια θετική και στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 1% βρέθηκε η αντίληψη των ατόμων απέναντι στον κίνδυνο και τον ανταγωνισμό και στην πρόθεσή τους για επιχειρηματικότητα (βλ. Πίνακα 9).

Κατά αντίστοιχο τρόπο επιχειρήθηκε ο έλεγχος συσχέτισης ανάμεσα στις αντιλήψεις που περιγράφουν τα κίνητρα και τα αντικίνητρα και την πρόθεση των ατόμων για επιχειρηματικότητα. Ο **πίνακας 10** αποτυπώνει τι τιμές του συντελεστή συσχέτισης και ο επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας. Ουσιαστικά, παρατηρούμε ότι η πρόθεση για επιχειρηματικότητα δεν σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με τις τυχόν δυσκολίες ή τα κίνητρα που έχουν τα άτομα. Από τις δέκα ερωτήσεις – μεταβλητές, μόνο η μια φαίνεται να επηρεάζει την πρόθεση των ατόμων να γίνουν επιχειρηματίες. Πρόκειται για την πρόταση: *«Για να επιτύχει μια επιχειρηματική προσπάθεια θα πρέπει οι επιχειρηματίες να είναι αποφασισμένοι να εργάζονται περισσότερες ώρες»*. Ήταν η μόνη στατιστικά σημαντική μεταβλητή, η οποία ελέγχθηκε σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5%.

Πίνακας 10.: Αποτελέσματα που αφορούν στην πρόθεση για επιχειρηματικότητα και σχετίζονται με τις δυσκολίες και τα κίνητρα που έχουν οι επιχειρηματίες		
		Πρόθεση για επιχειρηματικότητα
Πρόθεση για επιχειρηματικότητα	Correlation Coefficient	1,000
	Sig. (2-tailed)	.
	N	100
«Δίνονται σημαντικά κίνητρα από το κράτος για να γίνει κάποιος επιχειρηματίας»	Correlation Coefficient	-,110
	Sig. (2-tailed)	,275
	N	100
«Υπάρχουν δυσκολίες στη χρηματοδότηση των νέων επιχειρήσεων»	Correlation Coefficient	,063
	Sig. (2-tailed)	,536
	N	100
«Η δημιουργία επιχείρησης ενέχει υψηλό ρίσκο»	Correlation Coefficient	-,160
	Sig. (2-tailed)	,111
	N	100
«Η πολιτική κατάσταση δεν επηρεάζει τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων»	Correlation Coefficient	,057
	Sig. (2-tailed)	,574
	N	100
«Το ισχύον φορολογικό σύστημα στη χώρα μας αποθαρρύνει τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων»	Correlation Coefficient	,092
	Sig. (2-tailed)	,360
	N	100
«Η γενικότερη οικονομική κατάσταση επηρεάζει την πρόθεση των ατόμων να δημιουργήσουν νέες επιχειρήσεις»	Correlation Coefficient	-,152
	Sig. (2-tailed)	,130
	N	100
«Προϋπόθεση για το άνοιγμα μιας επιχείρησης είναι οι μεταρρυθμίσεις στο τρόπο λειτουργίας της αγοράς (της οικονομίας)»	Correlation Coefficient	,161
	Sig. (2-tailed)	,110
	N	100
«Για να επιτύχει μια επιχειρηματική προσπάθεια θα πρέπει οι επιχειρηματίες να είναι αποφασισμένοι να εργάζονται περισσότερες ώρες»	Correlation Coefficient	,208*
	Sig. (2-tailed)	,038
	N	100
«Για να επιτύχει μια επιχειρηματική προσπάθεια θα πρέπει οι επιχειρηματίες να είναι αποφασισμένοι να εργάζονται περισσότερες ώρες»	Correlation Coefficient	,084
	Sig. (2-tailed)	,409
	N	100
«Η δημιουργία νέων επιχειρήσεων μπορεί να συμβάλει στη μείωση της ανεργίας»	Correlation Coefficient	-,055
	Sig. (2-tailed)	,589
	N	100
* Επίπεδο σημαντικότητας 0,05 (5%)		
* Επίπεδο σημαντικότητας 0,01 (1%)		

Συμπεράσματα

Στόχος της παρούσας εργασίας ήταν η διερεύνηση της ελληνικής επιχειρηματικότητας, στην συγκεκριμένη χρονική περίοδο που βρίσκεται η χώρα μας. Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, ειδικότερα τα τελευταία έτη αποτελεί ένα πολύ σημαντικό θέμα προς συζήτηση, διότι μπορεί να αναδείξει αρκετές ευκαιρίες για την δημιουργία επιχειρηματικών επενδύσεων, ακόμα και σε αυτή την δυσχερή οικονομικά και πολιτικά περίοδο, ούτως ώστε να προκύψει οικονομικό αλλά και κοινωνικό όφελος. Η επιχειρηματικότητα αποτελεί από μόνη της μια εξαιρετικά σημαντική παράμετρο που μπορεί να αναγεννήσει την ανάπτυξη της οικονομίας.

Ειδικότερα, όταν αναφερόμαστε σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, η οποία τα τελευταία χρόνια έχει καταρρακωθεί από τις δυσμενείς οικονομικές συνθήκες. Ύστερα από τα παραπάνω, σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν, διαμέσου εμπειρικής προσέγγισης, α) η διερεύνηση των απόψεων ατόμων που βρίσκονται σε παραγωγική ηλικία σχετικά με την πρόθεσή τους για ανάπτυξη επιχειρηματικότητας και β) το κατά πόσο τα οικονομικά και πολιτικά χαρακτηριστικά μιας χώρας επηρεάζουν τις αποφάσεις των ατόμων για ανάπτυξη επιχειρηματικότητας.

Η επιχείρηση θεωρείται ως ένα ζωντανό σύστημα, το οποίο είναι ικανό να συνδράμει καταλυτικά και να επαναφέρει την κοινωνική ευημερία στα επίπεδα που ήταν πριν την οικονομική κρίση. Εξάλλου, είναι γνωστό ότι η επιχειρηματικότητα, υποστηρίζεται τόσο μέσω ευρωπαϊκών πολιτικών όσο και από το κράτος αλλά και από ελληνικούς φορείς. Μεταξύ αυτών είναι: το Παγκόσμιο Παρατηρητήριο Επιχειρηματικότητας (GEM), το ελληνικό Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), την πρωτοβουλία Small Business Act (SBA) της ΕΕ για τις μικρές επιχειρήσεις, την πρωτοβουλία PRO INNO ΕΕ για την καινοτομία, και το Παγκόσμιο Οικονομικό Forum (WEF) για την ανταγωνιστικότητα.

Στην σημερινή οικονομική κατάσταση που έχει περιέλθει όχι μόνο η Ελλάδα αλλά και η παγκόσμια οικονομία, οι επιχειρήσεις χρειάζεται να αντέξουν στις δυσκολίες, τα εμπόδια και τις προκλήσεις που παρουσιάζονται. Μόνο με αυτό τον τρόπο θα μπορέσουμε ως έθνος να σταθούμε ξανά στα πόδια μας και να βγούμε από το κυκεώνα της οικονομικής κρίσης που εδώ και μερικά χρόνια έχει βυθίσει και αποδυναμώσει οικονομικά και ψυχολογικά το σύνολο των ελλήνων πολιτών. Διερευνώντας την ελληνική επιχειρηματικότητα στα πλαίσια της ελληνικής οικονομικής κρίσης, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τα εμπόδια αλλά και οι αδυναμίες που επικρατούν στην χώρα μας και δεν επιτρέπουν να ανθίσει η

επιχειρηματικότητα. Τα αίτια που επιβραδύνουν την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στην χώρα μας είναι γνωστά και σχετίζονται με την διαφθορά, την πολιτική αστάθεια, το φορολογικό σύστημα αλλά και τις χρηματοδοτήσεις που λαμβάνονται. Πάνω σε αυτό το κομμάτι βασίστηκαν οι έρευνες που πραγματοποίησε ο IOBE, οι οποίες δείχνουν ότι η επιθυμία έναρξης μιας επιχείρησης από ένα άτομο μειώθηκε εξαιτίας των οικονομικών συνθηκών και της αβεβαιότητας που επικρατούν στην χώρα μας. Επίσης, το κλείσιμο αρκετών επιχειρήσεων οφείλεται στην έλλειψη κερδοφορίας, η οποία προέρχεται από την καταρράκωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών. Στην αναβίωση της ελληνικής επιχειρηματικότητας κρίνεται αναγκαίο να συμβάλει το κράτος μέσω δημόσιων πολιτικών με σαφή στρατηγική, η οποία θα μπορέσει να συνδράμει καταλυτικά τις επιχειρήσεις.

Στο πρώτο κεφάλαιο της μελέτης έγινε αναφορά στην επιχειρηματικότητα γενικότερα. Αναλύθηκε ο ορισμός της επιχειρηματικότητας και αποτυπώθηκαν τα είδη αλλά και οι μορφές της (επιχειρηματικότητα Καινοτομίας, Κοινωνική επιχειρηματικότητα, Πράσινη επιχειρηματικότητα, Γυναικεία, Νεανική, Διεθνής και Δημόσια επιχειρηματικότητα). Ο διαχωρισμός αυτός είχε ως στόχο να μπορέσουμε να κατανοήσουμε πλήρως τις διαφορές μεταξύ των διάφορων μορφών της επιχειρηματικότητας. Ειδική μνεία γίνεται τόσο στην γυναικεία όσο και στην νεανική επιχειρηματικότητα. Κάτι τέτοιο συμβαίνει, διότι θεωρούμε ότι η γυναικεία και η νεανική επιχειρηματικότητα είναι αναγκαίο να αποτελέσουν ακρογωνιαίο λίθο για την αναδόμηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Τα τελευταία χρόνια ειδικότερα, παρατηρείται αυξητική τάση όσο αφορά τον αριθμό των γυναικών που εμπλέκονται ενεργά με την επιχειρηματικότητα σε παγκόσμιο επίπεδο. Είναι κάτι σπουδαίο, αν αναλογιστεί κανείς ότι πριν μερικές δεκαετίες οι γυναίκες δεν είχαν θέση στον επιχειρηματικό χάρτη ή απλώς συμμετείχε ένα χαμηλό ποσοστό γυναικών. Επιπλέον, θεωρούμε ότι οι γυναίκες είναι αρκετά ικανές με πολλές δεξιότητες, οι οποίες θα συνδράμουν ώστε να αναπτυχθεί το επενδυτικό τους πλάνο. Όσο αφορά την νεανική επιχειρηματικότητα, θεωρούμε ότι είναι ένα στοίχημα το οποίο πρέπει να κερδηθεί. Δηλαδή, το νέο αίμα, με τις γνώσεις του, την εκπαίδευση αλλά και το πάθος για δουλειά, χρειάζεται να εισέρθει στον επιχειρηματικό κόσμο. Μπορεί να μην έχουν την πείρα της ζωής που έχουν οι μεγαλύτεροι άνθρωποι, όμως σίγουρα μπορούν να ωφελήσουν την κοινωνία αλλά και τους ίδιους μέσω της ανάπτυξης της επιχείρησής τους. Έπειτα, αναφερόμαστε στο επιχειρηματικό σχέδιο, την επιχειρηματική ιδέα και την επιχειρηματική ευκαιρία. Αναμφισβήτητα, πρόκειται για τρία κυρίαρχα συστατικά στοιχεία, τα οποία απαιτούνται για να μπορέσει να στηθεί μια νέα επιχείρηση. Αυτά, είναι που θα δώσουν τις σωστές βάσεις και θα δημιουργήσουν μια υγιή

επιχείρηση που θα μπορεί να σταθεί αντάξια στον σύγχρονο και αρκετά απαιτητικό παγκόσμιο ανταγωνισμό που διαρκώς μεταβάλλεται με απίστευτες ταχύτητες. Ακόμα, τονίζεται η καταλυτική σημασία της επιχειρηματικότητας στην οικονομική ανάπτυξη ενός τόπου. Σύμφωνα, με την βιβλιογραφία αλλά και με όλα όσα παρατηρούμε στην καθημερινότητα μας, κατανοούμε ότι η επιχειρηματικότητα είναι ο παράγοντας που θα αναζωπυρώσει την ατμομηχανή της οικονομικής αλλά και κοινωνικής ανάπτυξης. Αν αναλογιστούμε τις δυσκολίες που έχει φέρει στην χώρα μας η εποχή των μνημονίων και της οικονομικής κρίσης, θα αντιληφθούμε πόσο σημαντική είναι η άνθιση της επιχειρηματικότητας. Μέσα από αυτή, θα μπορέσουν να ξαναλειτουργήσουν οι κρατικές μηχανές, να μπουν έσοδα στα ταμεία του κράτους και φυσικά να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας. Οι θέσεις εργασίας με την σειρά τους θα ενισχύσουν τα εισοδήματα των καταναλωτών και άρα την αγοραστική τους δύναμη, την οποία θα διαθέσουν στην αγορά. Η αγορά και συνάμα οι επιχειρήσεις θα βγουν κερδισμένες, μιας και θα αυξήσουν τους τζίρους τους και πλέον θα μπορούν να αντεπεξέλθουν σε όλες τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν κατά τα χρόνια της κρίσης και που τις οδηγούσαν στις απολύσεις προσωπικού ή και ακόμη χειρότερα στο κλείσιμο. Ύστερα, αναφερόμαστε στις χρηματοδοτικές ενισχύσεις και τις πολιτικές που εφαρμόζονται, για να υπάρξει αύξηση της επιχειρηματικότητας. Πάνω σε αυτό το κομμάτι, χρειάζεται το κράτος να συμβάλλει καθοριστικά και με τρόπο ουσιαστικό, ώστε να βοηθήσει τις επιχειρήσεις να βγουν οριστικά από το οικονομικό τέλμα που έχουν περιέλθει. Είναι βέβαιο, ότι χρειάζονται μεγάλες αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του κράτους μας, στις πολιτικές, στις χρηματοδοτήσεις, στην γραφειοκρατία και φυσικά να υπάρχει πολιτική σταθερότητα. Αυτοί είναι οι πυλώνες οι οποίοι θα θέσουν τα θεμέλια για την αναδόμηση του επιχειρείν. Αν βελτιωθούν τα παραπάνω, τότε σίγουρα θα έχουμε κάνει ένα μεγάλο βήμα προς την σωστή κατεύθυνση που δεν είναι άλλη από την επαναλειτουργία του κράτους μέσω του μοχλού της επιχειρηματικότητας. Τέλος, γίνεται αναφορά, στην πολιτική κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Θεωρήσαμε ότι είναι σημαντικό να τονισθεί η παρατεταμένη πολιτική αστάθεια στην οποία βρίσκεται η χώρα μας. Η κρίση, οδήγησε σε μειώσεις των μισθών που με την σειρά τους, έφεραν κοινωνικές αναταραχές. Οι πολίτες της χώρας μας, έχουν χάσει την εμπιστοσύνη τους στις πολιτικές δυνάμεις του τόπου και εμφανίζουν μια παθητικότητα ως προς τις πολιτικές εξελίξεις. Νιώθουν προδομένοι και ότι δύσκολα θα μπορέσει να ανατραπεί η κατάσταση και να βελτιωθεί η ποιότητα της ζωής τους. Έτσι, έχουν αποτραβηχτεί από τις πολιτικές εξελίξεις και μάλιστα αυτός είναι και ο λόγος που στις τελευταίες εκλογές είχαμε αύξηση της αποχής. Ωστόσο, είναι αναγκαίο, το κλίμα να αντιστραφεί και οι πολίτες να πιστέψουν και πάλι στις

πολιτικές δυνάμεις που κυβερνούν την χώρα. Κάτι τέτοιο, μπορεί να επιτευχθεί μέσω σταθερών μεταρρυθμίσεων που θα πραγματοποιήσει η κυβέρνηση που θα έχουν ως στόχο την αύξηση των δημόσιων δαπανών και την μείωση των φόρων που πληρώνουν οι πολίτες. Επίσης, χρήσιμο είναι, να υπάρχει μια ισχυρή κυβέρνηση, η οποία με σταθερό και προσχεδιασμένο πρόγραμμα θα προσπαθήσει να βελτιώσει την ποιότητα ζωής των πολιτών.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας πτυχιακής εργασίας, αναφερόμαστε στα επιχειρηματικά κίνητρα αλλά και τους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τους ανθρώπους να πάρουν την απόφαση να γίνουν επιχειρηματίες. Τα παραπάνω είναι οι κυρίαρχες αιτίες οι οποίες καθορίζουν εάν ένας άνθρωπος θα εμπλακεί με το επιχειρηματικό γίγνεσθαι. Πρόκειται, για παράγοντες που όλοι οι άνθρωποι προσμετρούν προτού προβούν σε τέτοιες επενδύσεις., μιας και διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο. Ωστόσο, στην συνέχεια εστιάζουμε στα προβλήματα, τα εμπόδια αλλά και τις δυσκολίες που υπάρχουν για να γίνει κάποιος επιχειρηματίας. Είναι γνωστό ότι, το να γίνει κάποιος επιχειρηματίας ενέχει μεγάλο ρίσκο και σίγουρα είναι κάτι που απαιτεί μόχθο και μεράκι. Πόσο μάλλον, όταν αναφερόμαστε σε εποχές όπως αυτή που διανύουμε αυτή την χρονική περίοδο, όπου η οικονομική κρίση έχει γκρεμίσει τον επιχειρηματικό κλάδο. Τα προβλήματα είναι πολλά και σχετίζονται κατά κύριο λόγο με οικονομικά ζητήματα. Έπειτα, ακολουθούν έρευνες οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία έτη και μας αναφέρουν μερικά χρήσιμα στατιστικά στοιχεία για την επιχειρηματικότητα, από διάφορες χώρες του κόσμου. Ακόμη, μέσω ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί, καταγράφουμε τα ποσοστά της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα αλλά και τις χρηματοδοτήσεις που παρέχονται από το κράτος προς τους πολίτες. Οι συγκεκριμένες έρευνες, μας δίνουν την δυνατότητα να κατανοήσουμε πλήρως και με πραγματικά στατιστικά νούμερα την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η επιχειρηματικότητα. Το κεφάλαιο καταλήγει με έρευνες που εστιάζουν στην γυναικεία επιχειρηματικότητα αλλά και στους οικογενειακούς παράγοντες που επηρεάζουν τα άτομα να εμπλακούν με τις επιχειρήσεις. Η γυναικεία επιχειρηματικότητα, όπως αναφέραμε και προγενέστερα είναι ένας κλάδος στον οποίο επικεντρωθήκαμε, διότι θεωρούμε ότι μπορεί να προσδώσει αρκετά χρήσιμα στοιχεία στην επιχειρηματικότητα, τα οποία μέχρι πρότινος δεν είχε. Τέλος, μέσω επισκόπησης των ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί, παρουσιάσαμε τους οικογενειακούς παράγοντες που επηρεάζουν τους νέους να ασχοληθούν ή όχι με την επιχειρηματικότητα. Φαίνεται, ότι οι γονείς είτε με άμεσο είτε με έμμεσο τρόπο επηρεάζουν την απόφαση των παιδιών τους, σχετικά με το επάγγελμα το οποίο θα ακολουθήσουν.

Το επόμενο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στην εμπειρική διερεύνηση που πραγματοποιήσαμε και αναλύεται η μεθοδολογία της έρευνας της παρούσας μελέτης και στη συνέχεια παρατίθενται τα αποτελέσματα της έρευνας που έγιναν μέσω χρήσης ερωτηματολογίου. Τα ερωτηματολόγια είναι βασισμένα στο θέμα της επιχειρηματικότητας και απαντήθηκαν από ανθρώπους ηλικίας 18-58 ετών, που εντάσσονται στην παραγωγική ηλικία. Η προαναφερθείσα ηλικιακή ομάδα αποτελεί το ηλικιακό φάσμα στο οποίο έγινε η συγκεκριμένη έρευνα. Πρόκειται, για άτομα από την περιφέρεια της Αττικής, όλων των μορφωτικών και κοινωνικών στρωμάτων που επιλέχθηκαν τυχαία για τις ερευνητικές μας ανάγκες. Το συγκεκριμένο κεφάλαιο, συνδράμει στο να κατανοήσουμε τους παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση των ατόμων να γίνουν επιχειρηματίες. Τα συμπεράσματα που πρόέκυψαν σχετίζονται με την αντίληψη που έχουν οι άνθρωποι που ρωτήθηκαν γύρω από την επιχειρηματικότητα. Ουσιαστικά, οι απαντήσεις τους, μας έδωσαν την δυνατότητα να κατανοήσουμε κατά πόσο τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ερωτώμενων επηρεάζουν την απόφαση τους να ανοίξουν την δική τους επιχείρηση.

Παρατηρήσαμε ότι τα ατομικά χαρακτηριστικά όπως (φύλο, ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, γνώσεις ηλεκτρονικών υπολογιστών, εργασιακή κατάσταση, μισθός και οικογενειακή κατάσταση) φαίνεται ότι δεν διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στο να λάβει κάποιος την απόφαση και να γίνει επιχειρηματίας. Αντίθετα, σπουδαίο ρόλο κατέχει το αν τα άτομα έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια που αφορούν στην επιχειρηματικότητα. Οι ερωτώμενοι που απάντησαν ότι έχουν παρακολουθήσει τα εν λόγω σεμινάρια, έχουν περισσότερες πιθανότητες να γίνουν επιχειρηματίες, σε σχέση με τους υπόλοιπους ανθρώπους. Επιπλέον, πραγματοποιήθηκε συσχέτιση μεταξύ της ομάδας ερωτήσεων που αφορούν στα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων και στο κατά πόσο αυτά επηρεάζουν την πρόθεση τους για επιχειρηματικότητα. Παρατηρούμε ότι από τις 10 ερωτήσεις που απάντησαν οι ερωτώμενοι, μόνο οι 3 από αυτές, φαίνεται να μην είναι στατιστικά σημαντικές. Αυτές είναι: *«Είμαι οργανωτικός/ή»*, *«Η ασφάλεια στην εργασία μου είναι πολύ σημαντική για μένα»* και *«Είναι σημαντικό για μένα η εργασία να μου εξασφαλίζει υψηλές απολαβές»*. Όλες οι υπόλοιπες μεταβλητές όπως: *«Έχω την αυτοπεποίθηση που χρειάζεται για να δημιουργήσω τη δική μου επιχείρηση»*, *«Έχω πρωτότυπες και καινοτόμες ιδέες που χρειάζεται για να δημιουργήσω τη δική μου επιχείρηση»*, *«Είμαι άνθρωπος που αναλαμβάνει τις ευθύνες του»*, *«Μπορώ να προσαρμόζομαι εύκολα στις συνθήκες»*, *«Μπορώ να αντεπεξέλθω με ευκολία στις προκλήσεις»*, *«Είμαι άνθρωπος που αναλαμβάνει ρίσκα»* και *«Δεν φοβάμαι τον ανταγωνισμό»* έχουν άμεση συσχέτιση με την απόφαση ενός ατόμου να γίνει επιχειρηματίας. Οι 7 προαναφερθείσες

προτάσεις συνδέονται άμεσα με την πρόθεση για επιχειρηματικότητα διότι εμφανίζουν αρκετά υψηλή συσχέτιση. Μάλιστα, την **υψηλότερη** συσχέτιση εμφανίζει η πρόταση που αναφέρει: *«Έχω την αυτοπεποίθηση που χρειάζεται για να δημιουργήσω τη δική μου επιχείρηση»*. Τέλος, παρατηρούμε ότι η πρόθεση για επιχειρηματικότητα δεν σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με τις τυχόν δυσκολίες ή τα κίνητρα που έχουν τα άτομα. Από τις δέκα ερωτήσεις που απάντησαν οι ερωτώμενοι, μόνο η μια φαίνεται να επηρεάζει την πρόθεση τους να γίνουν επιχειρηματίες. Πρόκειται για την πρόταση: *«Για να επιτύχει μια επιχειρηματική προσπάθεια θα πρέπει οι επιχειρηματίες να είναι αποφασισμένοι να εργάζονται περισσότερες ώρες»*.

Μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να επικεντρωθούν στο θέμα της επιχειρηματικότητας και να πραγματοποιήσουν μια ακόμη πιο εκτενή ανάλυση της. Θα ήταν χρήσιμο οι συγγραφείς να εστιάσουν σε ένα μεγαλύτερο φάσμα ερωτώμενων μιας και η δική μας εργασία βασίστηκε στα αποτελέσματα που έλαβε από 100 ανθρώπους. Σίγουρα, ένα μεγαλύτερο στατιστικό δείγμα, θα μπορούσε να δώσει ακόμη πιο αξιόπιστα αποτελέσματα. Επιπρόσθετα, στην συγκεκριμένη εργασία, το δείγμα των ερωτώμενων ήταν από την Αττική και όχι από ολόκληρη την Ελλάδα. Θα ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέρον να πραγματοποιηθεί ανάλογη έρευνα σε διάφορα μέρη της Ελλάδος. Σίγουρα, οι άνθρωποι που ζουν στις αστικές πόλεις θα παρουσιάζουν διαφορές σε σχέση με τους ανθρώπους των αγροτικών περιοχών. Κάτι τέτοιο, θα συνδράμει καταλυτικά στο να αποσαφηνίσουμε τους διαφορετικούς παράγοντες που σχετίζονται με τον τόπο κατοικίας και που επηρεάζουν την απόφαση των ατόμων να ασχοληθούν με την επιχειρηματικότητα. Ακόμη, θα μπορούσαν να αναπτυχθούν υποδείγματα που εκτιμούν τη συνδυασμένη επίδραση των παραγόντων που εξετάστηκαν σε αυτή την εργασία, στην πρόθεση για ανάπτυξη επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Τα αποτελέσματα της εργασίας είναι σύμφωνα με αποτελέσματα συναφών ερευνών σχετικά με την πρόθεση της επιχειρηματικότητας και αναδεικνύουν τη σημασία της επιχειρηματικής εκπαίδευσης. Δηλαδή, αν το εκπαιδευτικό σύστημα παρέχει στα άτομα μαθήματα επιχειρηματικότητας που έχουν ως στόχο την απόκτηση γνώσεων και την καλλιέργεια δεξιοτήτων και στάσεων, όπως η προσαρμοστικότητα, η ανάληψη κινδύνου, η ανθεκτικότητα σε συνθήκες ανταγωνισμού κλπ, είναι δυνατό περισσότεροι νέοι να στραφούν προς την επιχειρηματικότητα με θετικές επιπτώσεις προς την κατεύθυνση μείωσης της ανεργίας και ανάπτυξης της οικονομίας.

Βιβλιογραφία

Ελληνική βιβλιογραφία:

- 1) Αλεξίδης, Φ. (2014). *Νεανική επιχειρηματικότητα και καινοτομία στην Ελλάδα*. Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, σελ. 8-53.
- 2) Αναγνωστάκη, Χ. & Μαστορέλης, Ι. (2011). *Επιχειρηματικότητα και καινοτομία. Μελέτη περιπτώσεων Ελληνικών επιχειρήσεων*. Πτυχιακή Εργασία, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πατρών, σελ. 5-34.
- 3) Βασιλειάδης, Α. (2008). *Επιχειρηματικότητα – Αρχικές προσεγγίσεις*. Ινστιτούτο Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας. Σελ: 135-149.
- 4) Γεωργιάδης, Π. (2008). *Εγχειρίδιο Επιχειρηματικότητας – για υποψήφιους και νέους επιχειρηματίες*. Γραφείο Ενθάρρυνσης και Υποστήριξης της Νεανικής Επιχειρηματικότητας, σελ. 3-23.
- 5) Γκαγκάτσιος, Ι. (2008). *Καινοτομία – Επιχειρηματικότητα – Επιχειρήσεις*. Υπουργείο Εθνικής παιδείας και Θρησκευμάτων, Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων, σελ. 64-66.
- 6) Ιωαννίδης, Σ. (2013). *Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2011-12, η εξέλιξη των δεικτών της επιχειρηματικότητας στη διάρκεια της κρίσης*. Ίδρυμα οικονομικών & βιομηχανικών ερευνών (IOBE), σελ. 39-75.
- 7) Ιωάννου, Κ. (2001). *Ο Οδηγός του Νέου επιχειρηματία*. Εκδόσεις Παπασωτηρίου, Αθήνα, σελ. 78-79.
- 8) Κακούρης Α. (2010). *Εννοιολογικές προσεγγίσεις στην Επιχειρηματικότητα Καινοτομίας*. Εκδόσεις Διάυλος, Αθήνα.
- 9) Καραγιάννης, Α. (1999). *Οι βάσεις της επιχειρηματικής επιτυχίας*. Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα.
- 10) Λαμπριανίδης, Λ., Σκορδίλη, Σ. & Καλογερέσης, Θ. (2003), *Επιχειρηματικότητα στην ελληνική ύπαιθρο*, στο: Λαμπριανίδης, Λ. (επιμ.), *Η επιχειρηματικότητα στην ευρωπαϊκή ύπαιθρο*. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, σελ. 233-266.
- 11) Μανασάκης, Κ. (2013), *Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης*. Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), σελ. 5-11.

- 12) Σαράφης, Η. (2006). *Επιμόρφωση – Πιστοποίηση Γυναικών Αρχικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης & Κατάρτισης σε Δεξιότητες Πληροφορικής Επιχειρηματικού Συναρίου*. Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Καβάλας, σελ. 187-212.
- 13) Σουρλαντζή, Α. (2012). *Επιχειρηματικότητα και καινοτομία – Οικογενειακές επιχειρήσεις*. Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, σελ. 13-59.
- 14) Τσακανίκας, Α. (2012). «Έρευνα και Καινοτομία σήμερα: Πολυτέλεια ή ανάγκη;», στο *Η Έρευνα ως παραγωγός νέας γνώσης και μοχλός ανάπτυξης*, Αθήνα.
- 15) Χρηστάκης, Μ. (2003). *Περιβάλλον και εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα. Εκπαίδευση- Κατάρτιση-Επιμόρφωση*. Α' Έκδοση, Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα.
- 16) Ψαροπούλου, Φ. (2012), *Η σύγχρονη επιχειρηματική πρωτοβουλία: Η περίπτωση της Πράσινης επιχειρηματικότητας*. Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, σελ. 9-41.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία:

- 1) Acs, Z. J., (1992). *Small Business Economics: A Global Perspective, Challenge* 35 (November/December), pp. 38–44.
- 2) Acs, Z. J. & Audretsch D. B., (1993). *Conclusion*, in Acs Z. J. and Audretsch D. B. (eds.), *Small Firms and Entrepreneurship: An East-West Perspective*, Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.
- 3) Acs A. J. & Varga A., (2005). *Agglomeration, Entrepreneurship and Technological Change. Small Business Economics*.
- 4) Aghion, P. & Howitt P., (1992). *A Model of Growth Through Creative Destruction. Econometrica* 60, pp. 323–351.
- 5) Ardagna, S. & Lusardi A. (2008). Explaining international differences in entrepreneurship: the role of individual characteristics and regulatory constraints. National bureau of economic research 1050 Massachusetts Avenue Cambridge, pp. 1-15.
- 6) Audretsch, D. B. and Thurik, A. R. (1999). Capitalism and Democracy in the 21st Century: From the Managed to the Entrepreneurial Economy. *Journal of Evolutionary Economics*, forthcoming.
- 7) Baumol, W. J. (1990). Entrepreneurship: Productive, Unproductive and Destructive. *Journal of Political Economy* 98 (5): 893–921. (2002) *The Free-Market Innovation Machine: Analyzing the Growth Miracle of Capitalism*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

- 8) Blanchflower, D. G., & Oswald, A. J. (1998). What Makes an Entrepreneur?. *Journal of Labor Economics* 16 (1): pp. 26–60.
- 9) Boettke, P. J. (2001). *Calculation and Coordination: Essays on Socialism and Transitional Political Economy*. New York: Routledge.
- 10) Boettke, P. J. & Coyne, C. J. (2003). Entrepreneurship and Development: Cause or Consequence? *Advances in Austrian Economics* 6: pp. 67–87.
- 11) Carlsson, B., (1992). The Rise of Small Business: Causes and Consequences, in W. J. Adams (ed.), *Singular Europe, Economy and Policy of the European Community after 1992*, Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, pp. 145–169.
- 12) Carlsson, B., (1999). Small Business, Entrepreneurship, and Industrial Dynamics, in Z. Acs (ed.), *Are Small Firms Important?* Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, forthcoming.
- 13) Cunningham, J. Barton; Lischeron, J., (1991). *Journal of Small Business Management*.
- 14) Desai, M., P. Gompers and J. Lerner, (2003). *Institutions, Capital Constraints and Entrepreneurial Firm Dynamics: Evidence from Europe*, NBER Working Paper No. 10165.
- 15) Drucker, P.F. (1985). *Innovation and Entrepreneurship. Practice and Principles*. New York: Harper & Row.
- 16) European Commission – Enterprise and Industry, 2010, *Innovation Union Scoreboard 2010*, Pro-Inno Europe, 2011 και *Innovation Union Scoreboard 2010*, Pro-Inno Europe, 2011, *The Global Competitiveness Report 2011–2012*, World Economic Forum, Geneva, 2011.
- 17) Gaddam, S. (2007). *A conceptual Analysis of Factors Influencing Entrepreneurship Behavior and Actions*. ICFAI Journal of Management Research. Vol. 6, Issue 11, pp. 46-63.
- 18) GEM (Global Entrepreneurship Monitor – Παγκόσμιο Παρατηρητήριο Επιχειρηματικότητας), <http://www.gemconsortium.org>. Access date: 13/06/2016.
- 19) Holtz-Eakin, D. Joulfaian, D. & Rosen, H. S. (1994). *Sticking It Out: Entrepreneurial Survival and Liquidity Constraints*. *Journal of Political Economy* 102 (1): pp. 53–75.
- 20) Holtz-Eakin, D. (1999). *The Death Tax: Investments, Employment, and Entrepreneurs*. *Tax Notes* 84 (5): pp. 782–91.
- 21) Huisman, D. (1985). *Entrepreneurship: Economic and cultural influences on the entrepreneurial climate*. *European Research*, pp. 10-17.

- 22) Immink, R. & O' Kane B. (2014). *Ξεκινώντας τη δική σου επιχείρηση*. Εκδόσεις Σφακιανάκη, Θεσσαλονίκη, σελ. 88-98.
- 23) Karabegovic, A.; McMahon, F.; and Samida, D. (2002) *Economic Freedom of North America*. Vancouver, B.C. Fraser Institute and the National Center for Policy Analysis.
- 24) Koutsou, S., Iakovidou, O. & Gotsinas, N. (2003). Women's cooperatives in Greece: An on-going story of battles, successes and problems, pp. 23-24.
- 25) Lee, D. R. (1991). *The Seeds of Entrepreneurship*. Journal of Private Enterprise 7 (1): pp. 20–35.
- 26) McGrath, R.G. & MacMillan, I.C. (2000). *The Entrepreneurial Mindset*. Boston: Harvard Business School Press.
- 27) Papadopoulos, T., Stamati, T. Nikolaidou, M. & Anagnostopoulos, D. (2013). *From Open Source to Open Innovation practices: A case in the Greek context in light of the debt crisis*. Technological Forecasting & Social Change, pp. 1232-1246.
- 28) Saiti, A. & Provatari, S. (2014). *Higher Education Students' Entrepreneurship and Personal-Psychological Characteristics. Empirical Evidence from Greece*. International Journal of Business and Management Study – IJBMS Volume 1: Issue 3, pp. 114-126.
- 29) Shapero, A. (1984). *The Entrepreneurial Event*. Toronto: Lexington Books, pp. 26-27.
- 30) Thurik, R. & Wennekers, S. (1999). *Linking Entrepreneurship and Economic Growth, small business economics*, pp. 27-40.

Παράρτημα: Το ερωτηματολόγιο της έρευνας

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

Το παρόν ερωτηματολόγιο εντάσσεται στο πλαίσιο εκπόνησης της πτυχιακής μου εργασίας με τίτλο: «Η επίδραση της πολιτικής και οικονομικής αστάθειας στην επιχειρηματικότητα. Η Ελληνική περίπτωση». Είναι εμπιστευτικό και απολύτως ανώνυμο. Τα δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τις ανάγκες της έρευνας. Η προσεκτική συμπλήρωση του ερωτηματολογίου θα εμπλουτίσει τις γνώσεις μου γύρω από το παραπάνω ζήτημα. Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για την πολύτιμη συνεργασία σας.

Χρήστος Μπαγιάτης, Φοιτητής Τμ. Οικιακής Οικονομίας & Οικολογίας, Χαροκοπείου Πανεπιστημίου.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Αρ. Ερωτηματολογίου: _____ (Δεν συμπληρώνεται από τον ερωτώμενο)

Ημερομηνία συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου: _____

Παρακαλώ συμπληρώστε με

☒

1. Φύλο: Άνδρας

☐

Γυναίκα

☐

2. Ηλικία: _____

3. Ποιό είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;

Υποχρεωτική εκπαίδευση ☐

Απόφοιτος/η Λυκείου, ΕΠΑΛ ☐

Απόφοιτος ΙΕΚ ☐

Πτυχιούχος ΑΕΙ/ΤΕΙ ☐

Κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου ☐

Κάτοχος διδακτορικού τίτλου ☐

4. Ποιο είναι το αντικείμενο των σπουδών σας; (αν δεν είναι κάποιο από τα παρακάτω, δεν συμπληρώνετε καμία επιλογή)

Ανθρωπιστικές Επιστήμες ☐

Φυσικές Επιστήμες ☐

Επιστήμες Υγείας ☐

Τεχνολογικές Επιστήμες ☐

Οικονομικές Επιστήμες ☐

5. Γνωρίζετε ξένες γλώσσες;

Ναι ☐

Όχι ☐

6. Γνωρίζετε να χειρίζεστε τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές;

Ναι ☐

Όχι ☐

7. Σε ποιο βαθμό είστε εξοικειωμένοι με τη χρήση των νέων τεχνολογιών;

Καθόλου ☐

Λίγο ☐

Αρκετά ☐

Πολύ ☐

Πάρα Πολύ ☐

8. Ποιά είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

Ανύπαντρος/η ☐

Παντρεμένος/η ☐

8α. Έχετε παιδιά; (Παρακαλώ σημειώστε τον αριθμό των τέκνων) _____

9. Την συγκεκριμένη χρονική περίοδο εργάζεστε;

Ναι ☐

Όχι ☐

9α. Τι είδους μορφή εργασίας;

Πλήρης ☐

Μερική ☐

10. Πόσα έτη εργασιακής εμπειρίας έχετε;

Δεν έχω εργασιακή εμπειρία ☐

15-20 έτη ☐

έως 5 έτη ☐

20-25 έτη ☐

5-10 έτη ☐

25-30 έτη ☐

10-15 έτη ☐

30 έτη και πάνω ☐

11. Η εργασιακή σας εμπειρία είναι (σε):

Δεν έχω εργασιακή εμπειρία ☐

Δημόσιο- κρατικό Φορέα ☐

Ιδιωτικό Φορέα ☐

Αυτοαπασχόληση, ως ελεύθερος επαγγελματίας ☐

Εθελοντική βάση (π.χ σε ΜΚΟ) ☐

12. Ποιο είναι το μηνιαίο ατομικό σας εισόδημα: (ακόμη και αν δεν εργάζεστε)

έως 300€ ☐ 301-600€ ☐ 601-900€ ☐ 901-1.200€ ☐

1.201-1.500€ ☐ 1.501-1.800 ☐ 1.801-2.100€ ☐ 2.101-2.400€ ☐

2.401-2.700€ ☐ 2.701€ και πάνω ☐

13. Έχετε παρακολουθήσει επαγγελματικά σεμινάρια που να αφορούν την επιχειρηματικότητα;

Ναι ☐ Όχι ☐

13α. Αν ναι, που έχετε παρακολουθήσει τα επαγγελματικά σεμινάρια;

Σεμινάρια που διοργανώνουν δημόσιοι φορείς ☐

Εκδηλώσεις που πραγματοποιούν ΙΕΚ ☐

Ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ☐

Άλλο (Παρακαλώ σημειώστε) _____

13β. Πόσες ώρες διάρκεια είχε η επιμόρφωση: _____ (ώρες)

14. Σημειώστε (με X) σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με καθεμιά από τις παρακάτω προτάσεις:

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
<i>Έχω ως επαγγελματικό στόχο να γίνω επιχειρηματίας.</i>					
<i>Θεωρώ τον εαυτό μου έτοιμο να ηγηθεί μιας επιχειρηματικής επένδυσης.</i>					
<i>Είμαι αποφασισμένος/η να δημιουργήσω τη δική μου επιχείρηση.</i>					
<i>Σκέφτομαι σοβαρά να ξεκινήσω τη δική μου επιχείρηση</i>					
<i>Σκέφτομαι να δημιουργήσω τη δική μου επιχείρηση κάποια μέρα.</i>					
<i>Είναι στα σχέδιά μου να δημιουργήσω μια οικογενειακή επιχείρηση.</i>					

15. Σημειώστε (με X) σε ποιο βαθμό ισχύει για σας καθένα από τα παρακάτω:

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
<i>Έχω την αυτοπεποίθηση που χρειάζεται για να δημιουργήσω τη δική μου επιχείρηση.</i>					
<i>Έχω πρωτότυπες και καινοτόμες ιδέες που χρειάζεται για να δημιουργήσω τη δική μου επιχείρηση.</i>					
<i>Είμαι άνθρωπος που αναλαμβάνει τις ευθύνες του.</i>					
<i>Μπορώ να προσαρμόζομαι εύκολα στις συνθήκες.</i>					

Μπορώ να αντεπεξέλθω με ευκολία στις προκλήσεις.					
Είμαι άνθρωπος που αναλαμβάνει ρίσκα.					
Είμαι οργανωτικός/ή.					
Δεν φοβάμαι τον ανταγωνισμό.					
Η ασφάλεια στην εργασία μου είναι πολύ σημαντική για μένα.					
Είναι σημαντικό για μένα η εργασία να μου εξασφαλίζει υψηλές απολαβές.					

16. Σημειώστε (με X) σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ότι στις μέρες μας:

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Δίνονται σημαντικά κίνητρα από το κράτος για να γίνει κάποιος επιχειρηματίας.					
Υπάρχουν δυσκολίες στη χρηματοδότηση των νέων επιχειρήσεων.					
Η δημιουργία επιχείρησης ενέχει υψηλό ρίσκο.					
Η πολιτική κατάσταση δεν επηρεάζει τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων.					
Το ισχύον φορολογικό σύστημα στη χώρα μας αποθαρρύνει τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων.					
Η γενικότερη οικονομική κατάσταση επηρεάζει την πρόθεση των ατόμων να δημιουργήσουν νέες επιχειρήσεις.					
Προϋπόθεση για το άνοιγμα μιας επιχείρησης είναι οι μεταρρυθμίσεις στο τρόπο λειτουργίας της αγοράς (της οικονομίας).					
Για να επιτύχει μια επιχειρηματική προσπάθεια θα πρέπει οι επιχειρηματίες να είναι αποφασισμένοι να εργάζονται περισσότερες ώρες.					

<i>Η δημιουργία νέων επιχειρήσεων μπορεί να βελτιώσει την οικονομική κατάσταση της οικονομίας.</i>					
<i>Η δημιουργία νέων επιχειρήσεων μπορεί να συμβάλει στη μείωση της ανεργίας.</i>					

Σας ευχαριστώ πάρα πολύ για τον χρόνο σας!